

Ankkurin alkumetrit

– nuorten asumis- ja kuntoutumisyksikön ensimmäinen vuosi

Kati Kärkkäinen
Toukokuu 2001

Sisällys

Sisällys	2
Ajatuksia alkuun	3
Tutkimusraportin anatomia	3
Nuorten pahoinvointi vuosituhanen vaihteessa	4
Kohti toimintatutkimusta	7
Tutkimusaineiston keruu	10
Ankkurin alkumetreit	11
Ankkuri rakenteina	20
Nuorten asema Ankkurissa	36
Asiakkaana Ankkurissa	39
Neljästä nuoresta yksi Sanna	47
Viisi muuta nuorta suhteessa Sannan tarinaan	50
Pyrkimysten kokonaisuus vs. nuoren ”todellinen” elämä	51
Minäprojektit suhteessa muihin sisältöalueisiin	51
Päämäärälähestymistavan hyödyntäminen hoidollisesti	52
Ankkurin anti on muutakin kuin hoitoa	53
Elämää Ankkurin jälkeen	54
Kuntoutumisen ihanuus ja kurjuus	56
Tutkimuksen luotettavuus	57
Ankkuri: alkumetreistä pitkäjänteiseen työskentelyyn?	58
Viitteet	60
Lähteet	61
Liitteet	65

Ajatuksia alkuun

Mahdollisuus tutkia asumis- ja kuntoutumisyksikkö Ankkurin käynnistymistä tuntui ainutlaatuiselta. Tutkijan näköalapaikalta pääsisi tarkastelemaan sekä mielenkiintoista hoitomuotoa että uuden toiminnan aloittamiseen liittyviä kysymyksiä. Tutkimustehtäväni suuntasivat huomion hoitoyksikön kokonaisuuteen eli mitä ja miten Ankkurissa tehdään. Sen lisäksi tarkastelin nuorten omia kokemuksia; miten nuoret hyötyvät hoitajaksoistaan.

Seurattuani suunnitteluvaihetta ja toiminnan ensimmäistä 15 kuukautta voin todeta, että sarka on ollut myös käytännössä mielenkiintoinen. Moni asia on toteutunut toisin kuin on suunniteltu, ja työyhteisö on käynyt läpi raskaita vaiheita. Tutkijan rooli on tuntunut välillä vaikealta.

Arvostan sitä, että Ankkurin toimintaa on annettu tutkia jo aloitusvaiheessa. Tutkimuksen toimiminen eräänlaisena peilinä tutkimuskohteelle on paitsi antoisaa, myös raskasta. Lisäpainetta voi asettaa se, että yhteisö esiintyy raportissa omalla nimellään massaan uppoavan ”yritys X:n” sijasta.

Mukana olo on opettanut minulle paljon: prosessissa nousseiden ajatusten ja tunteiden jäsentely on avartanut. Toivon, että myös Ankkurin kehittymiseensä panostava työyhteisö kokee saavansa aineksia omiin pohdintoihinsa tutkimusraportista.

Haluan kiittää tutkimukseni mahdollistajia ja mukana kulkijoita – Ankkurin johtajaa ja muita työntekijöitä sekä tieteellistä taustayhteisöäni ja samalla rahoittajaa Nuorisotutkimusverkostoa. Erityiset kiitokseni Ankkurissa hoidossa olleille nuorille, joiden kanssa olen saanut tehdä yhteistyötä. Tutkimukseen osallistuneet ovat antaneet ainutlaatuista näkökulmaa erilaisiin elämäntilanteisiin ja kuntoutumisen edistymiseen. Kiitos!

Tutkimusraportin anatomia

Pohjustan aluksi tutkimustani kartoittamalla suomalaisten nuorten hyvinvointia lähinnä kääntöpuolensa kautta. Pohdin nykyistä yhteiskunnallista toimintaympäristöä, jonka suuntaukset voivat vaikuttaa hyvinvointiin sekä sitä tukevasti että horjuttavasti. Tuon myös esiin tilannetta avun saamisen näkökulmasta.

Yleisen katsauksen jälkeen esittelen tutkimustani Ankkurissa. Käyn läpi toimintatutkimuksen perusajatuksia ja rooliani tutkijana. Tutkimustehtävien ja aineiston keruun kuvailun jälkeen siirryn esittelemään Ankkurin alkuvaiheita kronologisesti. Kokoan tästä ajallisesta esittelystä ja muusta aineistostani jäsentelyn Ankkurin rakennetekijöistä, jotka ovat toiminnan laadun ja samalla kestävyuden kannalta olennaisia. Toivon raporttini varsin yksityiskohtaisen kuntoutumisyksikön kuvauksen palvelevan vastaavanlaisissa yksiköissä toimivia.

Rakenteiden jälkeen siirryn tarkastelemaan lähemmin nuorten hoitajaksoja Ankkurissa. Esittelen käyttämäni teoreettisen apuvälineen, päämäärälähestymistavan, ja hyödynnän sen

tarjoamia näkökulmia nuoria koskevan aineiston analyysiin. Lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta.

Raportin etenemisjärjestys ei ole perinteisen tieteellinen. Teoriataustaa en esittele omana erillisenä osionaan alussa – käsittelen asioita kokonaisuuksittain, joihin liitän samalla teoreettiset näkökulmat. Toivon ratkaisuni parantavan tekstin luotettavuutta.

Nuorten pahoinvointi vuosituhatosen vaihteessa

Mediassa on nostettu viime vuosina esiin nuorisoin pahoinvointia. Psykiatrien viestinä asiakastyöstä on, että lapset ja nuoret oireilevat yhä yleisemmin ja vakavammin, ja oireilu alkaa yhä nuorempana (ks. esim. HS 16.7.99, HS 12.11.99, HS 30.11.99, HS 18.12.99, HS 17.1.00, HS 5.4.00, HS 2.5.00). Näitä käytännön työssä havaittuja trendejä on vaikea vahvistaa tieteellisesti. Tilastointia hankaloittaa, että lapsista ja nuorista ei kerätä tarpeeksi tietoa ja käytettävät tiedonkeruumenetelmät poikkeavat liikaa toisistaan vertailun kannalta. Käytettävissä oleviakin tietoja hyödynnetään niukasti. (Suominen 1998, 1.) Kokonaiskuvan muodostaminen on hankalaa, koska lasten mielenterveyspalvelut jakautuvat eri hallinnonalojen alueelle, ja siten tietoja niistä taltioidaan eri tilastoihin ja eriävin tavoin (Hermanson, Karvonen ja Sauli 1998, 161). Valtakunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon tilastointijärjestelmiä on lisäksi muutettu 90-luvulla (Koskinen 1997, 16).

Näistä ongelmallisuuksista huolimatta viitteitä nuorten pahasta olostaan on saatavilla. Aalberg (1997, 561) tiivistää tutkimusten pohjalta, että 12–21-vuotiaiden ”psykkisen häiriintyneisyyden” (Aalbergin käyttämä ilmaus) osuus väestöstä on noin 15 %. Suunnilleen samansuuruisia ovat Hermansonin, Karvosen ja Saulin (1998, 161) yhteenvedot eri raporttien arvioimista lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöistä. Tavallisin vaihteluväli oli 7-15 %, ja 15–22-vuotiaiden kohdalla arviot kohosivat jopa 15-23 prosenttiin. Nuorilla naisilla psykkinen oireilu on jonkin verran yleisempää kuin miehillä (Eriksson, Lahelma ja Rahkonen 1992, 93.)

Myös mielenterveyspalvelujen käyttäjämäärät antavat kuvaa pahoinvoinnista. Niin psykiatrista vuodeosastohoitoa saaneiden nuorten lukumäärä kuin nuorisopsykiatristen avohoitokäyntien määrä ovat selvästi lisääntyneet (esim. ensin mainitut ovat kaksinkertaistuneet vuosien 1990 ja 1996 välillä 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä) (Hermanson, Karvonen ja Sauli 1998, 161; Koskinen 1997, 45; Lounamaa, Pelanteri ja Tuori 1998, 2, 13). Lisääntyneen sairastuneisuuden ohella lisäykseen hoitotilastoissa vaikuttaa tosin se, että tarkastellun ikäryhmän mielenterveyden häiriöt tunnistetaan aiempaa paremmin ja niihin myös halutaan puuttua. (Koskinen 1997, 110.) Asennemuutoksen merkitys on huomattu myös mielenterveyspalvelujen käytön lisääntymisessä opiskelijoiden suhteen. Pylkkäsen (1999, 41) mukaan tämän päivän opiskelijat puhuvat avoimesti asioistaan, ovat hyvin tietoisia mielenterveyspalveluista ja uskaltavat hakea niitä yhä useammin ilman että häpeä muodostuisi esteeksi.

Pahan olon yhteiskunnallisia taustoja

Kun nuorison pahoinvointia sijoitetaan vuosituhannen vaihteen yhteiskuntaan, yksi olennainen piirre nykytilanteelle on ohjaavien kehysten vähäisyys. Tapojen ja traditioiden varmuus elämän suuntaajina ja arjen jäsentäjinä on rapautunut. Ohjenuorien vähennyttä on enemmän yksilön varassa, mitä elämällään tekee. Toisaalta on paljon mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös runsaasti paineita menestyä. Nopeatahtiset muutokset ja yleinen epävarmuus ovat tunnusomaisia nyky-yhteiskunnalle. (Ks. esim. Giddens 1991.)

Psykiatri Aalberg (1997, 559) pitää nuoren kehityksen kannalta haitallisina nykyajalle tyypillistä erityisominaisuuksien painottamista kokonaisuuden sijasta, välittömän tyydytyksen etsimistä ja itsekeskeisyyttä. Aineelliset arvot ohittavat humaanit arvostukset ja menestymisen merkitys syrjäyttää perinteiset arvot. Samoilla linjoilla on psykologi Uhrendorf (HS 30.10.99), joka on sitä mieltä, että yhteiskunta on radikaalisti vieraantumassa ihmisestä. Ihmiset kärsivät jokapäiväisten, luontevien ja turvallisten ihmissuhteiden puutteesta. Nuorten riippuvuus vanhemmistaan on lyhentynyt ja tilalle on tullut kasvoton yhteiskunta (Pylkkänen, HS 20.5.98). Varsin kouriintuntuva esimerkkinä ihmisten erillisyydestä on keväällä 2000 mediassa noussut kohu kuusi vuotta kuolleen olleen miehen löytymisestä helsinkiläisestä kerrostaloasunnosta. Tapaus puhututti ihmisiä: miten kukaan voi olla niin irrallinen ja yksin keskellä kaupunkia ja muita ihmisiä.

Selittäessään lasten ja nuorten pahoinvointia myös Helsingin Sanomien haastattelemat psykiatrit ovat varsin yksimielisiä. Heidän näkemystensä mukaan lasten elämässä ei ole tarpeeksi aikuisuutta, lapset ovat yksinäisempiä ja heiltä odotetaan itsenäisyyttä liian varhain. Vanhemmat eivät jaksu välittää — heillä on omat kriisinsä ja työ vaatii vahvaa sitoutumista. Perhesuhteissa on tapahtunut suuria muutoksia: avioerot ovat lisääntyneet ja uusperheet yleistyneet. Yleinen levottomuus ja informaatiotulva kuormittavat liikaa nykylapsia. (HS 12.11.99, HS 30.11.99, HS 5.4.00, HS 2.5.00.) Laman seurauksena tai sen varjolla on leikattu tärkeää tukea lapsilta ja nuorilta kuten päivähoiton henkilökuntaa ja opettajia sekä koulun oppilashuoltoa (Hakanen ja Upanne 1999, 38; Hermanson, Karvonen ja Sauli 1998, 4).

Myös erityiset oireilut kytkeytyvät yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Esimerkkinä tästä on anorektisuus, jonka Puuronen (2000a, 40) asettaa samalle jatkumolle nykyajan ”korostuneen terveystietoisuuden” kanssa. Tässä suhteessa anorektinen nuori on tavallaan mallinuori, joka noudattaa liiankin hyvin asetettuja vaatimuksia. Anorektikko liikkuu paljon ja syö kevyesti: hän muistaa välttää rasvaa ja sokeria. Anorektinen nuori on tehokas suorittaja. Suunnat ovat siis yhteiskunnallisesti suotavia toisin kuin seuraukset. Nuorten huumeidenkäyttökin voidaan nähdä yhdenlaisena tapana toteuttaa kulttuurisia arvoja. Elämänhallintaa, itsekontrollia, riippumattomuutta ja vapautta arvostetaan yleisesti, ja näitä voidaan tavoitella myös huumeilla, vaikkakin tilanne kääntyy käytön muuttuessa ongelmaksi (Ahtiala ja Ruohonen 1998, 166).

Apua!

Auttaville tahoille on ilmeistä, että pahoinvoivia nuoria on paljon ja hoidontarve on suuri. Helsingin Sanomissa haastatellut asiantuntijat kertovat palveluiden jonotilanteen olevan kohtuuton. Esimerkiksi Helsingissä Lasten ja nuorten sairaalan tutkimuksiin pääsee puolen vuoden odotuksen jälkeen. Itsetuhoiset lapset järjestetään nopeasti kriisipaikoille, mutta pitkäkestoiseen hoitoon joutuu tyypillisesti jonottamaan puolesta vuodesta vuoteen. Keskeisenä ongelmana on, että lasten- ja nuorisopsykiatrian erikoislääkäreitä on aivan liian vähän. (HS 16.7.99, HS 14.10.99, HS 30.11.99, HS 31.3.00, HS 14.7.00, HS 10.9.00.)

Kuten Uotila (2000, 47) toteaa, myös muualla kuin supistusten kohteena olevassa erikoissairaanhoidossa voidaan kohdata tai auttaa nuoria laadukkaasti. Tosin monet muutkin auttamistahot ovat kuormitettuja. Esimerkiksi Helsingin perheneuvolaan on keskimäärin vuoden jono, ja joku voi joutua odottamaan hoidon aloittamista kaksi kertaa kauemmin (HS 14.7.00). Muita nuorten mielenterveyden tukemisen kannalta keskeisiä toimijoita löytyy muun muassa koulun oppilashuollosta ja erilaisista järjestöistä (esim. auttavat puhelimet).

Mielenterveyspalveluiden tilaa selvittäneiden Luomahaaran, Vuorisen ja Naaralan (2000, 6, 52) mukaan resurssipula palveluissa on johtanut priorisointiin. Hoidetaan vain vakavimmat tapaukset eli se joukko, jota ei voi jättää hoitamatta, jolloin moni apua tarvitseva jää ilman hoitoa. Erityisen huonossa asemassa ovat vaikeimmin sairaiden pitkäaikaispotilaiden ohella juuri nuoret ja nuoret aikuiset, joiden palveluita olisi lisättävä, kehitettävä ja monipuolistettava. Kuvaavaa on, että lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteinen osuus psykiatrian erikoissairaanhoidon resursseista on vain 11 %, vaikka lasten ja nuorten osuus väestöstä on 25 % (Piha, Kaivosoja ja Salomaa 2000, 2; Uusitalo ja Staff 1997, 131). Käytännössä useimmissa sairaanhoitopiireissä nuorisopsykiatrian vuodeosastot toimivat ylikuormitettuina, ja noin neljännes nuorten sairaalahoidosta tapahtuu aikuisten osastolla. Psykoterapeuttista hoitoa ei ole mahdollista antaa kaikille sitä tarvitseville nuorille, koska muuten ei jäisi vastaanottoaikoja uusien potilaiden arviointiin ja kriisivastaanottoon. (Laaksonen, Alho ja Luotoniemi 2000, 9.)

Usein ammattiauttajat joutuvat kohtaamaan riittämättömyyttä, kun tarpeellista tukea ei pystytä läheskään kaikille järjestämään. Kysymys on paitsi määrällinen niin myös laadullinen. Määrällisellä puolella esteeksi muodostuvat usein pitkät jonot ja liian lyhyet hoitoajat, laadullisesti kyse voi olla siitä, että ei ole tarjolla juuri tiettyyn tilanteeseen hyvin sopivaa hoitomuotoa. Näitä ongelmia kohtasi työssään myös entinen Nuorten kriisipisteen¹ johtaja, jonka mielestä itsemurhaa yrittänyt nuori jäi heitteille. Johtaja alkoi kehitellä ajatusta kuntoutumiskodista, jossa nuori kiinnitettäisiin arkeen muutaman kuukauden toipumisjaksolla. Tästä visiosta syntyi ajan myötä nuorten asumis- ja kuntoutumisyksikkö Ankkuri, joka on tutkimukseni kohteena.

Kohti toimintatutkimusta

Nuorisotutkimusverkoston² kautta minulle avautui mahdollisuus tutkimuksen suorittamiseen opetusministeriön rahoituksella. Kesällä 1998 sovin Ankkurin johtajan kanssa työnkuvastani; tarkoituksena oli tarkastella uudenlaisen toiminnan aloittamista. Samalla päätimme, että minulla on sosiaalipsykologina kaksoisrooli Ankkurissa: olen myös työryhmän jäsen ja osallistun käytännön työhön ainakin vetämällä asiakkaille ryhmätoimintaa. Paitsi että tämä ratkaisu tuntui minusta henkilökohtaisesti mielekkäältä, uskoin sen olevan tarkoituksenmukainen tutkimuksen kannalta. Ankkurissa hoidettaviin nuoriin olisi luontevampi saada kontakti hoitoon osallistumalla kuin ulkopuolisena tutkijana. Ajattelin tämän aseman olevan myös työryhmän kannalta mielekkäämpi: kärpänen katossa saattaisi tuntua häiritsevältä, kun taas osallistujana voisin tuoda moniammatilliseen työryhmään yhden näkökulman lisää.

Keskustelimme vielä työryhmän kesken johtajan kanssa hahmottelemastani tutkimuksen asemasta osana Ankkurin toimintaa. Ajatus uuden projektin tutkimisesta otettiin myönteisesti vastaan. Toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti tarkoituksena oli, että toimintaa tarkastellaan ja kehitetään yhdessä hyödyntäen tutkivan otteen tarjoamia välineitä. Jyrkämän (1978, 45) sanoin kohdeyhteisön jäsenet nousevat tutkijan rinnalle tutkimuksen ja toiminnan subjektiksi samalla kun he ovat osa tutkimuskohdetta eli tutkimuksen objektia. Tutkija osallistuu toiminnan järjestämiseen, ja osallistumalla kiinteästi tutkittavana olevan kohdeyhteisön elämään pyrkii yhdessä kohdeyhteisön jäsenten kanssa ratkaisemaan ratkaistaviksi aiotut ongelmat ja saavuttamaan yhdessä kohdeyhteisön jäsenten kanssa asetetut tavoitteet ja päämäärät (mt., 1978, 39).

Toimintatutkimus pyrkii tutkimusstrategiana käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen (Suojanen 1992, 9). Toimintatutkimuksessa painopiste suunnataan käytäntöihin ja pyritään muutokseen (Kuula 1999, 10). Tarkoituksena ei ole vain tiedon tuottaminen vaan olennaisesti juuri toimintaa palvelevan tiedon tuottaminen (Jyrkämä 1978, 46). Ankkurin suhteen ajattelin hyödyn olevan kahtalaista. Ensisijaisesti toiminnan tarkastelu ja arviointi olisi toiminut hyvänä pohjana jatkuvalla kehittämiselle. Hartin ja Bondin (1995, 52) mukaan toimintatutkimus sisältää pyrkimyksen muuttaa todellinen lähemmäksi ihannetta: tarkastelukohdetta muokataan jatkuvasti mahdollisimman toimivaksi. Murrin (1992) arjen tutkimisen ja arjesta oppimisen mallissa ”eletään ja tehdään”, ja säännöllisesti pysähdytään tutkimaan yhdessä sitä, miten on eletty ja tehty. Tutkimukseeni sisältyvä huolellinen dokumentointi ja asioiden ja niiden välisten yhteyksien analysointi olisi antanut aineksia näihin pohdintoihin. Arviointi toimii palautteena, ja sitä kautta apuna tavoitteiden edelleen kehittämiselle (Kuitunen 1991,17).

Tutkimusta varten tapahtuva peilauspintojen hakeminen ilmiöille erilaisista tieteellisistä tutkimuksista ja keskusteluista olisi sekin avartanut työyhteisön ”pysähdystuokioita”. Toissijainen tapa, jolla ajattelin Ankkurin tutkimuksesta hyötyvän, kytkeytyy tähän. Tarkoituksena oli, että tutkimuksellinen ote mahdollistaa Ankkuria ja sen nuoria suhteuttavan muualla tutkitun tiedon kokoamisen ja levittämisen myös työtiimin käyttöön. Toimiminen ”tietopankkina” olisi palvellut siten paitsi projektissa etenemisen arviointia, myös käytännöllisempää ammatillista tiedontarvetta.

Tutkimuksen tarkoituksena on antaa tietoa ja näkökulmia muillekin auttamisalalla toimiville antamalla kokonaiskuvan yhdenlaisesta hoitomuodosta. Ankkuri-projekti oli mielenkiintoinen tutkimuskohde: siinä nousee esiin myös uuden toiminnan käynnistämiseen liittyviä kysymyksiä³. Ajallinen perspektiivi antaa kuvaa siitä, millaisia asioita on kohdattu reilun ensimmäisen vuoden aikana.

Toivon raporttini palvelevan yleisen ammatillisen mielenkiinnon ohella erityisesti Ankkurin kanssa tekemisissä olevia tahoja. Tutkimusraportti luo kuvaa siitä, mitä ja miten Ankkurissa tehdään, sekä hahmottelee nuorten saamaa hyötyä hoitojaksoistaan.

Tutkimuksessani oli tutkimuskohteen luonteesta johtuen tiettyjä lähtökohtia, joita noudatin. Pidin tärkeänä, että tutkimukselliset ratkaisut tukevat hoidollisia tavoitteita. Yhtenä käytännön esimerkkinä tästä oli, että haastatteluajankohdat sovittiin hoitojakson alussa nuoren sopeutumisen mukaan. Se, että olisin tutkijana päässyt haastattelemaan mahdollisimman pian tulon jälkeen, oli toissijaista.

Toisena lähtökohtana oli, että työtiimiä käsitellään lähinnä kokonaisuutena. Halusin korostaa tätä, jotta työntekijöille ei tulisi ikävää tunnetta tarkkailun alla olemisesta. Ajatuksena oli, että me yhdessä tarkastelemme työtämme ja teemme siitä parempaa, ei se, että minä tutkijana tarkastelen, miten te kukin työtänne teette.

Itsestään selvänä perustana oli, että kaikkien tutkittavien on tiedettävä ja hyväksyttävä, että he osallistuvat tutkimukseen. Pyrin esittelemään työtiimille tutkimustani mahdollisimman huolellisesti, ja työntekijöiden vaihduttua annoin uusille tulijoille kirjallisen tiivistelmän tutkimuksestani (liite 1). Asiakkaille, joista Ankkurissa puhuttiin ”nuorina”, esittelin tutkimusta niin sanotun tulokeskustelun (ks. seuraava kpl) yhteydessä, ja he saivat samalla informaatiolapun siitä itselleen (liite 2). Tein selväksi, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Tutkijan kaksoisrooli käytännössä

Osallistuin sovitusti Ankkurin toimintaan myös työryhmän jäsenenä. Olin läsnä henkilökunnan kokouksissa ja työnohjauksessa. Vedin nuorille viikoittaista ryhmää, jota kuvailen tarkemmin hoitoa käsittelevässä kappaleessa. Ryhmä ei varsinaisesti liittynyt tutkimukseeni, vaan sen hyödyt tutkimuksen kannalta olivat enemmänkin taustoittavia: käytännön työhön osallistuminen helpotti tutustumista nuoriin, ja ryhmän vetäjän rooli antoi syvempää näkökulmaa nuorten maailmoihin.

Kun uusi nuori saapui hoitojaksolle, pidimme Ankkurin ohjaajista hänelle nimetyn ”omaohjaajan” kanssa tulokeskustelun, jossa kartoitettiin nuoren elämäntilannetta ja tavoitteita Ankkurijaksolle. Jos hän oli halukas osallistumaan tutkimukseen, haastatteluajankohta sovittiin lähipäiville. Haastattelun jälkeen litteroin nauhan ja tein alustavaa analyysia nuoren tilanteesta. Tämän jälkeen kokoonnuimme nuoren ja omaohjaajan kanssa uudelleen, ja keskustelimme sen pohjalta, mitä ajatuksia haastattelusta nousi. Toin esiin, millaiset tekijät analyysini pohjalta vaikuttivat edistävän

nuoren omia toiveita ja pyrkimyksiä eli millaisia vahvuuksia hänellä näytti olevan. Lisäksi kerroin, millaiset tekijät saattoivat haastattelun perusteella hankaloittaa etenemistä kohti haluttuja päämääriä, ja mietimme, miten Ankkurissa voitaisiin tukea nuorta näiden ongelmakohtien yli. Haastattelun yhteenvetotilaisuus antoi nuorelle mahdollisuuden saada palautetta siitä, miltä hänen kokonaistilanteensa näytti tutkijan näkökulmasta. Samalla hänellä oli mahdollisuus korjata, jos hän koki tulleen väärinymmärretyksi jossakin haastattelun kohdassa. Haastattelua oli tarkoitus hyödyntää hoidon suunnittelussa sekä tuottamalla myös ohjaajille uutta näkökulmaa nuoreen että antamalla ideoita tarvittavasta tuesta. Eettisesti minulle oli keskeistä, että nuoret voivat suoraan hyötyä tutkimukseen osallistumisesta. Nuoren kuntoutusjakson päättyessä tein uuden haastattelun, jonka alustavan analysoinnin jälkeen pidimme omaohjaajan ollessa mukana lähtökeskustelun, jonka tarkoituksena oli arvioida silloista elämäntilannetta ja tarkistaa turvaverkkoja jatkon varalle.

Tutkimustehtävät ja niihin sisältyvä arvioinnin ulottuvuus

Tutkimussuunnitelmani oli tarkentunut Ankkuri-projektin yhteisen suunnittelun lomassa. Sisällytin tutkimustehtäviini sekä kuvailevan että arvioivan ulottuvuuden. Ensimmäinen halusin antaa kokonaisvaltaisen kuvan siitä, mikä Ankkuri on. Koska kyseessä oli uudenlainen toiminta ja sen ensimmäinen vuosi, se, ”mikä Ankkuri on” on ehtinyt jo tänä aikana muuttua. Käytännön työn ohjaamana suuri osa aiemmin suunniteltua on muuttanut muotoaan. Siksi en pidä mielekkäänä tuoreimman tilanteen käsittelyä sinällään, vaan haluan ottaa kehityskulun mukaan. Voisin esimerkiksi kertoa vain viimeisimmän muotoilun siitä, millaisin vaihein uusi nuori otettiin hoitajaksolle Ankkuriin. Vain yksi nuori oli kuitenkin ehtinyt tulla Ankkuriin tämän uusimman tulomallin mukaan. Siten mallin toimivuudesta olisi erittäin rajallisesti kerrottavaa. Sen sijaan on informatiivisempaa tarkastella tuloprosesseja koko toiminta-ajalta. Tuon tuoreinta tilannetta esiin vain yhtenä vaiheena rakenteiden ja prosessien muokkautumisessa.

Toinen tutkimustehtäväni keskittyy asumis- ja kuntoutumisyksikön asiakkaisiin. Tarkastelen sitä, miten nuoret hyötyvät hoitajaksostaan Ankkurissa: kokivatko he hoitajaksostaan olleen apua, miltä elämä näytti tullessa, miltä kotiutuessa. Koko tutkimustani sävyttää evaluatiivisuus. Kuvailemalla mahdollisimman huolellisesti Ankkuria kokonaisuutena ja ratkaisuja, joihin siellä on päädytty, haluan antaa lukijalle välineitä toiminnan suhteuttamiseen. Keskeisenä osana on nuorten Ankkurista saaman hyödyn arviointi: toimiihan asumis- ja kuntoutumisyksikkö nimenomaan heitä varten.

Jos arvioivaa otettani suhteuttaa Holmilan (1999, 58-59) muotoilemiin evaluaation peruskysymyksiin, painottuva aspekti on ”kuinka toimittiin”. Siinä olennaista on tarinan kertominen, tapahtuneen ymmärtäminen, ongelmien hahmottaminen ja ratkaisutapojen kuvaus. Evaluaation ainekset ovat siten kuvailun tasolla. Kysymys ”kuka osallistui”, eli organisaatioanalyysi ja yhteisön

rakenteen jäsentely, on sekin tutkimuksessani mukana. Lopuksi pohdin sitä, ”mitä saavutettiin” ja ”miten tulos saavutettiin”.

Tutkimusaineiston keruu

Työyhteisötason aineistoni pohjautuu pääosin havainnointiin, jota tein jo suunnitteluvaiheessa ja toiminnan käynnistymisestä noin vuoden ja kolme kuukautta eteenpäin eli marraskuun 2000 loppuun. Toimintatutkimuksessa havainnointi on osallistumisen luontainen jatke, ja jo aktiivisen osallistumisen idea sulkee pois neutraalin ”tapettiin sulautuvan” huomioiden tekijän. Olen ollut Ankkurissa tutkimusaikana kahtena tai kolmena päivänä viikossa. Varsinaisten tapahtumien kuten kokousten ohella olen osallistunut myös tavalliseen arkeen: aterioihin, pieniin aputoihin ja vapaamuotoiseen olemiseen. Havainnoinnin ohella olen kerännyt erilaisia dokumentteja: kokouspöytäkirjoja, toimintaohjeita ja työvuorolistoja.

Päivän tapahtumat ja niihin kytkeytyvät ajatukseni ja tunteeni olen raportoinut mahdollisimman tuoreina tutkimuspäiväkirjaani, jota on kertynyt noin 300 sivua tekstiä yhden rivivälillä. Hartin ja Bondin (1995, 201) listaamat tutkimuspäiväkirjan tehtävät toteutuivat omassakin työssäni: päiväkirja oli paikka, johon taltioida esiin nousevia ”faktoja” ja jossa käydä dialogia itsensä kanssa uusien ideoiden suhteen. Se oli lisäksi muistin tuki, jatkuva pöytäkirja tapahtumista ja erilaisten ideoiden linkittämistila. Huomasin välillä tutkimuspäiväkirjan merkityksen myös tunteiden purkupaikkana — itseä vaivaavista työasioista kirjoittaminen huojensi.

Kleinman ja Copp (1993) tuovat esiin kenttätöissä nousevien tunteiden analysoinnin tärkeyden. Olen huomannut, kuinka omat ja välillä ehkä muilta työntekijöiltä ”imetyt” tunteet ovat auttaneet analyysissa. Tunteiden erittely on auttanut keskittymään esimerkiksi työpaikan ilmapiirin kannalta keskeisimpiin kohtiin ja hakemaan yhteyksiä toimintatapojen ja niiden seurausten välille. Ilmiö on ollut helpompi nimetä ja jäsentää, kun on ymmärtänyt siihen kytkeytyvän tunteen.

Tammikuussa 2000 jaoin työntekijöille kyselylomakkeen (liite 3). Sain jokaiselta joko lomakkeen takaisin ja/tai keskustelimme teemoista vapaamuotoisemmin. Syksyllä 2000 tutkimusraportin kirjoitusvaiheessa tarkentelin vielä näkemyksiäni kyselemällä kahden kesken työntekijöiltä heidän ajatuksiaan Ankkurin vaiheista ja rakenteista. Johtaja oli kuitenkin sairauslomalla suurimman osan syksyä tutkimusraportin kirjoittamishetkeen asti, joten hänen näkemyksiään en enää loppuvaiheessa päässyt kysymään.

Erityisiä kyselyitä ja suoraan tutkimukseen liittyviä keskusteluita perustavanlaatuisempaa on kuitenkin ollut arkinen havainnointi ja ajatusten vaihtaminen sen lomassa. Välillä olen myös keskustellut puhelimesta pois lähteneiden työntekijöiden kanssa tai tavannut heitä kasvokkain, mikä on syventänyt kokonaiskuvaani Ankkurista.

Havainnointi on tuottanut paljon ajatuksia myös nuoria koskien, mutta pääasiallinen heitä koskeva aineistoni pohjautuu haastatteluihin. Ankkuri aukesi elokuussa 1999, ja aloitin haastattelujen tekemisen vuoden vaihteessa 1999-2000, kun käytännön seuraamisen ja teoreettisen jäsentelyn kautta olin saanut muotoiltua haastattelurunkoni. Kolmen nuoren hoitajakso oli jo loppunut ennen

vuodenvaihdetta, joten heitä en siten voinut haastatella. Heidän kohdallaan pidettiin vain enintään tavanomaiset hoidolliset tulo- ja lähtökeskustelut.

Alunperin suunniteltiin, että hoitajaksojen pituus olisi noin kolmesta kuukaudesta puoleen vuoteen. Käytännössä kolme tutkituista nuorista tulee olemaan Ankkurissa lähemmäs vuoden. Siten vaihtuvuus oli vähäisempää kuin alussa oletin, ja samalla mahdollisia tutkittavia oli vähemmän. Lisäksi alkuvuodesta asiakkaita oli kapasiteettia paljon vähemmän, mikä sekini niukensi tutkittavien määrää.

11 nuorta oli hoitajaksolla Ankkurissa aikavälillä, jolla tein haastatteluja (1.1.2000-10.11.2000). Kaksi heistä ei halunnut osallistua tutkimukseen eli kaiken kaikkiaan haastattelin yhdeksän nuorta. Yksi haastatelluista oli alunperin tullut jo ennen vuodenvaihdetta, mutta hänkin osallistui tutkimukseeni, koska oli juuri aloittanut uuden pidemmältä vaikuttavan hoitajakson alunperin sovittujen lyhyiden pätkien jälkeen. Hän on siten osallistunut alkuhaastatteluun vasta pari kuukautta varsinaisen tulonsa jälkeen, ja loppuhaastatteluun normaalisti vähän ennen lähtöään. Kahdesta nuoresta olen voinut tehdä suunnitellusti alkuhaastattelun heti saapumisen jälkeen ja loppuhaastattelun juuri ennen kotiutumista. Kolme pidempään viipyvää nuorta olen haastatellut tulotilanteen lisäksi noin kahdeksan kuukautta saapumisen jälkeen, koska tutkimusvaiheeni on päättynyt ennen heidän lähtöään Ankkurista. Siten yhteensä kuudesta nuoresta tein kustakin kaksi haastattelua.

Lisäksi kahdesta nuoresta olen voinut tehdä alkuhaastattelun: toinen aloitti jaksonsa aika-auluni kannalta niin myöhään, että edes aikaistettuna loppuhaastattelua ei olisi ollut mielekästä suorittaa, ja toinen vaihtoi äkkinäisesti hoitopaikkaa. Yhdestä lyhytaikaisesti Ankkurissa olleesta nuoresta on vain loppuhaastattelu, koska hän saapui jaksolleen lomani aikana. Aineistoni on kuvailemistani syistä johtuen epätasainen, minkä huomioin tehdessäni siitä tulkintoja.

Haastattelutilanteet olivat vaihtelevia kestoltaan. Lyhimmillään haastattelu oli noin puolituntinen ja pisimmillään vajaat kaksi tuntia. Seitsemälle haastateltavalle sopi nauhurin käyttö, ja litteroitua tekstiä haastatteluista on kaikkiaan 99 sivua. Kaksi haastateltua nuorta ei halunnut käytettävän nauhuria; näistä haastatteluista olen tehnyt muistiinpanoja. Haastattelujen runkoa kuvailen tarkemmin käsitellessäni tätä osaa aineistosta.

Ankkurin alkumetrin

Kronologisessa eli ajallisessa kertomuksessani Ankkurin alkuajoista käyn läpi konkreettisia etappeja toiminnasta sekä eri vaiheissa vallinneita tunnelmia ja asetelmia työyhteisössä. Vaikka perspektiivinä on lähinnä työyhteisötaso, tuon esiin myös asiakastilanteita.

Pohjatyötä toiminnalle

Nuorten Kriisipisteen johtaja ryhtyi valmistelemaan uutta kuntoutumisyksikköä ja siirtyi johtamaan tätä yksikköä, joka nimettiin Ankkuriksi. Kun suunnitelmat vaikuttivat toteutuskelpoisilta, johtaja kokosi työtiimin. Ensimmäisen kerran tiimi kokoontui katto-organisaation kaikille alayksiköille järjestetyn koulutuspäivän yhteydessä syyskuussa 1998. Työntekijöistä kolme oli valittu päivätyöntekijöiksi ja kaksi yöohjaajan rooliin, minkä lisäksi tiimiin kuului johtaja, talonmies, emäntä ja minä tutkijana. Ankkurin henkilökunta työskenteli kuntoutumisyksikön avaamiseen saakka entisissä työpaikoissaan ja tapasi toisiaan silloin tällöin yhteisissä Ankkurin koulutus- ja suunnittelutilaisuuksissa. Tässä vaiheessa tiimistä puuttui vain konsultoiva lääkäri. Lääkärikin oli jo valmiiksi katsottuna, mutta hän ei koskaan päässyt aloittamaan Ankkurissa, vaan tilalle otettiin toinen toiminnan käynnistyessä.

Tutkijana aloitin Ankkuri-projektissa varsinaisesti elokuussa 1998. Pohjustin tutkimustani kirjallisuuteen tutustumalla ja osallistuin yhteisiin tilaisuuksiin. Vuoden 1999 helmikuulta elosyyskuun vaihteeseen olin tauolla tehtävästäni, joskin kävin tuonakin aikana kokoontumisissamme.

Ankkurin oli tarkoitus aueta vuoden 1999 tammikuussa. Tilojen remontointi oli edellisenä syksynä käynnissä, ja työtiimimme kokoontui joitakin kertoja tiimikoulutukseen. Osa koulutuksista oli Kaupunkilähetyksen yksiköiden yhteisiä tilaisuuksia erilaisista teemoista kuten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, ja näissä koulutuksissa luennoivat kutsutut asiantuntijat. Osa koulutuksista oli vain omalle työtiimillemme, ja näissä erillinen tiimikouluttaja pyrki ryhmyttämään työntekijöitä ja luotsaamaan keskustelua kuntoutumisyksikön suunnittelusta.

Raha-automaattiyhdistys antoi tukea sekä investointeihin että käynnistämiseen, ja asiakkaiden kotikuntien oli tarkoitus huolehtia 1400 markan hoitopäivämaksusta maksusitoumuksilla. Ankkuri sai lääninhallitukselta luvan toimintaansa yksityisenä sosiaalipalveluna⁴. Toiminnan käynnistäminen viivästyi, ja uudeksi suunnitelmaksi muotoutui kesäkuu, mutta käytännössä aloitus lykkääntyi vielä elokuun loppupuolelle. Ankkurin avajaiset pidettiin 26.8.1999, ja seuraavalla viikolla kaksi ensimmäistä nuorta otettiin hoitojaksolle.

Käytännössä työtiimi ehti harvakseltaan tavata melkein vuoden ennen toiminnan käynnistymistä. Tänä aikana keskusteltiin paljon erilaisista kuntoutumisyksikköön liittyvistä kysymyksistä, ja samalla työtiimin jäsenet tutustuivat toisiinsa. Ankkurin rakenteita ja prosesseja oli yhdessä pohdittu tiimitapaamisissa ja joitakin keskeisiä kohtia oli kiteytetty. Keskustelu kokoontumisissa oli kuitenkin varsin poukkoilevaa – monenlaiset asiat askarruttivat uudentyyppisessä toiminnassa, eikä tiimikouluttajakaan systemaattisesti palauttanut keskustelua johonkin sovittuun ydinasiaan. Vaikka erityisesti avaamista edeltävällä viikolla hiottiin käytännön toimintamalleja, niin yhteisesti sovittu perusta jäi vielä ohueksi. Sopimatta jääneet asiat kuten kunkin työnkuvan määrittely olisi ollut hyvä tarkentaa alustavasti viimeistään toiminnan käynnistyttyä. Luonnollisesti etenkin uudessa toiminnassa sovittuja perustoja joutuu joka tapauksessa muokkaamaan kokemuksen ohjaamana, mutta tämä ei vähennä ”toistaiseksi voimassa olevien” hahmotelmien tärkeyttä työn raamittajina.

Työtiimi vaikutti innostuneelta olemaan mukana uudessa projektissa ja yhdessä luonnosteltiin mahdollisimman toimivaa kuntoutumisyksikköä. Kuitenkin omista elämäntilanteista johtuvien syiden kuten paikkakunnan muuton takia neljä yhdeksästä työntekijästä jättäytyi pois projektista jo ennen kuntoutumisyksikön käynnistämistä, joten tärkeä panostaminen tiimikoulutukseen ei sikälikään johtanut haluttuun tulokseen.

Ankkurin runko valmiina

Suunnitteluvaiheessa – ensin johtajan visiona ja sitten koko työryhmän käsittelemänä – Ankkurin toimintamalli muokattiin alustavasti. Ajatuksena oli, että hoitotyön ja uudenlaiseen toimintaan kuuluvan hoitomallin kehittämisen ohella yksikkö kouluttaa alan työntekijöitä.

Kohderyhmäksi määriteltiin 15–25-vuotiaat nuoret, joilla oli taustalla seksuaalista hyväksikäyttöä, syömishäiriöitä ja/tai itsemurhayrityksiä. Tässä vaiheessa korostui Ankkuri-jakson vapaaehtoisuuden ajatus: hoitoon tuleva nuori olisi itse motivoitunut kuntoutumaan.

Hoitojakson pituudeksi suunniteltiin kolmesta kuuteen kuukautta. Jokaiselle nuorelle päätettiin nimetä omaohjaaja, minkä lisäksi koko hoitotiimi oli kaikista asiakkaista vastuussa. Kerran viikossa sovittiin pidettäväksi kokous, jossa neuvotellaan hoidosta lääkärin kanssa. Ajatuksena oli, että hoidon runkona on arkinen rakenne: säännölliset ateriat ja aina saatavilla olevat vastuulliset aikuiset. Terapia päätettiin järjestää tarvittaessa talon ulkopuolelta ja sovittiin, että nuoret osallistuvat kerran viikossa vetämään ryhmään.

Henkilökunnan kesken sovittiin pidettäväksi myös toinen viikoittainen kokous hoitoasioita käsittelevän lisäksi. Sen tarkoituksena oli työyhteisön asioiden pohtiminen. Nuorille haluttiin pitää myös oma kokous, jossa he saavat antaa palautetta Ankkurin asioista ja jossa heidän kanssaan voidaan keskustella ajankohtaisista asioista.

Ankkurin rakenne oli alusta asti sovittu tiimipohjaiseksi, ja toimintaa oli suunniteltu hyvin tasa-arvoisesti yhdessä. Hoitoon liittyvät suuret ratkaisut oli tarkoitus tehdä tiimin kesken. Esimerkiksi uuden nuoren tulosta päättäminen oli sovittu kokouksessa yhteisesti käsiteltäväksi asiaksi. Erillistä siivoojaa ei ollut, joten nämä tehtävät jaettiin ohjaajien kesken siten, että tietyinä viikoittaisena ajankohtana vuoroon osuva henkilö hoitaa tietyt siivoustehtävät. Pienessä yksikössä lähtökohtana oli muutenkin, että kukin voi joustavasti hoitaa kaikenlaisia arjen tehtäviä.

Ankkuri tukimuotojen kentässä

Ankkurin lähtökohtana oli kehittää uudenlaista hoitomallia ja samalla arvioida sen toimivuutta käytännössä. Sijoittuminen sairaalan ja avohoidon välimaastoon toi pääkaupunkiseudun hoitovaihtoehtoihin tarkoituksenmukaisen lisän.

Ankkuri oli sosiaalilainsäädännön alainen laitos, mutta alkuvaiheessa kohderyhmäksi kaavailtiin nimenomaan psyykkistä kuntoutusta tarvitsevia. Asiakkaiden monimuotoistuttua Ankkuri asetui ennemminkin sosiaali- ja terveystieteiden välimaastoon. Lastensuojelulaitokseksi sitä ei kuitenkaan haluttu, vaikka osa asiakkaista oli lähellä kyseistä asiakaskuntaa. Sinällään sosiaali- ja terveystieteiden yhdistelmälle on hyvinkin kysyntää, koska näitä yhdistäviä palveluja on niukasti. Ratkaistavana raportin kirjoitushetkelläkin oli vielä suuri kysymys siitä, miten Ankkurin profilointia tarkennetaan: monimuotoisesta mahdollisesta asiakastarjonnasta on valittava tietty kohderyhmä.

Suomen mittakaavassa on vaikea haarukoida, kuinka paljon samankaltaisia hoitomuotoja on tarjolla maanlaajuisesti. Tietävästi Ankkuri on kokonaisuutena kuitenkin varsin ainutlaatuinen. Yhden suhteutusmahdollisuuden antaa yksityisten sosiaalipalvelujen raportti 1998 (Kauppinen 1999, 18), jonka mukaan varsinaisten lastensuojelulaitosten kuten lastenkotien ja nuorisokotien lisäksi Suomessa oli vain neljä muuta lapsille ja nuorille laitoshoidon antavaa laitosta. Raportista ei saa tarkempaa kuvaa siitä, millaisista laitoksista on kyse, mutta sen perusteella vaikuttaa siltä, että lasten ja nuorten ”erityislaitoksia” on yksityisellä puolella vähän. Tuoreempaa suhteutus pohjaa antaa tosin Helsingin Sanomat (22.1.2001), joka uutisoi erilaisia lasten ja nuorten hoitokoteja syntyneen viime aikoina tiheään tahtiin.

Ankkurin kaltaista toimintaa on ainakin katto-organisaatio Kaupunkilähetyksen tukholmalaisessa vastineessa. Siellä toimii Ungdomshem, jonka työmuodot ovat hyvin perhekeskeisiä. Perheelle järjestetään psykoterapiaa ja sekä perheenjäsenille että nuorelle yksilöpsykoterapiaa ja psykodraamaa.

Ankkurin toiminnan kanssa samanlaisia elementtejä sisältää myös esimerkiksi Päijät-Hämeen keskussairaalan nuorisopsykiatrinen viikko-osasto, jossa yleisin syy avun tarpeeseen on määrittelemätön depressio. Hoidossa pidetään keskeisenä itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opettelua ja harjoittelua puhumaan omista asioista ja tunteista. (Lapsen Maailma 4/00.) Sairaala ympäristönä on kuitenkin laitosmaisempi ja myös toisella tavalla leimaava kuin kodinomaisen yksikkö.

Ankkurin toiminta alkaa

Suunnitteluvaiheessa poisjääneiden työntekijöiden tilalle saatiin uudet ihmiset, ja konsultoiva lääkärikin aloitti tehtävässään. Pitkän suunnittelujakson jälkeen päästiin vihdoinkin käytännön

asiakastyöhön. Tunnelma oli innostunut: luotiin yhdessä uudenlaista tapaa tehdä, tiimi oli koossa ja puitteet viihtyisät.

Syksyn aikana työtiimin kokouksissa tarkisteltiin toimintamalleja. Erilaisten käytännön tilanteiden kautta muokattiin toimivampia tapoja tehdä työtä. Kaikilla päiväohjaajilla oli sairaanhoitajatausta, mikä heijastui hoidon suunnitteluun: terveyden fyysinen puoli nousi selkeästi esiin. Syksyn alussa kahden jo aloittaneen lisäksi uusia nuoria oli näyttänyt olevan runsaasti tarjolla, mutta käytännössä hoitojaksolle asti heitä ei tullut. Asiasta oli erilaisia selityksiä. Joillakin nuorilla tuleminen estyi kotipaikkakunnalta saatavan rahoituksen puuttuessa ja toiset löysivät itselleen sopivamman hoitopaikan. Todennäköisesti keskeisenä syynä oli myös Ankkurin tuntemattomuus hoitoyksikkönä. Toiminta oli vasta alkanut, ja hoitoyksiköstä tiedotettiin niukasti. Kuusipaikkaisessa yksikössä oli vain kaksi nuorta, joten taloudellinen paine saada enemmän asiakkaita vaivasi.

Raskas kevät

Vuoden vaihteessa kolmesta päiväohjaajasta yksi vaihtoi työpaikkaa ja vastaava ohjaaja jäi sairauslomalle, joka jatkui ensin lyhyissä ja myöhemmin pidemmissä jaksoissa. Koska sairausloman jatkuvuus oli pitkään epävarmaa, poissaolijan paikalle ei voitu palkata ketään pysyvämmiin. Työpaikkaa vaihtaneen tilalle saatiin pian uusi työntekijä, mutta kolmatta päiväohjaajan paikkaa hoitivat vaihtelevat sijaiset.

Toiminnan alusta asti mukana ollut ohjaaja ja johtaja ottivat pitkälti harteilleen kuntoutumisyksikön pyörittämisen. Myöhemmin ohjaaja nimitettiin vastaavaksi ohjaajaksi sairauslomalla olevaa sijaistamaan. Alunperin tiimipohjaiseksi suunniteltu päätöksenteko valui ilman yhteistä sopimusta enenevästi kiinteälle kaksikolle. Vaikutusmahdollisuudet polarisoituivat: kaksi joukosta hoiti asioita raskaalta tuntuvalta paljon, muut taas kokivat itsensä pikemminkin irrallisiksi. Toiset olivat siten jaksamisen näkökulmasta liiankin tärkeitä, toiset taas turhauttavan vähän.

Käytännön työnjaossa alkoi näkyä esimerkkejä tasa-arvoisen työyhteisön murenemisestä. Yksittäisenä tilanteena tämä saattoi näkyä vaikkapa siten, että toisille työntekijöille siirrettiin siivoustehtävät, jotta yksi voisi vastailta puhelimeen, tai uutta nuorta tuli vastaanottamaan ilman perusteluja vapaalla ollut luottotyöntekijä, vaikka työvuorossa olisi ollut muitakin ohjaajia.

Resurssit jakautuivat epätasaisesti. Esimerkiksi konkreettisista resursseista kuten tilojen käytöstä ja avaimien säilyttämisestä syntyi närää. Perustehtävän hoitamisen kannalta erityisen tärkeä resurssi, tieto, oli sekin melko epätasaisesti jakautunut. Päätökset tehtiin suppealla kokoonpanolla ja niistä tiedotettiin varsin sattumanvaraisesti. Tärkeä rakenne, työyhteisön asioita käsittelevä kokous, jäi tärkeysjärjestyksessä toisarvoiseksi. Käytännössä kevätkaudella kokouksia peruutettiin varsin tiuhaan – välillä ilman erityistä varoitusaikaa – erilaisiin syihin vedoten.

Vuoden vaihteeseen mennessä Ankkurissa oli ollut kaikkiaan neljä nuorta, joista kuitenkin vain kaksi oli ollut yhtäaikaaisesti hoitajaksollaan. Tilanne muuttui helmi-maaliskuussa, jolloin talo otettiin täyteen. Taloudelliselta kannalta tämä oli luonnollisesti hyvin mielekäs muutos, mutta sisällöllisesti uusien nuorten tuleminen ei ollut mutkatonta. Heistä pari poikkesi selkeästi alkuperäisestä kohderyhmästä, ja nuorten joukko oli kokonaisuutena heterogeeninen ongelma-alueidensa suhteen.

Tulijoiden sisäänottoprosessi ei noudattanut tiimikoulutusaikana sovittua käytäntöä, jossa työryhmä päättää yhdessä, kenelle tarjotuista nuorista Ankkuri hoitopaikkana sopii. Siten ei ollut myöskään mahdollista pohtia yhteisesti sitä, millaisia haasteita kukin yksittäinen nuori asettaa työtiimille ja toimintamalleille. Uusien asiakkaiden sisääntulo oli yksi asioista, joissa valtaosa työtiimin jäsenistä huomasi olevansa ilman vaikutusmahdollisuuksia.

Henkilökuntamäärä oli jatkuvasti minimissään, ja erityisesti johtaja ja vastaava ohjaaja tekevät usein pitkiä vuoroja lyhyelläkin varoitusajalla. Sijaisjärjestelyt eivät toimineet. Työyhteisössä kaikille yhteisenä teemana tarjottiin ajatus venymisestä, raskaan työtilanteen jaksamisesta vielä jonkin aikaa. Väliaikaisuuden idea oli pitkään pinnalla. Peruskysymys oli kiteytettynä, mitä Ankkuri tarvitsee sinulta työntekijänä, kun taas kääntöpuoli unohtui: mitä sinä tarvitset Ankkurista päin viihtyäksesi ja ylipäänsä jaksaksesi työssä.

Työntekijöitä jäi pois ja uusia tuli tilalle, mikä raskautti jäljelle jäävien työtä. Oli totuttauttava uusiin ihmisiin ja heidän tapoihinsa työskennellä ja perehdyttävä tulijat muutenkin selkeytymättömiin rakenteisiin ja toimintamalleihin. Ilmapiiri oli kiireinen, ja kiireeseen vedoten priorisoitiin arkisten asioiden suorittamista esimerkiksi toiminnan jäsentämisen sijaan. Pitkällä tähtäimellä tämä kuitenkin kostautui: kun kehittämiskohtiin ei ehditty kunnolla tarttua, erilliset epäkohdat ja yleinen epämääräisyys hankaloittivat jatkuvasti arkea.

Koska kaikille yhtenäistä työskentelypohjaa ei juurikaan kehitetty, Ankkurin toiminta jäi pitkälti yksilöiden varaan. Kuten aiemmin toin esiin, näillä yksilöillä oli hyvin erilaisia valtaoikeuksia ja vaikuttamismahdollisuuksia. Yhteisiä foorumeita, joissa olisi voinut pohtia toiminnan rakenteita ja käytännön toimintamalleja, oli niukasti, eikä perusteellisempaa pohdintaa mahdollistavia erillisiä kehittämispäiviä pidetty pyynnöistä huolimatta. Kun ei päässyt esittämään mielipiteitään, ei päässyt myöskään vaikuttamaan siihen, miten asiat konkreettisesti hoidettiin. Kokemustasolla moni työntekijä mielsi, että omaa ammattitaitoa ei liiemmin arvosteta.

Toiminnan tärkeä vahvuus oli koko tutkimusjakson ajan raportin kirjoitushetkeen asti siinä, että yleistäen voi todeta Ankkurissa työskentelevien yksilöiden olleen hyvin ammattitaitoisia ja kiireiden keskelläkin priorisoineen nuorten asioita. Moni nuorista koki haastattelujeni perusteella, että kun oli tarve jutella, lähes aina joku työntekijä pystyi järjestämään sille aikaa.

Kesä kääntyy syksyyn

Valtasuhteet jäsenyivät uudestaan, kun vastaavana ohjaajana työskennelleen henkilön työsuhdetta ei jatkettu. Kesän alussa väliaikaisuuden ajatus vain korostui: näytti siltä, että korkeintaan yksi silloisista päivätyöntekijöistä jatkaisi syksyllä. Henkilöstöpula oli taas polttava. Alunperin ajatuksena oli pitää Ankkuria kiinni heinäkuun ajan, mutta nuorten sijoittaminen ulkopuolelle lomaajaksi vaikutti asiasta päättäneistä sen verran epämielekkäältä, että Ankkuri pidettiin kuitenkin auki. Heinäkuussa hyödynnettiin johtajan ja yhden ohjaajan lisäksi pitkiä vuoroja tekeviä sijaisia. Osaksi ajasta nuoret vietiin mökkeilemään.

Uusi vastaava ohjaaja aloitti elokuussa ja ryhtyi määrätietoisesti strukturoimaan toimintaa. Hän huolehti kehittämisajatusten siirtämisestä käytännön tasolle sopimalla suunnitelmille aikataulun ja vastuuhenkilöt. Kokouksista ryhdyttiin pitämään kiinni, ja tiimi sai enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Orientaatioksi muodostui työn selkeyttäminen ja koko kuntoutumisyksikön kehittäminen, jota järjestelmällisesti vietiin eteenpäin.

Vastaava ohjaaja joutui huolehtimaan myös johtajan tehtävistä, koska johtaja jäi sairaalomallem varsin pian vuosilomansa jälkeen. Sairasloma jatkui edelleen tämän raportin kirjoittamisajan kohtana.

Henkilökunnan jo pitkään toivomat yksikön sisäiset kehittämispäivät pidettiin alkusyksystä, jolloin kaksi uutta ohjaajaa oli myös aloittanut työnsä. Näiden kehittämispäivien aikana oli mahdollista tarttua isompiin kysymyksiin, joiden perusteelliseen käsittelyyn arjessa oli vaikea löytää aikaa. Keskeisenä tuotoksena oli malli uuden nuoren sisääntuloprosessista – tämä vaihe oli käytännössä huomattu suurta panostusta ja järjestelmällisyyttä vaativaksi. Kehittämispäivät olivat myös yhteishengen tiivistymisen kannalta merkittävä tapahtuma. Koko työtiimi koostui varsin äskettäin Ankkuriin tulleista, joten kaikki mahdollisuudet ryhmäytymiseen olivat keskeisiä.

Ankkurin toimintaa pyrittiin tukemaan katto-organisaatiosta päin. Kaupunkilähetyksen hallitus asetti Ankkurille kehittämistyöryhmän, johon Kaupunkilähetyksen ja Ankkurin johtajien ohella kuului erilaisia asiantuntijoita. Ankkurista kehittämistyöryhmässä oli mukana johtaja tai tämän sijainen ja yksi ohjaajista sihteerinä. Ryhmän tarkoituksena oli kehittää Ankkurin hoitofilosofiaa ja hoitokäytäntöjä sekä huolehtia rekrytoinnista. Kehittämistyöryhmän ja Ankkurin työtiimin työnjako koettiin vielä syksyllä 2000 varsin epäselväksi. Ulkopuolista näkökulmaa arvostettiin sinällään, mutta työntekijöiden näkökulmasta oli erikoista, että oman työn ydinasioista päättävä foorumi oli ammattinsa hallitsevilta rivityöntekijöiltä suljettu. Tiedonkulku työryhmän keskusteluisista jäi lähinnä suppeiden pöytäkirjojen varaan. Mahdolliset päällekkäisyydet esimerkiksi omissa kehittämistilaisuuksissa tehtävien päätösten kanssa mietityttivät ohjaajia.

Ankkurin työntekijöiden ja Kaupunkilähetyksen edustajien yhteisenä tavoitteena oli tehdä Ankkurista mahdollisimman toimiva hoitopaikka niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin kannalta. Luontevia tapoja tehdä yhteistyötä ei kuitenkaan vielä ollut löytynyt, ja luottamus katto-organisaatiota kohtaan horjui. Syksyllä valittiin linjajohtaja vastaamaan Kaupunkilähetyksen

nuorisotoiminnasta eli lastenkodista, Ankkurista ja Nuorten Kriisipisteestä. Organisatorisesti hän sijoittui Kaupunkilähetyksen ja Ankkurin johtajan väliin. Ankkurin toiminnan kannalta uskon ratkaisun olleen mielekäs: välitason johtaja ehtii olemaan käytännössä enemmän läsnä myös Ankkurin toiminnassa ja samalla tukemaan Ankkurin johtajaa.

Nuorten arkea hyvin myönteisesti jäsentävä muutos oli aamukokousten aloittaminen. Joka aamu aloitettiin yhdeksältä palaverilla, jossa vuorossa olevat työntekijät ja kaikki nuoret olivat läsnä. Näissä kokouksissa sovittiin kunkin nuoren päiväohjelma ja välitettiin tarvittavat ajankoh-
taisasiat.

Kun syksyä 2000 tarkastelee hoidossa olevien nuorten kannalta, kokoonpano oli varsin samanlainen kuin keväällä. Moni asiakkaista viipyi Ankkurissa keskivertoa pidempään. Sen jälkeen kun asiakaskiintiö oli täytynyt alkukevästä, talossa oli pysyvästi neljästä kuuteen nuorta.

Ankkurin asiakkaat tutkimusjakson päättyessä

Moni Ankkuriin otetuista nuorista poikkesi alunperin määritellystä kohderyhmästä. Ikäjakauma painottui lähemmäs alarajaa hahmotellusta 15–25-vuotiaiden ikäryhmästä. Keski-ikä tulovaiheessa oli 17 vuotta, nuorin Ankkurissa ollut oli poikkeuksellisesti vain 13-vuotias ja vanhin tulija 21 vuotta.

Alunperin määritellyistä ongelma-alueista kärsiviäkin oli hoidossa, mutta näistä kriteereis-
tä ei pidetty tiukasti kiinni. Tyypilliseksi nimittäjäksi nousi yleinen ahdistus tai masennus monen-
laisine oheisilmiöineen. Ankkurissa olevien problematiikkaan liittyivät myös päihteet, epäsosiaali-
nen käyttäytyminen, ongelmat vanhempien kanssa ja koulunkäyntivaikeudet. Soveltumattomuuden
kriteerinä oli edelleen alussa päätetyn mukaisesti akuutti psykoosi, minkä lisäksi rikoskierteessä
oleminen tai akuutti päihdeongelma katsottiin esteiksi hoitojaksolle.

Ensimmäiset nuoret olivat tyytyväisiä päästessään Ankkuriin, eli heidän hoitojaksonsa oli-
vat hyvin vapaaehtoisia. Myöhemmin tulleiden motivaatioperusta vaihteli. Osa sitoutui Ankkurin
tarjoamaan kokonaispakettiin, kun taas jotkut tulivat vapaaehtoisesti vain siinä mielessä, että eivät
olisi joutuneet vielä ikävämmältä tuntuvaan paikkaan. Siten he suostuivat olemaan Ankkurissa,
mutta eivät olleet erityisen kiinnostuneita hoidollisesta puolesta.

Kaksi nuorista oli otettu huostaan ja sijoitettu Ankkuriin. Tällaisista lähtökohdista Ankku-
rin kaltainen paikka ei välttämättä ole mielekkäin vaihtoehto, koska ilman pakkokeinoja tai niitä
korvaavaa vahvaa strategiaa esimerkiksi karkaileminen voisi olla ongelma. Näissä tapauksissa
Ankkuri-jakso sujui kuitenkin hankaluuksista.

Hyvin erilaisten nuorten kanssa työskenteleminen on myönteisestä näkökulmasta haastavaa
ja vaihtelevaa. Heterogeenisuuden yhtenä ongelmana on kuitenkin se, että työntekijöille on raskasta
olla riittävän perillä laajasta oireilun ja ongelmien repertuaarista. Viime kädessä nuori toki

kohdataankin yksilönä eikä oireiden kantajana, mutta siitä huolimatta on oltava perustiedot lähestymistavoista tietynlaisiin ongelmakenttiin.

Tutkijan rooli toiminnassa

Alussa kuvailin tutkijan roolin sellaisena kuin pidin sitä sovittuna. Kronologisesta kuvauksesta voi kuitenkin jo päätellä, että toimintatutkimuksen edellytykset eivät toteutuneet. Perustavanlaatuisia toiminnan pohtimista siirrettiin jatkuvasti. Kiireen tunnussa tutkimuksellekaan ja sen näkökulmasta nousseille ajatuksille ei tuntunut olevan tilaa. Välillä koin kaukaiseksi alkuperäisen muotoiluni toimintatutkimuksesta: tutkiva työote – osa Ankkurin arkea. Pienimuotoisemmin toin esiin omaa näkökulmaani tutkijana (ja samalla luonnollisesti myös sosiaalipsykologina) yhteisissä kokouksissa tai yksittäisissä tehtävissä, kuten jonkin lomakepohjan uusimisessa.

Tutkijan roolissa oli ensimmäisen vuoden kuohuissa omat ristiriitansa. Asemani toisaalta ”ulkopuolisena”, toisaalta ”sisällä olevana” antoi mahdollisuuden haluamaani näköalapaikkaan. Jouduin kuitenkin tasapainottelemaan siinä, että työtiimin jäsenenä ja samalla kriittisenä tutkijana nostan esiin vaivaavia asioita, mutta samalla en arkiselle työlle ulkopuolisena häiritse tuon työn tekemistä viemällä aikaa toisten työntekijöiden turhiksi kokemilla asioilla. Tutkijana sain mielenkiintoista näkökulmaa Ankkurin elinkaareen, mutta rooli oli myös välillä raskas esimerkiksi sen takia, että tutuksi tulleita työtovereita lähti usein huonoissa tunnelmissa pois, ja oli orientoituttava uudelleenlaiseen tilanteeseen.

Jo roolin kannalta oli tärkeää säilyttää tietynlainen neutraalius. Jotta voisi saada kokonaiskuvaa, ei voi samastua vahvasti vain johonkin osajoukkoon, vaan yhteistyösuhteiden on tärkeää toimia joka suuntaan. Koin keskeisenä, että olisin riittävän perillä erilaisista tavoista katsoa tilannetta, jotta ymmärtäisin eri positioita ja ammattirooleja. Minusta olikin tärkeää työstää omia tunteitani, joita eri vaiheissa paljon nousikin: siten koin pääseväni riittävästi tunteiden yli suorittaakseni perustehtäväni.

”Ulkopuolisuuteni” on ollut myös hyvin suojaavaa. Fyysinen etäisyys tuntui hyvältä ilmapöydän kannalta raskaissa vaiheissa: olin vain osan työviikosta paikan päällä. Tutkimuksellinen ote toi myös psyykkistä etäisyyttä. Roolini puitteissa nimenomaan asioiden analysointi oli keskeistä, ja tunteita nostattavia tapahtumia jäsentelemällä niihin sai välimatkaa.

Tutkija oli käytännön toiminnalle resurssi, jota olisi voinut hyödyntää enemmänkin. Tutkimuksesta nousseita näkökulmia olisi voitu käyttää yhtenä peilauspintana toiminnalle paitsi kahdenkeskisen ajatusten vaihdon kautta niin myös esimerkiksi siten, että tutkijan ajatuksia olisi käytetty yhteisten keskustelujen alustuksina. Jo alussa esiin tuomani mahdollisuus hyödyntää tutkijan kokoamia kirjallisuudesta poimittuja ajatuksia ”tietopankkityyliin” voisi palvella käytännön työtä.

Ankkuri rakenteina

Käytyäni kronologisesti läpi Ankkurin alkuvaiheita jäsentelen toiminnan kannalta keskeisiä teemoja. Kehyksenä tarkasteluun käytän laatonäkökulmaa siten kuin Mikkola (1999) sitä sijaishuoltoon soveltaa. Vaikka Ankkuri on varsinaisesti toiminut sijaishuoltopaikkana vain kahden nuoren suhteen, niin Mikkolan teoksessaan hahmottelemat laadun elementit soveltuvat Ankkurin toiminnan erittelyyn.

Laatonäkökulma on siten mielekäs, että sen keskiössä on palvelun suhteuttaminen asiakkaitten tarpeisiin (Mikkola 1999, 8). Koska Ankkuri yksikkönä on perustettu nimenomaan nuorten kuntouttamiseen, sitä on tärkeää arvioida suhteessa tähän perustehtävään. Laatuun keskityttäessä kiinnitetään huomiota myös henkilökunnan jaksamisen ja siten koko toiminnan kestävyuden kannalta olennaisiin asioihin.

Tärkeänä laadun elementtinä Mikkola (1999, 30) käsittelee rakenteiden laadunhallintaa. Rakenteelliset laadun osatekijät tarkoittavat yksikön toimintaedellytyksiä. Rakennetekijöitä arvioidaan siitä näkökulmasta, miten hyvin ne tukevat yksikön perustehtävää ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamista. (Mt., 31.) Tarkastelen Mikkolan nimeämiä rakennetekijöitä Ankkurin näkökulmasta seuraavissa kappaleissa. En erikseen käsittele kahta rakennetekijää, joiden tarkastelu ei tunnu tapausesimerkkini suhteen luontevalta: ”osastot ja muut yksiköt” sekä ”harrastustoiminnan puitteet”. Kohta ”työmenetelmät” sisältyy ”hoidoksi” nimeämäni osa-alueeseen. Johtamiskäytäntöjä tarkastelen osana töiden yleisempää organisointia, jossa ytimenä on tiimimuotoisuus.

Kun käsitteelen sellaisia osa-alueita, joita nuoret ovat haastatteluissani kommentoineet, tuon esiin myös heidän ajatuksiaan rakenteiden toimivuudesta.

Sijainti

Ankkuri sijaitsee lähellä Helsingin keskustaa metroradan varressa. Liikkuminen oli helppoa kaupungin alueella, ja muualta kotoisin olevat pääsivät hyvin jatkoyhteyksiinsä lomia varten. Nuori saattoi käydä itsenäisesti tapaamassa läheisiään, ja perhe ja ystävät pääsivät tervehtimään häntä Ankkuriin. Toisaalta on joitakin tilanteita, joissa etäisyys sosiaalisista verkostoista voisi olla perusteltua. Esimerkiksi päihteitä käyttäneen nuoren saattaa olla hyvä saada fyysistäkin välimatkaa vanhaan kaveripiiriin ennen kuin hän on itse riittävästi saanut hahmotettua uutta elämäntapaa. Nuoret, joita Ankkurissa tutkimusjaksolla oli, kuitenkin todennäköisesti nimenomaan hyötyivät paikan sijainnista.

Sijainnin keskeisyydestä huolimatta Ankkurin ympäristö oli rauhallista omakotitaloaluetta: luontoa oli lähellä ja ulkoiluun oli hyvät mahdollisuudet. Koska liikenneyhteydet keskustaan olivat nopeat, lähikunnista tulevat nuoret saattoivat tarvittaessa jatkaa opiskelua omissa oppilaitoksissaan kotipaikkakunnillaan. Siten nuoren oli mahdollista säilyttää tutut elämänpiirinsä. Sijainti tarjosi monipuoliset mahdollisuudet, koska lähietäisyydellä oli niin opiskelupaikkoja kuin vapaa-ajan

virikkeitäkin. Käytännössä joitakin mahdollisuuksia tosin rajoitti se, että vain harva asiakkaista oli kirjoilla Helsingissä. Valtaosa Ankkurin nuorista oli varsin haluttomia lähtemään erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin.

Parhaimmillaan hoitopaikan keskeinen sijainti tarjoaa nuorelle mahdollisuuden kiinnittyä jo kuntoutumisjaksollaan uudella tavalla ympäristöönsä. Nuori voi saada uuden otteen entisistä opiskeluistaan tai löytää uutta mielekäästä tekemistä päiviksi. Hän voi tiivistää yhteyksiään läheisiin ihmisiinsä, jos nuo yhteydet ovat löyhentyneet vaikean elämänvaiheen aikana tai hän voi muodostaa uutta sosiaalista verkostoa: ehkä vanhan suosima elämäntapa ei enää miellytä tai nuorella ei ole edes välttämättä ollut kavereita. Ideaalikuvausta voi jatkaa sillä, että nuori löytäisi itselleen sopivaa vapaa-ajan tekemistä, eli esimerkiksi kiinnittyisi harrastusporukkaan. Tällaisessa ihannetilanteessa nuorella olisi siten kotiutumisvaiheessa elämän arkinen sisältö jo mielekkäästi järjestetty, jolloin kynnys itsenäisen elämän aloittamiseen madaltuisi selkeästi.

Kaupunkilähetyksen vision mukaisesti toiminta palvelee nimenomaan kaupunkia, eli asiakkaina olisi nuoria lähietäisyydeltä. Siten edellä kuvatut sijainnin tuomat mahdollisuudet tulisivatkin parhaiten hyödynnettyä. Käytännössä Helsingin kaupunki suhtautui varauksellisesti uuteen toimintaan, ja vain kaksi Ankkurin neljästätoista nuoresta oli helsinkiläisiä, koska kiinnostuneille ei myönnetty maksusitoumuksia.

Tilat

Ankkuri on ennen yksityiskäytössä ollut omakotitalo. Nuoret asuivat pääsääntöisesti kahden hengen huoneissa, joita oli kolme. Lisäksi käytössä oli yhden hengen asuinhuone. Talo oli avara ja valoisa, ja sisustuksen viihtyisyyteen oli kiinnitetty paljon huomiota. Yksityiskohdat kuten tuoreet leikkokukat tekivät tiloista kauniita ja kodinomaisia.

Ankkurissa oli joitakin erillisiä, avoimia soppia tuoleineen tai sohvineen, joihin voi asettua esimerkiksi lukemaan. Vähän oli kuitenkin sellaisia tiloja, joissa voi keskustella nuoren kanssa kahdenkeskisesti hoitoon liittyvistä asioista. Kokoushuone oli kahden muun huoneen välissä yleensä läpikulkutilana, joten takkahuonetta hyödynnettiin varsin paljon esimerkiksi tulo- ja lähtökeskusteluiden pitämiseen.

Tilojen merkitystä on sivuttu myös mediassa kun pääkaupunkiseudun psykiatrisesta hoidosta on keskusteltu. Nuoria on joudettu hoitamaan epäasianmukaisesti aikuisten osastoilla, ja osastot ovat muutenkin olleet ylikuormitettuja. Tilojen tarkoituksenmukaisuus, joka Ankkurissa toteutuu, ei ole itsestäänselvyys, vaikka puitteiden merkitys on hoidollisestikin olennainen seikka.

Henkilökunta

Laadukkaan palvelun edellytyksinä ovat asianmukaisten tilojen ja välineiden lisäksi ammattikoulutettu ja riittävä henkilökunta (Laadunhallinta sosiaali- ja terveydenhuollossa 1995, 10). Alunperin varsinaiseen henkilökuntaan kuuluivat johtaja, kolme päiväohjaajaa, joista yksi oli vastaava ohjaaja, kaksi yöohjaajaa, emäntä ja talonmies. Tämän lisäksi työtiimissä on ollut konsultoiva psykiatri sekä minä tutkijana. Talonmiestä ei ollut moneen kuukauteen työntekijän lopetettua aloitussyksynä, ja uusi talonmies, joka teki töitä myös Kaupunkilähetyksen muissa yksiköissä, aloitti syksyllä 2000.

Raportin tekovaiheessa loppuvuodesta 2000 päiväohjaajia oli viisi, joista yksi toimi vastaavana ohjaajana. Toinen ohjaajista teki varsinaisessa toiminnassa lyhennettyä työaikaa, koska hän osallistui työaikanaan terapiakoulutukseen. Yksi muistakin päiväohjaajista teki jonkin verran lyhyempiä työvuoroja.

Ohjaajien sukupuolijakauma on ollut varsin tasainen. Heidän peruskoulutuksensa ovat olleet vaihtelevasti erilaisia sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksia. Kuten aiemmin totesin, alussa myös somaattisen terveyden näkökulma oli vahvasti esillä, kun taas vuoden 2000 kesällä henkilökunta edusti sosiaalipuolen asiantuntemusta. Tilanne tasaantui syksyllä, jolloin tiimiin saatiin kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa.

Päiväohjaajan työnkuva määriteltiin vasta vuoden 2000 syksyllä. Sitä ennen oman roolin muotoileminen oli lähinnä ohjaajan henkilökohtainen tehtävä. Joitakin yksittäisiä sopimuksia tosin oli esimerkiksi siitä, minä päivänä eri siivoustehtävät suoritetaan.

Päiväohjaajat työskentelivät aamukahdeksan ja iltakymmenen välisenä aikana. Vuorot jäsentyivät porrastetusti aamu-, väli- ja iltavuoroiksi. Tuoreen sopimuksen mukaan Ankkurissa päiväohjaaja piti nuorille päivittäisen aamupalaverin ja viikoittaisen yhteisökokouksen sekä hoiti juoksevia asioita. Työvuoron vaihtuessa poistuva ohjaaja antoi tulijalle raportin talon tapahtumista. Päiväohjaaja tuki nuorten opiskelua auttamalla tarvittaessa tehtävissä ja huolehtimalla siitä, että nuoret lähtevät ajoissa kouluun. Ohjaajat aktivoivat nuoria erilaisiin toimintoihin ja menivät mahdollisuuksien mukaan seuraksi esimerkiksi kävelylenkeille. Ennen vuoronsa loppumista ohjaaja kirjoitti kunkin nuoren asiakaskansioon työvuoronsa aikaisista huomioista.

Keskeistä ohjaajan roolissa oli, että hän oli nuoria varten saatavilla, olipa sitten kyse tavallisten päivän kuulumisten juttelusta tai mieltä vaivaavien asioiden selvittämisestä. Päiväohjaajista kukin toimi myös omaohjaajana joillekin nuorille. Esittelen omaohjaajatyötä tarkemmin hoitoa käsittelevässä kappaleessa.

Ohjaajan työhön kuului paljon arkista rajojen vetämistä. Hän esimerkiksi valvoi, että paikalla olevat eivät katso TV:tä aamusta asti, nuoret siivoavat sovitusti huoneensa ja kenenkään toiminta, kuten kovaääninen musiikin kuuntelu, ei häiritse toisia. Vuorossa oleva ohjaaja ryhtyi toimenpiteisiin, jos joku nuorista ei palannut sovittuna aikana.

Syksyllä 2000 palkatuista ohjaajista yksi toimi niin sanottuna erityisohjaajana, joka hyödynsi musiikkiterapiakoulutustaan hoitotyössä. Muiden työnkuvasta poiketen hän käytti myös musiikkiterapian keinoja oman työnsä välineenä. Lisäksi usealla ohjaajalla oli perhetyön koulutus.

Kaksi yöohjaajaa työskenteli ja oli vapaalla alusta alkaen vuoroviikoin. Tästä kertyi kuitenkin liikaa työtunteja, joten syksyllä 2000 jaksotusta muutettiin. Yövuoron pituudeksi jätettiin edelleen 12 tuntia, mutta vakituiset ”yököt” tekivät enää kuusi yötä viikossa. Päivätyöntekijät jakoivat jäljelle jäävät yötyöt.

Yöohjaajan tehtävästä sovittiin jo alussa siten, että yökkö huolehtii talon rauhoittumisesta yötä vasten. Siten varsinaisen hoidollisia keskusteluja vältettiin hänen työaikanaan. Yöohjaaja valvoi, että nuoret siirtyvät omiin huoneisiinsa sovittuun aikaan. Aamulla hän laittoi aamiaisen tarjolle ja antoi yöstä raportin aamuvuoroon tulijalle.

Päiväohjaajat osallistuivat kokouksiin työvuorojensa puitteissa. Yököt tulivat tyypillisesti ainakin jompaan kumpaan palaveriin työviikkonsa aikana ja harvoin vapaaviikoillaan oleviin kokouksiin.

Psykiatri teki sopimuksen mukaan noin viisi viikkotuntia Ankkurille. Hänen työnkuvaansa kuului nuorten hoitoa käsittelevissä kokouksissa konsultointi ja tarvittaessa hän kirjoitti lausuntoja nuoria koskien sekä tapasi Ankkurin johtajan kanssa nuoren vanhempia. Henkilökunta sai kysellä akuutteja neuvoja käytännön tilanteisiin soittamalla hänelle. Uuden suunnitelman mukaisesti psykiatri alkoi olla läsnä myös uusien nuorten tutustumiskäynneissä Ankkurissa. Lisäksi hän osallistui Kaupunkilähetyksen hallituksen kesällä 2000 käynnistämään Ankkurin kehittämistyöryhmään.

Emäntä oli käytettävissä ruokahuollon lisäksi myös kotitalouden konsulttina. Kun nuori oli hoitajaksonsa jälkeen muuttamassa omaan asuntoon, emäntä saattoi auttaa häntä esimerkiksi opettamalla erilaisten ruokien valmistusta ja neuvomalla keittiötarpeiston hankinnassa.

Sijaistilanne oli koko toiminnan ajan heikko, mikä rasitti työntekijöitä. Välillä työvuoroja tehtiin lyhyellä varoitusaajalla ja niitä oli liikaa. Näitä epäkohtia tosin korjattiin syksyn 2000 aikana. Kun rakenteet olivat epämääräisiä vaihtuvalle henkilökunnallekin, organisaatio tuntui epäilemättä sijaisista erityisen selkiytymättömältä.

Työryhmän moniammatillisuus on voimavara, kun työn kohde on haastava ja moniulotteinen. Erilaisista näkemyksistä hioutuu parhaimmillaan vahva yhteinen näkemys. Kääntöpuolena on, että moniammatillisuus jää hyödyntämättä tai pahimmillaan hankaloittaa käytännön työtä. Jos yhteisiä foorumeita ei ole ja näkökulmia siten voida muokata kaikkien asiantuntemusta käyttäen, erilaiset tavat ajatella ja työskennellä voivat päinvastoin aiheuttaa hakauksia ihmisten välille ja haitata tavoitteiden luomista ja niiden suuntaista etenemistä.

Hoito

Ankkurin toimintaa ei ohjannut mikään tietty viitekehys. Katto-organisaatio Kaupunkilähetyksen kristillinen maailmankatsomus ei näkynyt hoidossa. Pohjana kuntoutumisyksikölle olivat johtajan käytännön työn pohjalta ja henkilökohtaisista näkemyksistä luomat visiot, joita työryhmän kesken työstettiin eri aikoina eri määriin. Monenlaisen ammatillisen osaamisen kautta pyrittiin muokkaamaan mahdollisimman toimivaa hoitoyksikköä.

Kuten olen aiemmin todennut, käytännön työ jäi paljolti yksilöiden omien näkemysten vaaraan lähinnä kesään 2000 asti. Jonkun työote oli leimallisesti ratkaisukeskeinen, toinen painotti somaattisen terveyden merkitystä. Kukin toimi, kuten ammatillisesti tarkoituksenmukaiseksi näki. Yhteisiä työskentelyn periaatteita sovittiin syksyllä enenevästi yhdessä.

Lepoa, ruokaa, aikuisia

Ankkurin hoidollisia elementtejä jäsenettäessä perustana kuntoutukselle voi pitää arkista päiväohjelmaa. Säännöllisen päivärytmin noudattaminen helpottaa jaksamista sekä kiinnittymistä ympäröivään yhteiskuntaan. Ateriat rytmittävät päivää, ja monipuolinen ruoka tukee kokonaisvaltaista hyvinvointia. Esimerkiksi bulimisesti käyttäytyvän kohdalla on olennaista, että syömään tullaan säännöllisesti ja syödään normaaleja ruoka-annoksia. Tämä vähentää todennäköisyyttä ahmimiseen, joka laukaisisi helposti noidankehän oksennuksesta syyllisyyteen ja taas dieettiin (Haslam 1994, 33, 39).

Ankkurissa oli ympäri vuorokauden henkilökuntaa, joten lähellä oli aina aikuisia. Tietoisuus muiden läsnäolosta auttoi joitakin nuoria jo sinällään. Aikuisten kanssa oli mahdollisuus keskustella tai puuhailla jotain ja tarvittaessa heiltä sai tukea esimerkiksi asioiden hoitoon. Erityisesti itsetuhoisesti käyttäytyneiden kohdalla on tärkeää, että apua saa kaikkina aikoina (Upanne, Arinperä ja Lönnqvist 1991, 24).

Vertaisryhmästään nuoret kokivat olleen seuraa. Joku piti tärkeänä sitä, että oli tutustunut niin hyvin johonkin toisista, että koki saaneensa ongelmissaan tukea. Tärkeä oli myös havainto, että ei ole ainoa, jolla on vaikeaa. Joku otti pidemmälle kuntoutuneista esimerkkiä itselleen. Suhteuttaminen saattoi toimia toiseenkin suuntaan: nuori huomasi toisia seuratessaan, että on jo edennyt pitkälle omien asioidensa kanssa. Vertaisryhmää käsiteltäessä on todettava, että kaikenlaiset vaikutteet toki leviävät. Esimerkiksi tällaisessa yhteisössä muiden tupakointi saattoi innostaa sauhuttelemaan.

Nuorista osa opiskeli joko päiväsaikaan tai iltaisin. Tarkoituksena olikin, että kaikki kiinnittyisivät kuntoutumisjakson aikana johonkin kouluun tai työpaikkaan. Nuori voi tarvitsemansa ajan ensin toipua ja sitten kuntonsa mukaan aloittaa hiljalleen taas päivittäiset tehtävät. Lähes poikkeuksetta näin edettiin.

Ongelmaksi muotoutui kuitenkin välillä, että suuri osa nuoria oli päivällä paikan päällä. Osalla koulu oli vain iltaisin tai vain joinakin päivinä viikosta, ja kuntoutuksessa saattoi olla sellaisia, jotka eivät esimerkiksi senhetkisen vaiheensa takia osallistuneet vielä mihinkään talon ulkopuoliseen aktiviteettiin. Ankkurin ideana oli kuitenkin ollut, että päivisin asiakkaat ovat tyypillisesti koulussa tai työssä. Siten päivän ajaksi ei oltu suunniteltu mitään erityisiä toimintoja. Tästä johtuen osa nuorista⁵ koki välillä, että tekemistä oli liian vähän.

Selkeä parannus oli aamukokousten aloittaminen syksyllä 2000. Nuoret motivoituivat eri lailla nousemaan aamuisin ylös, vaikka eivät olisi sitä esimerkiksi koulun takia joutuneet tekemäänkään. Kokouksessa pystyttiin varmistamaan, että kaikilla on tekemistä päivälle ja tarvittaessa suunnittelemaan yhdessä lisää ohjelmaa.

Omaohjaajatyö

Hoidon keskeistä runkoa, omaohjaajatyötä, esittelen viimeisimmän työryhmän yhteisen hahmotte-
lun pohjalta; tuon myös ajallista perspektiiviä omaohjaajajärjestelmään. Työryhmä kokosi ajatuksia siitä, miten he omaohjaajatyötä olivat hoitaneet. Näiden näkemysten mukaan omaohjaaja oli henkilö, jolla oli kokonaisvaltainen näkemys nuoresta. Hän oli parhaiten perillä siitä, missä nuoren suhteen mennään ja mihin jatkossa olisi hyvä suunnata. Omaohjaaja oli nuoren asiantuntija ja tämän asianajaja, ja nuoren tavoitteet asetettiin yhteistyössä omaohjaajan kanssa. Omaohjaaja piti yhteyttä yhteistyötahoihin kuten nuoren vanhempiin ja sosiaalityöntekijöihin ja osallistui nuorta koskeviin neuvotteluihin, minkä lisäksi hän informoi muuta työryhmää nuoren tilanteesta. Omaohjaajatyön tärkeänä runkona olivat viikoittain pidettävät omaohjaajakeskustelut.

Toiminnan alussa kullekin nuorelle nimettiin yksi omaohjaaja. Tällöin omaohjaajan pitemmät vapaat tai erityisesti sairausloma saattoivat häiritä yhteistä työskentelyä. Sittemmin siirryttiin käytäntöön, jossa jokaisella omaohjaajalla oli työpari. Työpari saattoi olla joko tasa-arvoinen tai sitten toinen oli määritelty selkeästi toisen varahenkilöksi. Paitsi että ratkaisu mahdollisti kullekin nuorelle erityisesti nimetyn ohjaajan tiheämmän läsnäolon, se myös jakoi vastuuta kahden työntekijän kesken. Ongelmallisena kohtana koettiin, että välillä vastuun jakautuminen voi nostaa kynnystä ryhtyä hoitamaan jotain asiaa nuoren kanssa. Tähän sisältyi odotus, että ehkä toinen osapuoli hoitaa sen. Voittopuolisesti uusi järjestely koettiin kuitenkin hyväksi. Nuoren tilannetta oli mahdollisuus pohtia toisen erityisen hyvin siihen perehtyneen henkilön kanssa.

Koska henkilökuntaa oli lähtenyt toiminnan aikana runsaasti, joillakin nuorilla omaohjaaja oli vaihtunut useammin kuin kerran. Tämä oli luottamussuhteen syntymisen näkökulmasta hyvin valitettavaa. Henkilökuntapulan pahimpina aikoina omaohjaajakeskustelutkin jäivät sovittua vähemmälle.

Välillä myös yöohjaajalla on ollut omaohjattava. Omaohjaajakeskusteluja on kuitenkin ollut hankalaa mahdollistaa työvuorojen puitteisiin, joten on todettu, että varsinaisen omaohjaajan olisi hyvä olla päivävuorossa. Yökön on parempi olla enintään työparina.

Ryhmätoiminta

Tutkimuksen tekoaikana Ankkurin hoitoon kuului viikoittainen nuorille järjestetty ryhmätapaaminen, jonka ajankohtana oli alkuiltä. Ryhmän kesto oli ensin kaksi tuntia, mikä tuntui nuorista päiväohjelman lisänä liian raskaalta. Loppuun asti nuoria kehoitettiin varaamaan ryhmään puolitoista tuntia, jotta he ehtivät olla loppuun asti kiireettömästi, vaikka käytännössä istunnot kestivät noin tunnin.

Läsnäolo oli pakollinen, mutta muuten osallistumisensa tason sai itse valita. Alkuaikoina, kun nuoria oli vain kaksi, ryhmä oli todellinen pienryhmä. Enimmillään osallistujia oli kuusi. Ryhmä oli väistämättä jäsenten mukaantulon suhteen avoin, koska nuorten hoitajaksot Ankkurissa eivät alkaneet vain tiettyinä ajankohtina. Siten kokoonpano vaihteli sen mukaan, ketä talossa kulloinkin oli.

Ryhmässä käsiteltiin erilaisia teemoja kuten arjessa jaksamista, tulevaisuuden suunnittelua, itsetuntoa tai rahankäyttöä. Joissakin ryhmäkokoonpanoissa nuoret myös toivoivat itseään kiinnostavia aiheita, kun taas toisissa toiveita ei kysellessäni esitetty. Pysin valitsemaan teemoiksi sekä sellaisia yleisempiä aiheita, joiden ajattelin hyödyttävän nuorten hoitoa, että välillä myös yksittäisten nuorten ajankohtaisia aiheita. Esimerkiksi kun moni nuori puhui halustaan lopettaa tupakointi, teemanamme oli ei-toivotusta toimintamallista irtautuminen. Ryhmän viitekehys oli varsin voimavarakeskeinen (ks. esim. Bertolino 1999; Furman ja Ahola 1995; Metcalf 1998, O’Hanlon ja Weiner-Davis 1990).

Ryhmässä tehtiin erilaisia harjoituksia ja keskusteltiin niiden pohjalta. Osa toteutettiin yksilötöinä, ja toiset taas pareittain, pienryhmissä tai koko ryhmän kesken. Työmenetelmänä käytin varsin paljon rentoutusharjoituksia, joihin liittyi päivän teemaan kuuluva kuvitteluosuus.

Esimerkkinä ryhmäkerrasta voisi olla istunto, jonka teema oli tulevaisuuden suunnittelu. Ensimmäin juteltiin nuorten edellisen viikon kuulumisista, minkä jälkeen tehtiin rentoutusharjoitus. Nuorten ollessa rentoutuneessa tilassa johdattelin heidät katsomaan mahdollisimman hyvää tulevaisuutta voimavarakeskeiseen niin sanottuun ihmekysymykseen pohjautuen. Tämän jälkeen nuoret visualisoivat omat tulevaisuuskuvaansa värikynin paperille, ja näkymiä jaettiin yhteisesti. Jokainen listasi, mitä ihan pientäkin oli jo tehnyt tuon halutun tulevaisuuden eteen. Lopuksi käytiin vielä ”fiiliskierros”, jossa jokainen sai sanoa, millaisissa tunnelmissa oli tapaamiskerran lopuksi.

Tarkoituksena oli, että ryhmä on paikka, jossa nuoret voivat vaihtaa ajatuksia arjen kannalta tärkeistä asioista ja saada peilauspintaa oman elämänsä kysymyksiin niin toisia kuuntelemalla kuin myös harjoitusten kautta. Asioita työstäessä niihin voi saada uusia näkökulmia tai toisten

tarinoista ehkä keksii ideoita, mitä keinoja voisi käyttää päästäkseen jonkin asian kanssa eteenpäin. Pidin keskeisenä ryhmän antina, että siellä oli mahdollista tutustua muihin nuoriin eri tavalla kuin arjessa. Joillekin tämä oli tärkeä kanava saada alkukontakti toisiin. Ryhmän rennompana tehtävänä oli viihtyä ja viettää aikaa yhdessä.

Ryhmämuotoisuus antoi lisäksi mahdollisuuden sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Harjoitusten lomassa oli tarkoitus ilmaista omia mielipiteitä ja huomioida toisia esimerkiksi kuuntelemalla aktiivisesti.

Kokoonpanot olivat varsin erilaisia eri vaiheissa. Alussa Ankkurissa olijoiden motivoituneisuus hoitoon näkyi myös ryhmässä. Nuoret pohtivat elämäntilanteitaan eri puolilta, ja välillä vertaistuki toimi erinomaisesti. Kevätkaudella vaihtelevat motivaatiot kuntoutumiseen ylipäänsä heijastuivat ryhmään. Varsinaisen työskentelyn tasolle pääseminen pelkämästä sosiaalisesta olemisesta oli asia sinänsä. Keskittymisjännä oli usein aiheisiin paneutumisen kannalta lyhyt, ja luvattomat poissaolot muodostuivat välillä ongelmaksi.

Verkostotyö

Keskeinen osa hoitoa oli työskentely eri yhteistyötahojen kanssa. Yhteisissä neuvotteluissa nuoren ja esimerkiksi vanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja lähettäneiden tahojen kanssa pohdittiin nuoren tilannetta ja jatkoon suuntaviivoja. Kun nuori oli Ankkurin asiakkaana, henkilökunnalla ja erityisesti omaohjaajalla oli koordinaattorin rooli nuoren asioiden hoidossa. Tarvittaessa järjestettiin esimerkiksi opiskelupaikkaa tai huolehdittiin oman asunnon hausta. Verkostotyö kehittyi samaan suuntaan kuin toiminta muutenkin: systemaattisemmaksi ja suunnitelmallisemmaksi.

Terapia

Jos nuori tarvitsi terapiaa, Ankkurin psykiatri huolehti sen järjestämisestä etsimällä sopivan terapeutin ja auttamalla muutenkin prosessin käyntiin esimerkiksi neuvomalla terapiihakemuksen tekemisessä. Ennen musiikkiterapeutiksi kouluttautuvan ohjaajan aloittamista Ankkurissa ei tarjottu varsinaista terapiahoitoa. Tämän linjauksen takana oli ainakin ajatus siitä, että kotiutuminen tapahtuu kuitenkin suhteessa terapian keston niin pian, että terapeutin on mielekästä olla ulkopuolinen. Nuorta ei haluttu kiinnittää Ankkuriin kuntoutumisjakson jälkeen.

Terapiamuodot ovat kuitenkin luonteeltaan ja samalla myös kestoiltaan varsin erilaisia. Myöhemmin hyväksyttiin, että musiikkiterapiataitoinen ohjaaja sai vetää nuorille musiikkiterapiasessioita. Ankkurissa on ollut myös useampi kuvataideterapiakoulutuksen saanut työntekijä, joten linjauksia tarkennettiin.

Terapeuttisen hoidon tarjoamisessa talon sisällä on omat etunsa ja haittansa. Ohjaajan ja terapeutin roolit voivat tukea toisiaan, mutta niihin voi sisältyä myös rooliristiriitoja. Henkilökunnan koulutusresurssit rajaavat sitä, millaista terapiaa voitaisiin tarjota, ja näiden muotojen soveltuminen eri nuorille on kysymys sinänsä. Käytännössä ongelmia kokeiluissa tuotti esimerkiksi se, että jos terapiaa tekevä henkilö oli yöohjaaja, mielekkäitä yhteisiä aikoja oli vaikea löytää.

Perhetyö

Tarkasteltaessa perheen osuutta nuoren hoidossa on varsin keskeistä, minkä ikäinen nuori on kyseessä. Alaikäiselle nuorelle, joka on palaamassa vanhempiensa luo hoitajakson päätyttyä, perheen rooli on ensiarvoisen tärkeä. Toisaalta taas alaikäinen, joka ei voi palata kotiinsa, tarvitsee pitkää sijoitusta, ja siten Ankkuri on tuskin valintana alkujaankaan mielekäs. Jos tavoitteena on täysi-ikäisen nuoren itsenäistyminen ja omaan kotiin asettuminen, voi olla luontevampaa olla sitomatta perhettä tiiviisti hoitoon. Vanhemmat saattavat tarvita omat hoitokontaktinsa, koska Ankkurin perustehtävään ei kuulunut perheen hoito nuoresta erillään.

Siitä huolimatta, onko perheellä keskeinen rooli nuoren hoidossa vai ei, tärkeänä miniminä on, että yhteistyösuhteet toimisivat nuoren läheisiin. Kun oma lapsi lähtee kotoa ympärivuorokautiseen hoitoon, tilanne on vanhemmille luonnollisesti outo ja herättää helposti monenlaisia kielteisiä tunteita. Vanhempien on keskeistä kokea itsensä edelleen tärkeiksi henkilöiksi nuoren elämässä. Kuntoutuksen olisi hyvä olla mahdollisimman yhteinen tavoite, johon pääsemiseksi kaikkien osapuolten voimavarat voitaisiin yhdistää.

Ankkurin toiminnan alkuaikoina yhteydet nuorten perheisiin olivat löyhät. Osasyynä tähän oli, että silloin hoidossa olleet nuoret olivat myöhemmin tulleita vanhempia, ja siten jo eri lailla irtautumassa vanhemmistaan. Omaohjaajat keskustelivat tarvittaessa puhelimitse vanhempien kanssa esimerkiksi kotilomista, ja johtaja ja psykiatri tapasivat nuoria vanhempineen. Yhteistyön ollessa vähäistä vanhemmat saattoivat kokea itsensä ulkopuolisiksi nuoren asioista.

Kesän 2000 jälkeen perhettä alettiin enenevästi osallistaa nuoren hoitoon. Yhteydenpitoa arkisten asioiden kuten kuulumisten vaihdon ympäriltä tiivistettiin, ja eri muotoisia yhteistapaamisia lisättiin. Tarkoituksenmukaisissa tilanteissa tehtiin myös systemaattista perhetyötä, jonka mahdollistivat joidenkin ohjaajien perhetyökoulutukset. Työmuoto koettiin tuloksekkaaksi.

Työnohjaus ja koulutus

Ryhmätyönohjausta oli suunniteltu pidettäväksi kerran kolmessa viikossa, mikä toteutui varsin hyvin. Työnohjaus oli erittäin tärkeä työyhteisötason kysymysten käsittelyssä. Jonkin verran työstettiin myös asiakkaisiin liittyviä asioita.

Myös yksilötyönohjausta oli mahdollista saada lähinnä omaohjaajasuhteiden jäsentämiseen. Ryhmän vetäjän roolissa sain lisäksi tarvitsemani pari kertaa erillistä työnohjausta ryhmään liittyvien asioiden pohtimiseen.

Syksyllä 2000 aloittaneella työntekijällä oli terapeuttikoulutus kesken, ja hän sai jatkaa sitä työajallaan. Muillekin tarjottiin mahdollisuus hakeutua työtä suoraan hyödyttäviin pidempiin koulutuksiin, kunhan ne organisoitiin siten, ettei perustoiminta häiriintynyt.

Kaupunkilähetyksen yksiköille järjestettiin vuodessa noin kaksi koulutuspäivää, joissa asiantuntijat esitelmöivät erilaisista teemoista. Työntekijät kävivät vain muutamissa ulkopuolisten järjestäjien lyhyissä koulutustilaisuuksissa.

Tiimityö: todellinen toimintatapa vai pelkkä käsite

Ankkurin organisaatiosta puhuttiin koko toiminnan ajan tiimipohjaisena. Tarkastelen tiimityön toteutumista eri vaiheissa ja tiimityön edellytyksiä, koska pidän näitä olennaisina asioina työn sujumisen ja siinä viihtymisen kannalta Ankkurin kaltaisessa paikassa. Kysymys liittyy tiiviisti johtajuuteen – tiimin johtaminen poikkeaa selvästi esimerkiksi hierarkkisesta johtamisesta.

Tunnetun määritelmän mukaan tiimi on pieni ryhmä ihmisiä, joilla on toisiaan täydentäviä taitoja, jotka ovat sitoutuneet yhteiseen päämäärään, yhteisiin suoritustavoitteisiin ja yhteiseen toimintamalliin ja jotka pitävät itseään yhteisvastuussa suorituksistaan. Ryhmistä tulee tiimejä kurinalaisen toiminnan kautta: tiimin jäsenet laativat itselleen yhteisen päämäärän ja yhteiset suoritustavoitteet, sopivat yhteisestä toimintamallista, kehittävät toisiaan täydentäviä taitoja ja ottavat yhdessä vastuun saavutettavista tuloksista. Kurinalaisuuteen kuuluu, että näitä asioita tehdään jatkuvasti. Alkuvaiheessa yhteisen pohjan laadintaan on satsattava, ja senkin jälkeen perusasioiden tutkiskelua jatketaan säännöllisesti (Katzenbach ja Smith 1993, 27, 59, 67.)

Suunnitteluvaiheessa työryhmän tapaamisista puhuttiin tiimikoulutuksina. Tiimityön ajatuksen vahva esiintuominen oli ehkä eniten kouluttajan vaikutusta. Tiimiytyminen ei jäänyt kuitenkaan vain sanojen tasolle, vaan yhteistä suuntaa ja toimintamalleja mietittiin aktiivisesti. Samalla ihmiset tutustuivat toisiinsa, mikä on tiimitoiminnan keskeinen edellytys. Aikaa on vietettävä yhdessä, jotta voidaan olla tiimi: erityisesti huipputiimien jäsenet ovat hyvin sitoutuneita myös toisiinsa (Katzenbach ja Smith 1993, 22, 38, 81, 142). Tutustuminen, luottamuksen rakentuminen ja sitoutuminen vie aikansa, ja yhteisöllisen tietoisuuden kehittymistä voi kiirehtiä vain

keskustelurakenteita tehostamalla (Kiesiläinen 1998, 109). Jonkinasteinen tuttuus on sikäläkin tärkeää, että se auttaa ymmärtämään miltä pohjalta toinen toimii.

Ankkurissa yhteisiä perustoja luotiin ja toisiin tutustuttiin, mutta perustojen rakentaminen jäi vielä kesken ja moni mukana ollut jätti projektin. Uudet työntekijät saatiin tilalle, ja yhdessä tekemisen tuntu säilyi Ankkurissa avaamissyksynä. Toimintamallitasoisia asioita pohdittiin kokouksissa ja esitettä varten myös kuntoutumisyksikön tavoitteet muokattiin, mutta muuten konkreettiset asiat alkoivat viedä yhteisissä foorumeissa tilan laajemmalla pohdinnalla.

Työryhmiä ja tiimejä tutkineiden Lindströmin ja Kivirannan (1995, 65) mukaan tiimien hyvinvointia selittävät eniten ryhmän kiinteys ja tiedonkulun monipuolisuus, mutta myös työn kehittävyys ja esimiehen kannustus lisäävät sitä. Kevään aikana Ankkurin tiimityön pohjat murenivat. Ihmisten pitkäaikaisilla työskentelytottumuksilla ja kireillä aikatauluilla, joiden on yleisemminkin havaittu estävän tiimityöskentelyä, oli epäilemättä osuutensa kehityskulussa. Erityisesti stressin keskellä voi tuntua vaikealta luottaa toisiin, joita ei edes välttämättä hyvin tunne, kuunnella vastakkaisia näkemyksiä ja kärsiä muiden tekemistä virheistä. (Katzenbach ja Smith 1993, 23, 36).

Perusedellytys tiimityölle, yhteiset foorumit, joissa pohditaan työyhteisön asioita, jäivät usein kokouksien peruuttamisen takia pitämättä. Pidetyissä kokouksissa pysyteltiin konkreettisella tasolla. Suurien päätösten teko tiimin ulkopuolella osoitti vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyden ja tiedonkulun sattumanvaraisuus heikensi perustaa orientoitua työtehtäviin. Johtajalta tulevat viestit kulkeutuivat muille osittain välitteisesti vastaavan ohjaajan kautta. Organisaatorakenne alkoi muistuttaa hierarkiaa, vaikka siinä ei ollut hierarkkisen järjestelmän selkeyttä.

Kiesiläisen (1998, 42-43) käsitteitä lainatakseni Ankkurista puuttui keväällä yhteisöllinen keskustelukulttuuri, jossa pyritään tietoisesti hakemaan ja paljastamaan erilaisia näkökulmia ja sen avulla jatkuvaan ristiriitojen ratkaisuun yhteisön kehittämiseksi. Ihmisten välinen vuorovaikutus ei toki yhteisten foorumien puuttuessa lopu, vaan kuten Kiesiläinen jatkaa, keskustelua käydään useimmiten satunnaisesti, epävirallisesti pienissä porukoissa ja yleensä samanmielisten kesken.

Kun kesän lopussa vihdoinkin oli koossa taas riittävästi⁶ potentiaalisesti pysyvää työvoimaa, oli pitkää aikaa tämä pohjaedellytys tiimityölle kunnossa. Käytännössä lähes koko syksyn johtajan roolissa toimineen vastaavan ohjaajan aloittaminen Ankkurissa vaikutti sekin merkittävästi työn järjestämiseen. Hänen osallistava tapansa johtaa suuntasi taas työskentelyä kohti tiimimuotoisuutta. Kokouksista pidettiin kiinni, tiedonkulkua parannettiin ja päätöksiä tehtiin yhteisesti. Kiinnostavaa onkin, miten epäselvyydet vastuunjaossa tiimin ja kehittämistyöryhmän välillä vaikuttavat kokemuksiin työn organisoinnista. Ikävässä vaihtoehdossa Ankkurin ammatti-ihmiset voivat kokea, että heidän vaikutusmahdollisuutensa moniammatillisena tiiminä jäivät ulkopuolisen asiantuntija-ryhmän alle.

Tiimiyden edut ja edellytykset kuntoutumisyksikössä

Ankkurissa työn kohde oli erityisen yhteinen: kaikki työntekijät olivat tekemisissä kaikkien asiakkaiden kanssa. Nuorten hoidossa pitäisi toteutua tietynlainen saumattomuus, jossa toinen työntekijä jatkaa siitä, mihin edellinen on jäänyt. Siksi tiedon jakaminen on ensiarvoisen tärkeää. Samoin työtoverien tunteminen ja heihin luottaminen on keskeistä. Ristiriidat olisi voitava käsitellä avoimesti. Hoitoyhteisössä tähän kytkeytyy se, että jokaista työtoveria ja tämän ammattitaitoa olisi voitava arvostaa siten, että voidaan ”seistä jokaisen takana”. Tämä estää työyhteisölle hajottavaa joidenkin asiakkaiden tapaa etsiä liittolaisia työntekijöistä: halua olla mustavalkoisesti jonkun puolella ja toista vastaan. Työntekijältä tähän mukaan meneminen vie koko työyhteisöltä ammatillista uskottavuutta.

Ankkurin kaltaisessa toiminnassa tiimimuotoisuus on erityisen mielekäs töiden järjestämistapa. Ankkurissa tarvittiin nimenomaan reaaliaikaista monenlaisten taitojen, kokemusten ja arviointien yhdistelmää, ja näissä olosuhteissa tiimi saavuttaa eriytynyttä työyhteisöä parempia tuloksia (Katzenbach ja Smith 1993, 27). Tähän sisällytän myös eettisen ulottuvuuden; Ankkuri toimii asiakkaitaan varten, ja kuntoutettavat nuoret ovat vaikeassa elämäntilanteessaan erityisen haavoittuvia. Sikäli on tärkeää, että sekä toiminnan yleiset lähtökohdat että suunta johon kutakin nuorta ohjataan, ovat tarkkaan ja yhdessä harkittuja. Sen sijaan, että yksi työntekijä omasta rajallisesta näkökulmastaan pyrkisi luotsaamaan nuorta johonkin, niin tiimityössä monta näkökulmaa hioutuu yhdeksi, ja tässä prosessissa ajatukset kehittyvät. Monta päätä keksii enemmän kuin yksi, ja usean ihmisen mukanaolo jalostaa kehiteltäviä ajatuksia. Saatavan tuen laatu yleensä paranee.

Paitsi nuoren ohjaamisessa yhdessä sovittuihin päämääriin, myös rajojen asettamisessa on eettisesti tärkeää, että yhden ihmisen preferenssien sijaan ratkaisut ovat yhdessä huolellisesti harkittuja. Kiesiläinen (1998, 40) lähestyy asiaa siten, että aikuiset joutuvat tekemään asioita, jotka eivät lapsista (Ankkurin tapauksessa nuorista) tunnu mukavilta. Aikuinen kantaa näistä päätöksistä myös vastuun ja kestää lapsen tai nuoren protestin. Tämän vastuun kantamiseen tarvitaan aikuisyhteisöä, joka käy jatkuvasti keskustelua tavoitteista ja menetelmistä sekä yhteisöllisenä että yksilöllisenä prosessina. Ammatti-ihmisten on suoritettava itsearviointia, antauduttava arvioitaviksi sekä suostuttava arvioimaan kollegoja sekä koko yhteisöä tavoitteiden suuntaamiseksi. Yhdessä tapahtuva oman työn ja koko yhteisön toiminnan säännöllinen arvioiminen, suunnittelu ja kehittäminen lisäävät työntekijöiden sitoutumista, motivaatiota ja jaksamista vaativissakin tilanteissa (Partanen ja Wiklund 1999, 17-18).

Tiimeissä on lisäksi Katzenbachin ja Smithin (1993, 31) mukaan hauskeempaa tehdä työtä, jos tuntee, että on saanut olla mukana jossain itseään suuremmassa. Näkisin, että vaativan asiakastyön vastapainona on myönteistä, että työilmapiiri on läheinen: toisilta voi saada positiivista kannustusta ja ideoita ongelmakohtien kamppailuun. Usein yhteinen huumori on tehokas keino kielteisten tunteiden kanssa jaksamiseen.

Kuten Ankkurinkin kehityskulusta käy ilmi, tiimi ei synny siitä, että joukkoa ihmisiä nimetään tiimiksi. Olen sivunnut edellisessä kappaleessa joitakin edellytyksiä sille, että tiimimuotoisuus toimii, ja teen tässä yhteenvedon näistä lähtökohdista. Näiden edellytysten toteutumisen kannalta jokainen työntekijä on tärkeä, mutta johtajan rooli nousee keskeisimmäksi. Kuten Kiesiläinen toteaa (1998, 119) johtaja ei yksin kykene tekemään hyvää yhteisöä, mutta hänellä on mahdollisuus estää sen syntyminen.

Tiimimuotoisuuden tärkeät perustat:

- työtoverien tunteminen
- kaikkien työyhteisön jäsenten arvostaminen, luottamus: tilaisuuksia olla yhdessä eriasteisen muodollisesti
- eri tasoiset yhteiset foorumit asioiden käsittelyyn: esim. *viikoittaisessa kokouksessa* kerrotaan ilmoitusasiat ja käsitellään akuutteja kysymyksiä (lähinnä konkreettisella tasolla: esim. uusien avainten teettäminen, nuorille järjestettävä matka; tarvittaessa myös syvemmin: ”tällaisesta episodista minulle heräsi kysymys, olemmeko menossa kohti sellaista päämäärää kuin sovimme”), *työnohjauksessa* työtetään laajempia työhön liittyviä asiakokonaisuuksia, *erillisillä kehittämispäivillä* (esim. alussa kolmen kuukauden välein, myöhemmin kerran puolessa vuodessa) käsitellään laajoja kysymyksiä (esim. mahdollisuudet auttaa nykyistä kohderyhmää) ja tarkistetaan aiemmin tehtyjä sopimuksia (onko vielä ajankohtainen vai pitäisikö muokata)
- tiedonkulusta huolehtiminen
- hyväksyvä suhtautuminen erilaisuuteen, pyrkimys ymmärtää toisen näkökulmaa
- ristiriitojen rakentava ratkaiseminen
- kyky ottaa vastuuta ja hoitaa tietty asia sekä tarvittaessa myös olla vain taustatukea/pohjana, jolta joku toinen voi ponnistaa⁷
- johtajan hyväksyntä ja tuki todelliselle tiimityölle, johtajan toimiminen esimerkkinä muun muassa ristiriitojen rakentavan ratkaisemisen suhteen (inhimillistä, että kukaan ei toimi aina ”esimerkillisesti”, mutta yleinen pyrkimys tähän on tärkeä signaali muille)

Kun tiimi toimii optimaalisesti, työntekijöiden aika on käytössä nimenomaan perustehtävän suorittamista varten. Kukin tietää, mitä tekee, ja tarvittavista resursseista kuten tiedon kulusta on huolehdittu. Energiaa ei mene toissijaisiin asioihin, kuten loukkaavaksi koetun suhtautumisen vattvomiseen kolmannen osapuolen kanssa ilman alkuperäistä pahan mielen tuottajaa.

Tyytyväisyys johtamiseen lisääntyy, jos henkilöstö osallistuu päätöksentekoon ja jos heillä on vaikutusmahdollisuuksia ja autonomiaa työssään. Tärkeää on myös, että tiedonkulku ja palaute koetaan avoimeksi ja riittäväksi, ja työntekijät kokevat, että heistä välitetään. Osallistuminen auttaa henkilöstöä

ymmärtämään päätösten taustoja ja johdon tavoitteita, samalla kun tiedonvälitys ja työhön sitoutuminen paranevat. (Perälä 1997, 45.)

Kun tarkastellaan Ankkurin kaltaista työyhteisöä, jonka perustehtävä on nuorten hoito, yhteisön toimivuus on tärkeää muutenkin kuin työntekijöiden viihtymisen kannalta. Virallisesti hyväksytyt kasvatustavoitteet voivat toteutua vain yhteisöjen avulla, joten yhteisöjen toimivuus on kasvatustyön laadun tärkeimpiä lähtökohtia. Ammatillisten vuorovaikutussuhteiden on oltava koko työn tavoitteiden suuntaisia. (Kiesiläinen 1998, 14, 105.) Partanen ja Wiklund (1999, 71) nostavat esiin hoitoyhteisöjen erityisyyden johtamisen näkökulmasta: ”Hoito- ja hoivayhteisöjen johtaminen vaatii tavallista tietoisempaa suhdetta omaan työhön. Jokainen työntekijä tuo työyhteisöön tullessaan mukanaan omat kokemuksensa, näkemyksensä ja odotuksensa, jotka vaikuttavat työyhteisön muotoutumiseen ja ilmapiiriin. Näissä yhteisöissä asian tekee vielä paljon monimutkaisemmaksi se, että myös jokainen asiakas tuo hoito- ja hoivatarpeensa lisäksi aina mukanaan oman menneisyytensä, arvonsa ja asenteensa, odotuksensa, toiveensa ja vaatimuksensa. Tällä tavoin yhteisöön syntyy monimutkainen ja monikerroksinen toiveiden ja tarpeiden, tunteiden ja ihmissuhteiden vyyhti, jonka hallitseminen ei onnistu ilman asian oivaltamista ja yhteistä pyrkimystä tilanteen hallitsemiseen.”

Johtamiskäytännön haasteet

Johtamiseen liittyviä asioita olen sivunnut edellisissä kappaleissa. Johtaja on ydinasemassa toiminnan luotsaamisessa, koska hänellä on valtuudet edistää tai evätä erilaisia työskentelyn edellytyksiä. Jos johtaja esimerkiksi päättää, että kehittämispäiviä ei toistaiseksi järjestetä, sellainen foorumi on poissuljettu.

Johtajuus on toki hyvin moninainen kenttä, johon kuuluu myös esimerkiksi taloudesta vastaaminen ja suhteiden ylläpito talon ulkopuolisiin yhteistyötahoihin. Tällaiset osa-alueet, jotka eivät suoraan näy käytännön työssä, ovat kuitenkin toimivuuden kannalta vaikeita arvioida. Tämä johtuu niiden näkymättömyydestä ja osittain myös siitä, että Ankkurin johtaja kertoi vain satunnaisesti erityisesti sellaisista meneillään olevista asioista, jotka eivät liittyneet suoraan käytännön työhön.

Johtamiskäytäntöihin liittyen haluan nostaa esiin yhden Ankkurin johtajuuden ongelman: epämääräisen vastuunjaon eri tason johtajien kesken. Työntekijänäkökulmasta oli epäselvää, kuka tekee mitkään päätökset ja usein vaikutti siltä, että toisen tason johtaja ei hyväksy toisella tasolla jo toimeen pantua päätöstä. Ankkurin sisällä oli keväällä myös vaihe, jolloin vastaavan ohjaajan ja johtajan työntekijöiden kannalta henkilökohtaisesti keskeiset viestit olivat ristiriitaisia. Syksyn 2000 muutos välitason johtajan nimittämisestä selvensi todennäköisesti johtajuustilannetta, joskin käytännön kannalta tätä on vielä liian aikaista arvioida.

Yhteiset kokoukset, dokumentointi ja yleinen tiedonkulku

Käsittelen kokouksia ja tiedonkulkua samassa kappaleessa, koska kokousten keskeisenä tehtävänä on tiedonkulku niin suppeammin esimerkiksi asiakasta koskevan informaation antamisena kuin laajemminkin, erilaisten näkemysten vaihtamisena.

Ankkurissa sovittiin alusta lähtien pidettäväksi kaksi parituntista kokousta viikossa. Toisessa käsiteltiin nuorten hoitoa, ja siihen osallistui johtajan, vuorossa olevien ohjaajien ja välillä yökköjen sekä minun tutkijana lisäksi konsultoiva psykiatri. Kokouksessa käsiteltiin nuoret vuorotellen. Jokaisen kohdalla jaettiin ajatuksia kuluneesta viikosta ja mietittiin suuntaa jatkolle. Kaksi tuntia oli aikana varsin lyhyt jokaisen tilanteen käsittelyyn etenkin silloin kun hoidossa oli maksimimäärä nuoria.

Keskustelu pysyi melko konkreettisella tasolla. Mietittiin joitakin edellisviikon nuoria koskevia tapahtumia tai pohdittiin esimerkiksi vaihtoehtoja koulujen suhteen. Näkisin, että joko tässä kokouksessa tai sitten työyhteisön asioita käsittelevän kokouksen osana olisi hyvä varata aikaa ”mitä”-kysymysten lisäksi ”miten”-kysymysten pohdintaan. Esimerkkinä voisi olla tilanne, jossa nuoren on ollut vaikea saada lähdettyä kouluun. Hoitokokouksessa asiasta ehditään puhua ehkä sillä tasolla, että ensi viikolla aamuvuorossa olijan on tarkistettava hyvissä ajoin, että nuori tekee lähtöä. Tällaisen asian suhteen yksittäinen ohjaaja voi kokea keinottomuutta: jos nuori ei ole lähdössä, miten motivoida häntä. Ankkuri on vapaaehtoinen hoitopaikka, eikä siellä ole käytössä pakkokeinoja. Näkisin hedelmällisenä tiimin hyödyntämisen yhteiseen ideointiin siitä, mitä haastavissa tilanteissa voisi tehdä. Työntekijät voivat jakaa kokemuksia esimerkiksi toimineista motivointitavoista juuri kyseisen nuoren suhteen tai kehittää uusia tapoja lähestyä vaikeaksi koettua tilannetta.

Yksittäisesti on kokeiltu myös nuoren pyytämistä kokoukseen osaksi siitä ajasta, kun hänen asioitaan käsitellään. Tämä on ehdottomasti kehittämisen arvoinen linjaus, mutta se kannattaa toteuttaa vasta työryhmän välisen asian suunnittelun jälkeen.

Toisissa viikoittaisissa palaverissa, työyhteisökokouksissa, pysyttiin ensimmäisen vuoden aikana myös varsin konkreettisella tasolla. Keskusteltiin esimerkiksi työvuorojärjestelyjen muutoksista tai jonkin uuden säännön tarpeellisuudesta. Periaatetasoiselle keskustelulle tuntui olevan niukasti tilaa. Keväällä nämä kokoukset harvenivat muutenkin, ja konkreettisenkin tasoiset asiat jäivät välillä käsittelemättä yhdessä.

Syksyllä 2000 erityisesti kehittämispäivien jälkeen torstaikokouksiin otettiin aiheiksi myös laajoja kehittämisteemoja, joita ei ollut erillisessä tilaisuudessa ehditty käsitellä. Pohdimme esimerkiksi sitä, miten Ankkurin tulokeskustelua olisi hyvä uudistaa tai mitä omaohjaajatyö Ankkurissa on.

Hoitoa käsittelevistä kokouksista ei tehty pöytäkirjaa toisin kuin työyhteisökokouksista. Nuoriin liittyvät tiedotettavat asiat kirjattiin heidän kansioihinsa.

Partanen ja Wiklund (1999, 87) määrittelevät, että ”työyhteisöjen tiedonkulun kannalta oleellista tietoa on kaikki, mikä liittyy perustehtävän hoitamiseen, yhteisön toimintaan ja sen

tulevaisuuteen. Yksittäisen työntekijän kannalta edellisen lisäksi on oleellista kaikki se tieto, jolla on vaikutusta hänen toimintaansa työpaikalla.” Ankkurissa kokouksissa välittyi iso osa tästä tarvittavasta informaatiosta. Kokousten ohella keskeinen tiedonvälityksen tarve liittyi nuorten tilanteisiin, joista tarvittiin ajankohtaista tietoa. Alusta asti jokaisella nuorella oli oma kansio, johon tallennettiin häntä koskevat dokumentit kuten lääkeresepit ja lukujärjestykset. Vuorossa olevat ohjaajat kirjasivat ajankohtaiset kuulumiset kansioon. Ajan ja tietoisten pyrkimysten myötä kansion kattavuuteen panostettiin enenevästi. Päivittäisten kuulumisten kirjaaminen lisääntyi ja erilaisista etapeista kuten tulokeskustelusta ja yhteisneuvotteluista tehtiin selkeät päiväkirjat. Huolellinen kirjaaminen on työn tiimiluonteisuuden kannalta keskeistä. Jotta toinen voi hoidollisesti jatkaa siitä, mihin toinen jäi, ”seuraajan” on oltava ajan tasalla. Tämä kytkeytyy systemaattisuuteen: asiat tehdään yhtenäisellä tavalla. Dokumentointi on myös perustana sille, että hoito on tavoitteellista ja suunnitelmallista.

Näiden tietokanavien lisäksi Ankkurissa oli käytössä esimerkiksi viestivihko ja ilmoitustaulut. Viestivihkoon kirjattiin henkilökuntaa koskevia asioita. Esimerkkeinä näistä voisi olla tiedotus rikkinäisestä putkesta kylpyhuoneessa tai nuorten ryhmään liittyvästä tehtävästä, jonka suorittamisen tarkistamista ohjaajilta toivottiin. Ilmoitustauluilla olivat esimerkiksi työvuorolistat, akuutit viestit kuten soittopyynnöt työtovereille ja tiedot tulevista koulutuksista.

Partanen ja Wiklund (1999, 87) toteavat, että johtaja pyrkii yhdessä työntekijöiden kanssa kehittämään toimivan tiedonvälitysjärjestelmän, jonka jälkeen riippuu työntekijän omasta aktiivisuudesta, saako hän tarvitsemansa tiedot ajallaan vai ei. Tämä on keskeinen huomio: tiedonkulku on vastavuoroista. Kunkin on huolehdittava siitä, että tiedottaa eteenpäin toisiakin koskevista asioista. Jokaisen on myös itse haettava tietoa niistä lähteistä joissa sitä on sovittu olevan.

Tiedonkulku parantui muun jäsentymisen ohella syksyllä 2000. Vaikeus saada riittävästi tietoa vaikka käyttäisi kokousten lisäksi muitakin virallisesti sovittuja kanavia väistyi. Koska tiedonkulku muuttui selkeästi, voi kokemuksen kautta todeta, että tiedonkulun toimivuudella oli olennainen yhteys tunteeseen oman työpanoksen arvostamisesta, motivoitumiseen ja sitoutumiseen sekä konkreettisiin mahdollisuuksiin hoitaa oma tehtävänsä hyvin.

Asiakaspalautejärjestelmä

Henkilökunta sai nuorilta palautetta Ankkurista arkisessa kanssakäymisessä: osa tästä oli suoraa kommentointia ja osa työntekijöiden tulkintaan pohjautuvaa informaatiota. Kun nuori lopetti hoitajakson Ankkurissa, lähtökeskustelussa käytiin systemaattisemmin läpi sitä, mihin nuori oli ollut tyytyväinen ja millaisia asioita hän oli pitänyt ongelmallisina.

Tutkimusta voi sikäli pitää myös yhdenlaisena asiakaspalautteena, että olen selvittänyt sekä nuorten päivittäisiä toimintoja ja samalla heidän hyötymistään hoitajaksoistaan että heidän

yleisiä kokemuksiaan Ankkurista. Suoraa Ankkuri-palautetta keräsin sekä yleisillä kysymyksillä että käyttäen pohjana niin sanottua vanhemmuuden roolikarttaa (ks. tiivistelmä HS 12.3.00). Kartassa eritellään vanhemmuuden osa-alueita, joiden tulisi toteutua Ankkurissakin. Hoivaavaan puoleen liittyy rakkauden antaja, joka hyväksyy itsensä ja toisen, huomaa hyvän ja myötäelää. Huoltaja vastaa peruspuitteiden toimivuudesta: esimerkiksi ruoasta, levosta, virikkeistä. Rajojen asettaja luo turvallisuutta ja ihmissuhdeosaaja keskustelee, kuuntelee ja kannustaa. Elämän opettaja antaa mallia ja välittää eteenpäin sosiaalisia taitoja, arvoja, perinteitä ja tapoja.

Nuorten asema Ankkurissa

Hahmoteltuani Ankkurin ensimmäistä toimintavuotta ja eriteltyäni Ankkurin rakenteita tarkastelen lähemmin joitakin toiminnan kannalta kiinnostavia teemoja. Ensinnäkin nostan esiin kysymyksen nuoren asemasta hoidossa: pohdin sitä, missä määrin nuori on hoitotoimenpiteiden kohde ja missä määrin taas suunnittelun ja toteutuksen osallinen. Jäsentelen henkilökunnan jaksamisen ja samalla koko toiminnan kestävyysnäkökulmasta mahdollisuuksia epävarmuuden minimointiin ja työn yleiseen tukemiseen.

Nuori kohteena vai osallistujana

Ankkuria tarkasteltaessa olennaisena kysymyksenä on, miten sen nuoret suhteutuvat hoitohenkilökuntaan. Latvalan (1998) jaottelu erilaisista hoitotyön malleista auttaa hahmottamaan Ankkurissakin esiintyneitä positioita, jotka ovat merkitseviä myös kuntoutuksen päämäärien kannalta. Latvala erottaa toisistaan asiantuntijanäkökulman, jossa korostuvat sairaus, sen luonne ja ilmeneminen ja auttamismenetelmät, sekä potilaslähtöisen yhteistyön, jonka keskiössä ovat potilaan omat kokemukset sairaudesta. Potilaslähtöisesti mietitään sairaudesta aiheutuvia rajoituksia ja oman itsen säilyttämistä ja suojelemista sairauden keskellä.

Hoitotyöntekijöiden ja asiakkaan suhteiden perusteella Latvala (1998) on muodostanut kolme hoitotyön mallia. Niistä *varmistavassa hoitotyössä* potilas on passiivinen vastaanottaja, ja hänen sairautensa näyttäytyy vaikeana ja toivottomana. Työmenetelmät ovat autoritaarisia ja lääkehoito on hoidossa keskeinen. Pakottamista ja eristämistä saatetaan käyttää keinoina varmistavassa hoitotyössä. Tästä hoitotyön mallista ei ollut missään vaiheessa elementtejä mukana Ankkurin kuntoutuksessa. Jo kuntoutus käsitteenä on ristiriitainen varmistavan hoitotyön kannalta. (Latvala 1998, 50, 60.)

Sen sijaan *kasvattava hoitotyö* näkyi otteena välillä Ankkurissakin. Sen mukaisesti potilas on vastuullinen vastaanottaja, joka voi vähäisesti osallistua oman hoitonsa suunnitteluun. Varsinainen vastuu on kuitenkin asiantuntijoilla. Moniammatillinen asiantuntijatiimi arvioi ideaalimallin mukaisesti potilaan parasta ja hänen käytössään olevia resursseja. Hoitotyön tuloksia arvioidaan

tässä mallissa sen mukaan, miten hyvin potilaan ulkoinen käyttäytyminen vastaa hänelle annettuja ohjeita. (Mt., 50-51.)

Ankkurin visio nojautui vahvimmin *yhteistoiminnallisen hoitotyön* ideaan. Siinä potilas on vastuullinen osallistuja, ja selviytymisen mahdollisuuksia etsitään kaikkien hoitoon osallistuvien kesken. Vastuu on jaettu potilaan ja työtiimin kesken. Yksilöllisiä ratkaisuja muokataan joustavasti. Tavoitteena on potilaan tilanteesta käsin määritelty positiivinen muutos. (Mt., 50-51.)

Ankkurin julkilausutut perustat kuten syksyllä 1999 muokatut tavoitteet pohjautuivat voimavaraistamisen ideaan, jossa mukana kulki nuoren vastuullistaminen. Tähän nivoutui luontevasti yhteistoiminnallinen hoitotyö. Kasvattavan hoitotyön mukanaolo samoin kuin edellä mainitsemani asiantuntijalähtöisyys nojautuivat todennäköisesti ihmisten pitkäaikaisiin työtottumuksiin esimerkiksi sairaaloista, joissa yhteistoiminnallisuus lienee harvinaisempaa. Joillakin työntekijöillä lisäksi yksilölliset preferenssit saattoivat ohjata kasvattavaan hoitomalliin.

Käytännön resurssitkin vaikeuttivat välillä yhteistoiminnallisuuden toteutumista. Kun henkilökuntavaje oli pahimmillaan ja vaihtuvuus suurta, omaohjaajasuhteet kärsivät. Joillakin nuorilla omaohjaaja vaihtui jopa useammin kuin kerran, ja muutenkaan omaohjaajakeskusteluja ei pidetty sovitusti. Ankkurissa nuoren näkökulman kuuluminen perustui nimenomaan omaohjaajan toimimiseen nuoreen perehtyneenä ja tämän ”asianajajana”. Jos omaohjaajasuhde ei ollut riittävän tiivis, nuoren näkökulma saattoi hävitä asiantuntijanäkökulmien alle nuorten asioita pohtivissa kokouksissa. Kielen tasolla nämä näkökulmat näkyivät siten, että välillä asiantuntijakeskeisesti pohdittiin paljon sitä, miltä nuoren toiminta ”näyttää” sen sijaan, että asiakaslähtöisemmin olisi ollut selvästi esillä myös, miten nuori itse ”tuntee” tai ”kokee” käsiteltävän asian. Omaohjaajan panos oli tärkeä nuoren kokemusten välittämisessä.

Uusi askel yhteistoiminnalliseen malliin olisi jo edellä mainittu nuoren osallistuminen hoitokokoukseen omien asioidensa käsittelyyn. Nuori voisi ilman välikäsiä kertoa, miltä asiat näyttävät hänen kannaltaan ja kommentoida suoraan toisten ajatuksia ja toimintaehdotuksia.

Epävarmuutta on kestettävä mutta sitä voidaan myös minimoida

Ankkurissa suureksi epäkohdaksi on koettu perustojen selkiytymättömyys. Alkavaan projektiin, jossa kehitetään uudenlaista formaattia, liittyy väistämättä epävarmuutta. Moni asia asettuu vasta käytännön elämisen ja kokemusten kautta. Eteen tulee kysymyksiä, joihin ei ole edes osattu valmistautua. Tästä huolimatta epävarmuutta voidaan pyrkiä minimoimaan selkiyttämällä asioita ”toistaiseksi”. Esimerkiksi työnkuvien määrittelyä on vaikea tehdä tarkasti ennen käytännön kokemuksia toiminnasta, mutta jo ennen aloittamista niistä voi tehdä luonnokset sen hetkisen ymmärryksen pohjalta. Näitä luonnoksia toiminnan rakenteista voi sitten tarkistaa säännöllisesti, minkä lisäksi ne voidaan ottaa uudelleen käsittelyyn, jos huomataan, että kyseinen sopimus ei käytännössä toimi.

Ankkurissa satsattiin rakenteiden luomiseen ja tiimityön kehittämiseen, mutta kuten edellä totesin, moni asia jätettiin alkuvaiheessa auki. Jo sovittujen asioiden välittämisestä myöhemmin tuleville ei järjestelmällisesti huolehdittu eikä perustoja tarkistettu myöhemmin. Työntekijät lisäksi vaihtuivat paljon, minkä vuoksi yhteinen pohja työlle jäi ohueksi. Kun tähän yhdistyi satunnainen tiedonkulku, Ankkurissa oli varsin monentasoista epävarmuutta rasittamassa arjen toimintaa.

Epävarmuutta joutuu myös hyväksymään erityisesti uudessa hankkeessa, mutta on vahingollista vain hyväksyä se osaksi uutta toimintaa. Jos lähdetään siitä, että ensimmäiset vuodet ovat väistämättä kaaosta ja näin kuuluu olla, niin samalla kehittämisen unohtaminen on legitimoitu. Epävarmuuden minimoiminen on tärkeää, koska selkeys tuo tekemiselle raamit ja helpottaa keskittymistä perustehtävään.

Vaikka ”asiat ovat auki”, niistä on kuitenkin aina voimassa jonkinlaisia vähintään kirjoittamattomia sääntöjä. Jos esimerkiksi työyhteisön tavoitteita, arvoja tai pelisääntöjä ei ole sovittu yhteisesti, seurauksena ei suinkaan ole tyhjiö sopimatta jääneen asian suhteen. Toiminta pohjautuu aina johonkin arvoperustaan. Kun perusta on yhteisesti sovittu ja hyväksytty, se on tietoinen ja jaettu. Muutoin yksilöt tuovat omat arvonsa työyhteisöön, ja nämä arvot saattavat vain näkyä toiminnassa ilman että henkilö tiedostaa toimivansa tietyllä perustalla. Eri ihmisten arvot voivat olla ristiriidassa keskenään. Kun yhteistä arvopohjaa ei ole erikseen määritelty, yksilöllisten arvojen ohella ohjaavaksi muodostuvat helposti valtaa pitävien arvot.

Toisaalta asioiden avoimuus tuo myös liikkumavaraa ja joustavuutta. Kun sellaisia asioita, jotka ”tehdään näin koska ne on tehty näin viimeiset viisitoista vuotta”, on vähän, on enemmän tilaa luoville ratkaisuille ja tarkoituksenmukaisten toimintamallien yhteiselle pohtimiselle. Tärkeää onkin löytää tasapaino, jossa perusta työlle on selkeä, mutta lukkiutuneita itsestäänselvyyksiä vältetään.

Tuki työlle

Asiakkaiden moninaisten tarpeiden, tuskan, erilaisten pelkojen, avuttomuuden ja hädän jatkuva kohtaaminen on raskasta, ja henkilökunta tarvitsee kaiken mahdollisen tuen välttääkseen uupumusta (Partanen ja Wiklund 1999, 76). Uupumuksen estämisessä näen olennaisena myös paljon perustavanlaatuisemmat seikat kuin esimerkiksi suoraan tunteiden käsittelyyn auttavan työnohjauksen.

Jaksamisen kannalta on keskeistä jo useasti esiin tuomani asia – yhteiset perustat työnteolle ja jatkuva tiedonkulku eli epävarmuuden kutistaminen niin vähäiseksi kuin ylipäättään on mahdollista dynaamisessa toiminnassa. Tärkeänä näen jaksamisenkin suhteen sen, että kaikkia arvostetaan niin yksilöinä kuin ammatti-ihmisinä. Työyhteisössä olisi keskeistä huomata antaa toinen toiselle myönteistä palautetta, ja kun joku on tyytymätön siihen, miten asia meni, miettiä rakentavasti, miten jatkossa voisi toimia toisin vastaavassa tilanteessa. Hyväksyntä ja suvaitsevaisuus vähentävät paineita olla ”täydellinen työntekijä”.

Jaksamisen ja nimenomaan yhdessä jaksamisen kannalta voi välillä olla mielekästä irtautua työkuvioista yhteisesti. Toisten tunteminen muutenkin kuin pelkkien työtapojen kautta luo pohjaa yhteistyölle. Jaksamista auttaa mahdollisuus jakaa ajatuksiaan ja tunteuksiaan kokouksissa⁸, epämuodollisesti työkaverien kesken tai esimiehen kanssa. Työnohjaus on tärkeä tukirakenne.

Asiakkaana Ankkurissa

Toisessa tutkimustehtävässäni tarkastelen sitä, miten nuoret hyötyivät hoitajaksoistaan Ankkurissa. Palvelun keskeinen laatuominaisuus on vastaaminen asiakkaan tarpeisiin (Laadunhallinta sosiaali- ja terveydenhuollossa 1995, 10). Vaikka painopisteeni on alku- ja lopputilanteen välisessä muutoksessa ja Ankkurin osuuden pohtimisessa muutoksen suhteen, pidän kiinnostavana myös alku- ja lopputilanteita sellaisinaan. Millaisissa tilanteissa nuori itse tai joku muu taho katsoi tarvittavan Ankkurin tarjoamaa ympärivuorokautista tukea? Entä miltä elämä näytti kotiutumisajankohtana?

Ankkurin asiakkaiden tarkastelua pohjustan esittelemällä ensin lyhyesti nuoruutta ikävaiheena sekä tämän vaiheen merkitystä kuntoutumiselle.

Kohderyhmänä nuoret

Ankkurin kuntoutujat ovat olleet pääsääntöisesti alle 20-vuotiaita. Tätä ikävaihetta kuvaavat kehitystehtävät liittyvät aikuisen, itsenäisen elämän valmiuksien saavuttamiseen. Fyysisen kehittymisen ohella nuori itsenäistyy hiljalleen vanhemmistaan, sopeutuu seksuaaliseen kypsyymiseen ja muodostaa toimivia vertaissuhteita muihin nuoriin. Lisäksi nuoruusiässä suuntaudutaan ammatillisesti. (Conger 1977, 195.) Kehitystehtäviin suuntaaminen myös hoidossa on hyvinvoinnin kannalta mielekäs ratkaisu. Toimivalle aikuisuudelle tukevoitetaan perustoja.

Nuoruusikä on mielekäs vaihe kuntoutukselle, koska tähän ikävaiheeseen katsotaan liittyvän aikuisikää suurempi kasvuvoima ja muutosalttius. Tätä perustellaan sillä, että psyykkiset rakenteet ovat vasta muotoutumassa eikä lopullisia patologisia ratkaisujakaan ole vielä syntynyt. (Depressio – tunnistaminen ja hoito 1995, 217.) Psykiatrien näkökulmasta nuori kykenee kohtaamaan lapsuudenajan häiriöt aiempaa kehittyneemmällä tavalla ja henkisiltä ominaisuuksiltaan valmiimpana: nuoruutta pidetäänkin mahdollisuuksien aikana (Aalberg ja Siimes 1999, 55).

Toiveita ja pyrkimyksiä

Käytin tutkimukseni teoreettisena jäsennyvälineenä päämäärälähestymistä. Selvitin, millaisia toiveita ja pyrkimyksiä nuorella oli hänen tullessaan Ankkuriin, ja millaisia ne olivat hänen sieltä

lähtiessään. Päämäärien tarkastelu oli sikäli mielekästä, että tavoitteiden muotoilulla, sisällöillä ja yksilön kokemuksilla näiden tavoitteiden eri puolista on olennainen vaikutus hyvinvoinnin kannalta. Tarkastelemalla tavoitteiden pysymistä ja muuttumista sain siten tuntumaa kuntoutumisprosessiin.

Päämäärälähestymistavassa kiinnostuksen kohteena ovat yksilöiden tavoitteet, joita he muodostavat vertaamalla omia motiivejaan, halujaan ja intressejään ulkomailman tarjoamiin vaihtoehtoihin (Salmela-Aro ja Nurmi 1995). Näitä tavoitteita pyritään saavuttamaan erilaisilla tietoisilla strategioilla, ja ponnistelujen (tai ponnistelemattomuuden) lopputulokset vaikuttavat taas uusien tavoitteiden asettamiseen. Tavoitteet voivat olla monenlaisia. Osa voi olla itse asetettuja, kun taas toisiin on ryhdytty ensisijaisesti ulkopuolisista vaikutteista. Tiettyyn päämäärään voidaan suunnata yksin tai muiden kanssa, ja kyseessä voi olla henkilökohtaisesti hyvin tärkeältä tuntuva tavoite tai jokin satunnainen suoritus.

Koska tutkin kuntoutuksessa olevia nuoria, joista monella oli itsetuhoajatuksia tai suoranaisia itsemurhayrityksiä, tavoitteellisuuden ajatus saattaa vaikuttaa vieraalta. Tavoite suuntaa käsitteenä tulevaisuuteen ja siinä on tietoisien suunnittelun sävy, kun taas ahdistuneen nuoren näköalat saattavat olla kapeita – nykyhetkessä selviäminen voi viedä voimat. Hahmotan päämääriin suuntaamisen kuitenkin laajemmin, mikä mahdollistaa lähestymistavan hyödyntämisen tutkimuksessani. Käsittelen tavoitteita vastauksina kysymykseen ”mitä haluat”, jolloin missä tahansa tilanteessa nuorella on jotain ajatuksia asiasta tai ainakin tunteita siihen liittyen. Ääriesimerkkinä on juuri itsemurhaa yrittänyt nuori, joka tuskin haluaa juuri silloin asettaa kunnianhimoisia tavoitteita tulevasta urastaan tai lomamökin sijainnista, mutta voi kiteyttää päämääräkseen, että mitä muuta tahansa mutta ei enää tätä ahdistusta. Tavoitteellisuus sisältää siten kaikenlaiset tämänhetkiset toiveet, pyrkimykset ja suunnitelmat. Tällaiset tavoitteet voivat olla hyvin jäsentymättömiä ja ne voivat määrittää pikemminkin sen kautta, mitä ei halua kuin siitä, mitä kohti haluaa mennä.

Päämäärien tutkimuksessa on käytetty erilaajuisia ja eri tavoin painottuneita päämääräkäsitteitä sen mukaan, minkä tyyppisiä tavoitteita on haluttu tarkastella. Tutkimuskohteena saattavat olla yhtä lailla varsin arkiset suoritukset kuten tentin läpäisy kuin laajemmat päämäärät kuten onnellisemmaksi tuleminen. Vaihteluväli, johon mahtuu niin kuvatonlaisia arkisia tehtäviä kuin suuria elämänmittaisia ohjaajia, sisältyy Littlen (1989) käsitteeseen *henkilökohtainen projekti* (personal project).

Cantor (ks. esim. Zirkel ja Cantor 1990) rajaa tarkastelunsa Littlen verrattuna abstraktio- tasoltaan korkeampiin päämääriin, joita hän kutsuu *elämäntehtäviksi* (life task). Elämäntehtävät ovat tietoisia tavoitteita, jotka ovat yksilölle tärkeitä tietyllä hetkellä. Nuoren elämäntehtävinä voivat olla esimerkiksi opinnoissa menestyminen, itsenäisesti eläminen tai uusien ystävien saaminen. (Cantor, Norem, Niedenthal, Langston ja Brower 1987, 1179.)

Emmonsin *henkilökohtaiset pyrkimykset* (personal strivings) ovat Littlen projekteista poiketen sellaisia päämääriä, joihin yksilö tyypillisesti pyrkii. Tarkastelusta rajautuvat siten pois

yksittäiset satunnaiset toiminnot kuten tentin suorittaminen. Pyrkimyksissä onkin lähtöoletuksena, että ne ovat henkilölle luonteenomaisia. (Emmons 1986.)

Abstraktein esittelemistäni päämääräkäsitteistä on Markuksen ja Nuriuksen (1986) *mahdollinen minä* (possible self). Mahdolliset minät ovat kuvitelmia omista tulevista mahdollisuuksista: ihmisestä jollaiseksi haluaisi tulla, voisi tulla tai pelkää tulevansa. Nämä lähestymis- tai välttämistavoitteet voivat liittyä esimerkiksi omaa persoonallisuuteen, elämäntyylisiin tai ammatilliseen asemaan. Toivottavana mahdollisena minänä voi olla sosiaalisesti aktiivinen minä ja pelättynä vaikkapa työtön.

Tutkimustani varten muodostamani päämääräkäsité pohjautui sekä Emmonsin että Littlen käsitteisiin. Halusin tavoittaa sellaisen tavoitesuuntautumisen tason, jolla oletin tapahtuvan muutoksia hoitojakson aikana. Little (1993, 182) painottaa ohjeistuksessaan, että projektit voivat olla hyvinkin epämuodollisia eikä niiden tarvitse olla tärkeitä: esimerkeissään on muun muassa kirjan loppuun lukeminen ja esseen viimeistely. Hoidon tuloksia arvioitaessa ei ole kuitenkaan kiinnostavaa, onko tutkittava saanut kirjansa loppuun luettua, vaan tärkeää voi olla tietää esimerkiksi, mitä hän kokee tapahtuneen toiveelleen parantaa itsetuntoaan. Siksi halusin ohjata ajatuksia itselle keskeisempiin ja ainakin jonkin verran pysyvämpiin tavoitteisiin käyttämällä pyrkimys-sanaa ohjeistuksessa ja tarjoamalla halutun tasoisella vaihteluvälillä olevia esimerkkejä (ks. liite 4: haastatteluissa käyttämäni pyrkimyslistauslomake). Pyrkimyksen rinnalla puhuin toiveista — toive sanana purkaa pyrkimyksen käsitteeseen sisältyvää määrätietoisuuden vivahdetta.

Tavoitteiden muuttumisen tarkastelun kannalta on kiinnostavaa, että yksilöiden tavoitteiden ja heidän tapojensa nähdä nämä tavoitteet on havaittu olevan varsin pysyviä (Salmela-Aro ja Nurmi 1996a, 379; Salmela-Aro ja Nurmi 1996b, 16). Siksi onkin mielenkiintoista seurata sitä, mitä kuntoutusjaksolla saadaan aikaan ilman hoitoa kenties melko samanlaisena säilyvässä tavoitteellisessa toiminnassa.

Tavoitteiden tasot

Tavoitteiden lukumäärä – lähinnä se, että sellaisia pystyy ylipäänsä muotoilemaan – on kiinnostava tieto sinälläänkin. On huomattu, että jo se, että yksilöllä on tärkeitä tavoitteita, vaikuttaa myönteisesti elämäntyytyväisyyteen huolimatta siitä, onko näissä pyrkimyksissä aiemmin menestytty (Emmons 1986, 1064). Kun Salmela-Aro (1992) vertasi terapia-asiakkaiden projekteja kontrolliryhmän kanssa, hän havaitsi, että terapiaan hakeutujat pystyivät tuottamaan merkityksellisiä tulevaisuusprojekteja, mutta kokivat ne vaikeiksi saavuttaa.

Ankkuriin nuoret tulivat vaikeissa elämäntilanteissa, mutta siitä huolimatta jokainen haastateltu pystyi tuottamaan mielekkäitä toiveita ja pyrkimyksiä. Lukumäärä vaihteli yhden ja kolmentoista välillä. Niillä, jotka listasivat niukasti tavoitteita, vähäinen määrä ei mielestäni niinkään johtunut elämäntilanteesta, jossa olisi ollut vaikea katsoa eteenpäin, vaan päinvastoin siitä,

että vähän tavoitteita tuottanut nuori ei kokenut itse olevansa hoidon tarpeessa. Aloite Ankkuriin tulosta oli ollut jonkun muun, ja nuori ei löytänyt juurikaan muutettavaa omasta elämästään. Tokihan toiveita tai pyrkimyksiä voisi tyytyväisenä tilanteeseensa muotoilla ”ylläpitomuotoon”, kuten ”haluan pitää huolta hyvästä suhteesta poikaystäväni”, mutta tällaisia tavoitteita nuoret eivät kirjanneet. Listatut pyrkimykset liittyivät nimenomaan muutostoiveisiin.

On ymmärrettävää, että pyrkimykset voivat olla helposti listattavissa hoidon aloitusvaiheessa, kun nuori hakee muutosta elämäänsä. Erilaisissa muutosvaiheissa tavoitteiden on huomattu olevan helpommin ilmaistavissa, ja uusia projekteja kehitetään tällöin luontevasti (Zirkel ja Cantor 1990, 172).

Pyrkimykset ja toiveet jakautuvat sisällöltään erityyppisiin osa-alueisiin. Tutkimusten mukaan Ankkurin nuoria vähän vanhempien nuorten aikuisten tavoitteet liittyvät usein opiskeluun, itseen (esim. haluan oppia hyväksymään itseni), vapaa-aikaan, työhön, avioliittoon, ihmisten välisiin suhteisiin, sukulaisiin, terveyteen, omaisuuteen, yhteiskuntaan, rutiineihin ja metaprojekteihin (Salmela-Aro 1996, 11.) Ankkurissa etenkin tulovaiheessa nuorilla oli varsin paljon itseen liittyviä projekteja, mihin palaan myöhemmässä luvussa. Sisältöalueiden suhteen on huomattu, että nuoret aikuiset, jotka olivat kiinnostuneita ikäryhmäkohtaisten kehitystehtäviensä mukaisista tehtävätavoitteista kuten perheen perustamisesta tai opinnoista, voivat henkisesti paremmin (Salmela-Aro ja Nurmi 1995, 336; Salmela-Aro ja Nurmi 1996b, 18).

Tavoitteiden muotoilutavoilla on oma merkityksensä. Coats, Janoff-Bulman ja Alpert (1996) erottelevat tavoitteet sen mukaan, ovatko ne lähestymistavoitteita, joissa pyritään etenemään haluttuun lopputulokseen, vai välttämistavoitteita, joissa pyritään pois epämiellyttävästä tuloksesta. Saman päämäärän voi tyypillisesti muotoilla joko lähestymis- tai välttämistavoitteeksi. Esimerkiksi laihduttaja voi päättää välttää rasvaisia ja sokerisia ruokia tai sen sijaan suunnitella mitä syö. Coatsin ym. (1996) mukaan mitä suuremmissa osin henkilön tavoitteet ovat välttämistavoitteita, sitä enemmän on masennusta, itsetunto on heikompi ja optimistisuus vähäisempää. Sekä yksittäinen välttämistavoite että oma minä arvioidaan negatiivisemmin, kun välttämistavoitteita on paljon. Verrattuna lähestymistavoitteisiin vältettäviin liittyy myös vähemmän myönteisiä ajatuksia tehtäväkohtaisesti.

Toinen muotoiluun liittyvä asia on abstraktiotaso, jolla tavoite ilmaistaan. Saman päämäärän voi muotoilla eri tasoisesti. Tavoitteena voi olla esimerkiksi uralla menestyminen, jonka alatavoitteena on korkeakoulututkinnon suorittaminen. Tutkinnon voi puolestaan pilkkoa konkreettisempiin osiin kuten tietyn opintojakson suorittamiseen, jaksoon liittyvän tentin tekemiseen tai tenttikirjan hakemiseen kirjastosta. Emmonsin (1992) tutkimuksen mukaan korkean abstraktiotason pyrkijöillä oli enemmän stressiä ja alempi elämäntyytyväisyys, kun taas matalalla tasolla pyrkimykseensä määrittäneet kärsivät enemmän fyysisistä oireista. Konkreettinen tavoitteenmuotoilu tekee projektista helpommin hallittavan, kun taas korkeamman tason päämäärät tuovat merkitystä ja haastavuutta – ideaalimuotoiluna onkin sopiva kompromissi (Little 1989, 21, 26). Kun tavoitteet

ovat myös lyhyellä tähtäimellä merkitseviä ja mahdollisia toteuttaa, tyytyväisyys on havaittu suuremmaksi (Palys ja Little 1983, 1228).

Lukumäärän, sisältöalueiden ja muotoilun lisäksi tarkastelen pyrkimysten ulottuvuuksia. Nämä ulottuvuudet ovat tavoitteille tunnusomaisia piirteitä, jotka ovat merkitseviä sen suhteen, miten tavoite koetaan. Tutkimuksessani käytetyt ulottuvuudet pohjautuvat pääosin Emmonsin (1986) jaotteluun.

Valmius työskennellä tavoitteen eteen

Pyrkimyksen *tärkeydellä* viitataan siihen, miten keskeinen käsitelty tavoite on yksilön elämässä. Kun pyrkimys on henkilökohtaisesti mielekäs, siinä edistyminen on hyvinvoinnin kannalta merkitsevää (Brunstein 1993, 1067). Yleensä Ankkurissa oleva nuori koki tärkeiksi nimeämänsä pyrkimykset, koska hän sai itse listata sillä hetkellä olennaisimmat asiat, joihin haluaisi muutosta. Usein tärkeyttä korosti omakohtainen kokemus siitä, millaista elämä on, kun tietty asia ei ole kunnossa. Esimerkiksi nuori joka pyrki säännöllisiin elämäntapoihin oli huomannut, miten syömisen laiminlyöminen oli vaikuttanut mielialoihin.

Tärkeyteen kytkeytyy *sitoumus* – määrätietoisuus ja panostaminen projektiin (Emmons 1986, 1062). Onko nuori vakaasti päättänyt tarttua asiaan? Sekä tärkeyteen että sitoumukseen vaikuttaa se, onko pyrkimys lähtöisin nuoren *omasta aloitteesta*. Jos esimerkiksi koulunkäynti on lähinnä vain äidin toive jolle nuori ei näe mieltä, sitoutuminen voi olla heikkoa. Myös *yritys*, eli tavoitteen pohtiminen ja konkreettinen toimiminen sen eteen, on usein lähellä muita käsitellyistä ulottuvuuksista. Jotta asialle tulisi tehtyä jotain, henkilökohtainen motivaatio on tärkeä.

Joissakin tapauksissa nuori ei pitänyt erityisen tärkeänä edes itse olennaisimmiksi listaamiinsa pyrkimyksiä, eikä ollut sitoutunut niiden edistämiseen. Yhtenä haastatteluissa esiin tulleena syynä tähän oli, että sinällään tärkeät asiat kuten koulunkäynti tuntuivat triviaaleilta, kun mielessä pyöri isompiakin huolia. Nuori koki, että hänellä ei ole energiaa keskittyä omaan elämäänsä ennen kuin esimerkiksi vanhempien ongelmat ovat ratkenneet.

Yhdellä nuorista oli taustalla varsin tuoreita itsemurhayrityksiä, ja haastattelusta jäi vaikutelma, että hän oli vasta sitoutumassa ylipäänsä elämään ja arkisten asioiden hoitamiseen. Siten näiden asioiden tärkeyskin oli orastavaa: ne olivat hyvin keskeisiä, kun halusi jatkaa elämää, mutta vielä vähän aiemmin yleinen tunne oli ollut kaiken merkityksettömyys.

Tärkeyden ja siihen kytkeytyvien ulottuvuuksien kannalta nuoren kokema kuntoutuksen tarve on olennainen tekijä. Usein pyrkimykset liittyvät muutoksen toiveisiin, ja jos nykytilanne tuntuu jo sellaisenaan hyvältä, voi olla vaikea keksiä, mitä kohti pyrkisi. Itselle saattaa riittää asioiden pysyminen sellaisenaan kuin ne ovat.

Joidenkin nuorten kohdalla voi myös olla siitä, että he eivät halunneet listata itselleen aidosti keskeisiä pyrkimyksiä, koska luottamussuhdetta minuun haastattelijana ei ollut ainakaan vielä rakentunut. Siten käsitellyt asiat olisivat saattaneet olla heidän kannaltaan toissijaisia.

Hoidollisesti on tärkeää auttaa nuorta pohtimaan paitsi sitä, mihin hän haluaa elämässään edetä, niin myös sitä, miltä pohjalta hän on nuo valinnat tehnyt: miksi juuri joku tietty päämäärä tuntuu tärkeältä. Ankkurin kaltaisessa ympärivuorokautisessa hoitopaikassa sitoumusta tavoitteeseen ja toimintaa tavoitteen eteen voi luontevasti tukea. Jos nuori kokee koulun tärkeäksi, mutta ei jaksaisi aamuisin herätä sinne, ohjaajat pyrkivät huolehtimaan, että hän saa lähdeytyksi. Toisena esimerkkinä voisi pitää sitä, että jos nuoren tavoitteena on liikunnan lisääminen, ohjaaja voi jo aamupalaverissa tarkistaa, että päivän ohjelmaan kuuluu myös liikkumista. Nuori saadaan helpommin pidettyä pitkän tähtäimen suunnitelmissaan silloinkin kun hetkellisesti niiden edistäminen ei huvita.

Tavoitteeseen tarttuminen

Tavoitteen *selkeys* viittaa siihen, kuinka selvä ajatus yksilöllä on siitä, mitä hän tarvitsisi onnistuakseen tavoitteessaan. Kuten edellä toin esiin, minäprojekteissa nuoren on usein hankala hahmottaa, miten asian kanssa voisi edetä. Tämä oli hyvin tyypillinen ongelmallisuus Ankkurissa oleville nuorille. Usein selkeys eli nimenomaan sen puute kytkeytyy *vaikeuden* ulottuvuuteen: päämäärä tuntuu hankalalta ja epämääräiseltä, kun ei pysty oikein jäsentelemään sitä, eikä ainakaan keksi keinoja edistyä asian suhteen (Emmons 1986, 1062). Keinottomuuteen yhdistyy *kontrollin* ulottuvuus, eli tässä kokemus siitä, että ei voi itse vaikuttaa pyrkimyksensä edistymiseen. Hyvinvoinnin kannalta kontrollin tunne on keskeinen.

Kokemus *edistyksestä* kohti päämäärää on sinälläänkin olennainen. Tunne siitä, että on saavuttanut jo jotain antaa luottamusta myös jatkon varalle. Jos *jatkoennuste* koetaan heikoksi, tulevaisuuskaan ei tunnu lupaavan parempaa. Toisaalta taas hyvin suuret odotukset onnistumisesta jatkossa ovat nekin yhteydessä kielteisiin tunteisiin (Mt., 1064). Toiveikkuus ja luottamus onnistumisen suhteen ja samalla stressin välttäminen menestyksestä antavat hyvän pohjan pyrkimykselle. Osa Ankkurin nuorista koki itsensä keinottomiksi monien pyrkimystensä suhteen, mutta he pääsivät silti varsin usein tavoitteisiinsa ajan kanssa. Missään vaiheessa ei välttämättä tullut oivallusta siitä, mitä asialle olisi voinut tehdä, mutta silti ongelmallisuus asiasta oli hävinnyt kuukausien kuluessa.

Ristiriitaisuus tavoitteissa ja niiden välillä

Ambivalenssilla tarkoitetaan yksilön tunnetta siitä, että hän haluaa saavuttaa ja samalla olla saavuttamatta tietyn pyrkimyksen. Käytännössä ambivalenssin määrittämiseksi tutkittavaa on pyydetty arvioimaan, kuinka paljon hän kokisi kielteisiä tunteita saavutettuaan pyrkimyksensä. (Emmons ja King 1988, 1041-1042.) Yksilö voi esimerkiksi haluta kovasti suorittaa koulunsa loppuun, mutta pyrkimys on ambivalentti, koska kouluun palaaminen merkitsisi samalla kiusanneiden luokkatoverien luo palaamista, mikä puolestaan tuntuisi hyvin ikävältä.

Vaikutus-ulottuvuus viittaa puolestaan siihen, mikä vaikutus tietyllä pyrkimyksellä on yksilön muihin samanaikaisiin elämänprojekteihin. Esimerkiksi pyrkimys koulun suorittamiseen sopii hyvin yhteen ammatin hankkimisen kanssa, kun taas koulunkäyntiä saattaisi vaikeuttaa samanaikainen pyrkimys panostaa jalkapallon pelaamiseen. Vaikutus ja ambivalenssi kytkeytyvät toisiinsa usein siten, että ambivalentit pyrkimykset ovat yleensä vaikutusulottuvuuden muotona ristiriidassa joidenkin muiden pyrkimysten kanssa, eli yksittäinen pyrkimys haittaa yksilön mielestä jonkin toisen pyrkimyksen saavuttamista. Ambivalenssi tietyn pyrkimyksen suhteen ja eri pyrkimysten väliset konfliktit esiintyvät yhdessä. (Mt., 1041-1042.)

Projektin ulottuvuuksista ambivalenssi sekä eri projektien kielteiset yhteisvaikutukset eli konfliktit olivat yhteydessä vähempään psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Yksilöt eivät toimineet niin helposti konfliktissa olevien pyrkimysten eteen, minkä lisäksi ambivalenssi ja ristiriidat lisäsivät pyrkimyksen pohdintaan käytettyä aikaa. (Emmons 1986; Emmons ja King 1988; Salmela-Aro 1992, 336.)

Ankkurin nuorten pyrkimysten vaikutukset lähinnä tukivat toisiaan. Sen sijaan jotkut yksittäiset pyrkimykset saattoivat olla niin ambivalentteja, että niiden eteen ei pystynyt tekemään mitään. Tällaisessa tilanteessa olisi hoidollisesti keskeistä päästä jäsentelemään ristiriitaisuutta ja käytössä olevia toimintavaihtoehtoja. Joskus ambivalenssin voi ylittää miettimällä kompromissin, jossa minimoidaan muutoksen haittoja. Esimerkiksi kun oman mielipiteen ilmaiseminen läheiselle ihmiselle oli vaikeaa, olisi voinut pohtia ja käytännössä harjoitella ajatusten ilmaisua hyvin lieviä muodoista lähtien.

Muiden suhtautuminen tavoitteisiin

Sosiaalinen tuki on tärkeää itselle keskeisten projektien suhteen. Tuen yhteyden hyvinvointiin ovat todenneet muun muassa Ruehlman ja Wolchik (1988). Tuen ilmenemismuotoina olivat projektin kannalta esimerkiksi tärkeiden tehtävien helpottaminen, tunne projektin merkitsevyydestä ja motivaation pönkitys. Palys ja Little (1983) ovat hekin havainneet, että ne, joiden elämäntytyväisyys oli alhainen, aloittivat ja jatkoivat projektejaan yksinäisemmin.

Joillekin Ankkurin nuorille suurena ongelmana oli tuen puute omille pyrkimyksille. Läheisillä saattoi olla omia ongelmia, joiden vuoksi nuorten tukeminen saattoi jäädä taka-alalle. Välillä nuori keskittyi niin tiiviisti tukemaan itselleen tärkeitä ihmisiä, että energiaa oman elämän järjestämiseen ei enää riittänyt. Toiset nuorista saivat sen sijaan sosiaaliselta verkostoltaan tukea jaksamiseensa.

Ankkurissa hyvin harvoissa tapauksissa pyrkimys koettiin sosiaalisesti epäsuotavaksi (dimensiona *sosiaalinen suotavuus*), eli jostakin asiasta kärsiminen olisi tuntunut nololta ja häpeälliseltä. Tällaisen asian suhteen voi olla vaikea edes hakea apua, koska ei halua kertoa kenellekään, että asia vaivaa. Toisaalta voi myös olla, että tällaisia pyrkimyksiä ei kerrottu haastattelussakaan samoista syistä.

Ulottuvuuksien yhteys masennukseen

Masennusoireiden ja omien tavoitteiden määrittelyn välillä on todettu olevan yhteyksiä. Vaikutus näyttää kaksisuuntaiselta: mikäli omaa elämää koskevia tavoitteita pidetään stressaavina ja vaikeina saavuttaa, saattaa tämä tunne kytkeytyä masennusoireisiin, ja masennus tehdä puolestaan elämän projektien arvioista entistä kielteisempiä. (Salmela-Aro ja Nurmi 1996a.) Masennus ja ahdistus voidaan mieltää yleisemmin vaikeiden, stressaavien ja vähän nautintoa tuottavien tavoitteiden muodostamiseksi, minkä lisäksi henkilöltä puuttuu kontrolli ja taidot toteuttaa muodostamia tavoitteita. Sosiaaliset tavoitteet voivat tuntua masentuneista erityisen vaikeilta, vaikka he ovat yhtä lailla motivoituneita niiden saavuttamiseen (Lecci, Karoly, Briggs ja Kuhn 1994.) Usko siihen, että tavoitteet ovat saavutettavissa on erittäin tärkeä henkiselle hyvinvoinnille (Salmela-Aro 1992, 336).

Haastattelut käytännössä

Alkuhaastattelussa kartoitin ensin yleisesti nuoren sen hetkistä elämäntilannetta. Tämän jälkeen pyysin häntä listaamaan ajankohtaiset toiveensa ja pyrkimyksensä, joista loppuaika keskusteltiin. Loppuhaastattelussa kyselin aluksi yleisesti siitä, miltä elämä sillä hetkellä näytti sekä miltä Ankkuri-jakso oli tuntunut. Nuori täytti sen hetkisistä pyrkimyksistään samanlaisen lomakkeen kuin alkuhaastattelussa, minkä jälkeen käsitelimme näitä tavoitteita. Sen jälkeen pyysin nuorta vertailemaan lopussa tuottamia pyrkimyksiä alun vastaaviin. Lopuksi keskustelimme vielä Ankkurista hoitopaikkana, ja tässä yhteydessä kävimme läpi nuoren ajatuksia Ankkurista myös aiemmin kuvailemani vanhemmuuden roolikartan kautta. Yleiset haastattelurungot, joita mukailin yksittäisiin tilanteisiin sopiviksi, ovat liitteenä 5.

Neljästä nuoresta yksi Sanna

Neljällä tutkituista nuorista yleinen kehityskulku hoitajakson aikana oli varsin yhtäläinen. Kuvailen kuntoutumisen kaaren kuvitteellisen Sannan kautta: olen yhdistänyt Sannan hahmoon keskeiset tekijät näiden neljän nuoren vaiheista ja täyttänyt tarinan siihen sopivilla elementeillä.

Sanna oli Ankkuriin tullessaan 18-vuotias. Hän oli hakeutunut Nuorten Kriisipisteelle, koska oli ollut ahdistunut jo pidempään. Lukio oli jäänyt kesken, koska Sanna ei ollut saanut lähdettyä aamuisin kouluun ja tulevaisuus masensi. Epämääräinen paha olo vaivasi. Sanna oli huomannut ajatustensa harhailevan usein siihen, miten paljon helpompaa olisi, jos tappaisi itsensä. Alkoholia oli tullut käytettyä runsaasti edellisinä kuukausina, ja viimeinen kimmoke avun hakemiselle oli humalapäissä tehty ranteiden viiltely. Sanna ei ollut tehnyt syviä viiltoja, mutta hän huolestui itse voimakkaasti siitä, että ylipäänsä teki jotain tuollaista. Sanna rupesi miettimään, haluaako hän oikeasti kuolla. Hän soitti Nuorten Kriisipisteeseen ja sai varattua käyntiajan.

Muutaman kriisiterapiakäynnin jälkeen terapeutti ehdotti Sannalle hoitajaksoa Ankkurissa, mikä saatiinkin järjestymään. Alkuhaastattelussa Sanna kirjasi seuraavat pyrkimykset:

- itseluottamuksen lisääminen
- pahasta olostsa pääseminen
- ”kohellusvaiheen” hyväksyminen
- lukion jatkaminen
- alkoholin käytön vähentäminen

Sanna oli Ankkurissa puoli vuotta. Varsin pian hän osallistui ensin yhteen lukiokurssiin läheisessä koulussa ja seuraavalla jaksolla valitsi jo useamman aineen. Kaveri sai houkuteltua Sannan jatkamaan aerobic-harrastustaan.

Varsinkin hoitajaksonsa alussa Sanna pohti paljon elämäänsä ja mietti, miksi kaikki oli alkanut tuntua vaikealta. Erityisesti iltaisin tuntui hyvältä päästä keskustelemaan ohjaajan tai kahden sellaisen nuoren kanssa, jotka Sanna koki Ankkurissa läheisiksi. Kriisiterapian jälkeen Sannalle järjestettiin terapiasuhte oman asunnon läheisyyteen. Ensimmäiset terapiakerrat hän kävi Ankkurista käsin, ja tarkoituksena oli jatkaa seuraavina kuukausina kotoa. Sanna alkoi keskittyä Ankkurin ulkopuolisiin asioihin: huolehti koulusta ja tapaili kavereitaan. Oma olo rupesi muistuttamaan sitä entistä olotilaa ennen ahdistuksen alkua.

Loppuhaastattelussa Sanna kirjasi pyrkimyksikseen:

- säännölliset elämäntavat: liikuntaa, terveelliset ruoat, kohtuullinen juominen
- koulun käyminen ja ylioppilastutkinto
- sopivan jatkopaikan, oman alan, löytäminen

Loppuvaiheessa Sanna vietti vuoroin viikon omassa kodissaan ja viikon Ankkurissa. Hän oli jo innostunut irtautumaan Ankkurista ja odotti pääsevänsä asettumaan taas omaan elämään.

Mikä Sannan tarinassa on tyypillistä kuntoutumisprosessille?

Kun tarkastelen Sannan tarinaa teoreettisen viitekehäkseni kautta, tavoitteiden lukumäärä Sannaan kiteytetyllä neljällä nuorella ei ollut muutosprosessissa keskeinen tekijä. He olivat tosin kaikki kirjanneet useita pyrkimyksiä, koska jokaisella oli omakohtainen halu tilanteensa muuttamiseen, ja he olivat motivoituneita päästessään Ankkuriin.

Punainen lanka kulkee tavoitteiden sisällöllisellä ulottuvuudella. Alkuhaastattelun aikana osa pyrkimyksistä liittyi itsen ulkopuolisiin osa-alueisiin kuten koulun suorittamiseen, mutta ydinalueena olivat omaan itseensä liittyvät toiveet ja tavoitteet.

Tutkimuksissa on todettu, että henkinen hyvinvointi on usein heikompi sellaisilla, joilla on paljon itseensä liittyviä projekteja. Tällaiset minäprojektit ovat tyypillisesti abstrakteja ja siksi vaikeita toteuttaa ja saavuttaa, ja yksilöllä ei ehkä ole tarpeellisia välitavoitteita. Lisäksi tietyn iän jälkeen itseensä liittyvät projektit eivät ole enää kehitystehtävien mukaisia. (Salmela-Aro 1992, 336; Salmela-Aro ja Nurmi 1995, 336; Salmela-Aro ja Nurmi 1996b, 18.) Yleisemminkin runsas itsetarkkailu saattaa kytkeytyä depression (Ingram 1990) ja kielteisiin tunteisiin (Wood, Saltzberg, Neale, Stone ja Rachmiel 1990).

Minäprojektien abstraktius tuli selkeästi esiin myös Ankkurin neljällä nuorella, joilla oli itseensä kohdistuvia pyrkimyksiä alkuhaastattelussa. Nuori toivoi esimerkiksi lisää itsevarmuutta, mutta hänellä oli vaikeuksia konkretisoida, mitä hän tällä tarkoitti. Leimallista tällaiselle pyrkimykselle oli keinottomuus. Nuori saattoi ajatella, että saisi lisää itseluottamusta, kun vain luottaisi enemmän itseensä. Tämä on kehäpäätelmä: pitäisi olla itsevarmempi ollakseen itsevarmempi. Tähän voi sivumerkityksenä sisältyä myös alemmuudentunne siitä, että ratkaisu olisi ”helppo” mutta ei kuitenkaan pysty siihen: ”ajattelisi vain toisella tavalla”. Tavoitetta kohti on vaikea edetä, kun ei tiedä, mitä asialle voisi tehdä.

Nuoret nimesivät tavoitteensa etupäässä lähestymistavoitteiksi eli määrittivät, mitä haluavat sen sijaan, että olisivat listanneet, mistä haluavat eroon. Tämä voi johtua myös tutkimuksen asetelmasta. Kun lomakkeessa kysytään, mitä toivoo tai mihin pyrkii, ensimmäisenä tulee mieleen ehkä juuri se, mitä kohti haluaa mennä. Siten omassa mielessä välttämistavoitteena ollut asia voi kääntyä lähestymistavoitteeksi. Yhdellä nuorella oli kuitenkin keskeisinä mukana myös välttämistavoitteita: hän halusi esimerkiksi pois pahasta olost ja vaivaavasta pelon tunteesta. Ehkä vaikeista vaiheista toipumisen alussa juuri välttämistavoitteet ovat voimakkaasti mukana. Yksilö kokee, että ei jaksakaan enää tämän tyyppisistä tapauksista olla, nyt on löydettävä jotain muuta. Se, mitä kaikkea tuo muu voisi pitää sisällään, on aluksi avoin kysymys, joka kuitenkin kiteytyy hiljalleen. Lähestymistavoitteiden muokkaamista voi lisäksi helpottaa jonkun toisen kanssa niistä puhuminen, mistä jo haastattelutilanne saattaa olla esimerkki.

Sannan avulla esitellylle neljälle nuorelle alkuhaastattelussa käsitellyt pyrkimykset olivat heidän hyvin tärkeitä. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että kyseessä olivat henkilökohtaiset minäprojektit, joissa etenemisen nuoret kokivat edellytykseksi, jotta voisivat ryhtyä esimerkiksi

opiskelemaan. Käytännössä – vaikeiden aikojen kautta – oli osoittautunut, miten tärkeää on saada muutosta aikaan. Sitoumus oli usein siinä mielessä ehdollista, että asiaan olisi valmis sitoutumaan, jos tietäisi, mitä sille voi tehdä. Yksi nuorista totesikin, että ”mä varmaan tekisin hirveesti töitä sen asian eteen ku mä tietäisin millä mä tekisin sen” (1V56⁹) ja ”mä teen mitä vaan (ongelmasta eroonpääsemiseksi)” (1V88).

Ankkuri-jakson aikana suuntana oli, että minäprojektit väistyivät ja nuori kiinnittyi enenevästi ulkomaailmaan. Ajatusten painopiste siirtyi itsestä kouluun ja muihin konkreettisiin asioihin kuten harrastamiseen ja vaikkapa kesätöihin tai -lomiin. Nuoret kokivat vaikeammaksi listata pyrkimyksiään, koska mielessä pyörivät asiat olivat varsin arkisia. Yksi heistä kiteyttää asian näin: ”Ku periaattees ku nyt on jotenki tosi hyväl mallilla kaikki asiat. Et ei silleen tarvi pyrkii.” (2I25). Tunnetasolla tapahtui neutraloitumista, kun ”omiin epäonnistumisiin” liittyvät pettymykset ja häpeät jäivät taka-alalle, ja asioista suoriutuessa sai onnistumisen kokemuksia. Alussa listaamistaan pyrkimyksistä yksi nuorista totesi loppuhaastattelussa, että ”mä oon näitten yläpuolella” (2V52).

Näiden neljän nuoren kehityskulusta voidaan yleistää, että suuntana oli ”sisältä ulospäin kääntyminen”. Minäprojektit väistyivät ulkomaailmaan suuntautumisen kautta. Nuoret eivät edenneet yhteisestä alkupisteestä yhteiseen loppupisteeseen, vaan olennaista on nimenomaan suunta. Sisään-/ulospäinkääntyneisyyden aste alussa ja lopussa oli kuitenkin yksilöllistä. Paha olo saattoi olla vielä hyvin akuuttia tai vaikeimmista vaiheista oli jo selkeästi edetty ja uusi elämänmuoto kaipasi lähinnä vakiinnuttamista. Samoin loppupiste vaihteli haastatteluhetkellä. Joku nuorista pohti enää arkisen konkreettisia asioita, kun taas toisella ulospäin suuntautumisesta oli vasta idut esillä. Olennaista vaiheen kannalta on sekin, että yksi näistä haastatteluista oli aiemmin kuvaamistani aikataulullisista syistä tehty jo paljon ennen hoitojakson loppua.

Ankkurin anti Sannalle

Yksi neljästä tarkastellusta nuoresta koki Ankkuri-jakson auttaneen, koska siellä oli ”tottunu semmoseen tavalliseen elämään semmoseen arkeen justiiinsa” (2I18). Toinen piti Ankkuria ”pelastuksena”, koska hän arveli, että olisi ilman tätä hoitomahdollisuutta masentunut vain lisää ja jäänyt kotiin. Hän koki saaneensa itseluottamusta ja piti henkilökuntaa ja muita nuoria tässä tärkeinä tekijöinä.

Kolmas tarkastelluista nuorista oli sitä mieltä, että Ankkurin turvallisuus auttoi etenemisessä omien asioiden suhteen. Koskaan ei tarvinnut olla yksin, ja asioista saattoi puhua. Hän koki tärkeäksi, että omista asioista oltiin aina kiinnostuneita.

Yleisenä tunteena näillä nuorilla oli, että Ankkurista oli ollut kokonaisuutena apua, mutta oli vaikea eritellä, millä lailla Ankkurissa olo oli auttanut. Neljäs heistä toteaaakin: ”se et mul on olo parantunu ni se tulee sit ehkä ensimmäisenä Ankkurist mieleen” (2A5).

Viisi muuta nuorta suhteessa Sannan tarinaan

Käytyäni läpi neljälle nuorelle varsin yhtäläistä kehityksen suuntaa tarkastelen sitä, miten loput nuoret – viisi haastateltua – sijoittuvat tähän asetelmaan. Yksi heistä oli hyvin tyytyväinen Ankkuriin pääsystä, mutta hän joutui vaihtamaan hoitopaikkaa varsin pian, koska Ankkurin huomattiin olevan soveltumaton paikka lääketieteellisen kuntoutuksen tarpeen johdosta. Osittain syynä toimimattomaan sijoitukseen oli Ankkurin entinen tulokäytäntö, jossa esitietoja kerättiin riittämättömästi ja tulo saattoi tapahtua hyvinkin nopeasti. Osasyynä oli myös lähettävän tahon antamat ilmeisesti harhaanjohtavat tiedot.

Neljä muuta viidestä nuoresta, joiden kehityskulku poikkeaa Sannan tarinan juonesta, suhtautui huomattavasti kielteisemmin tai ainakin ambivalentimmin Ankkurissa olemiseen kuin ensin käsitelty nelikko. Kuvaavaa on, että he eivät halunneet Ankkuriin siksi, että pitivät Ankkuria sopivana tai miellyttävänä paikkana vaan välttääkseen jonkin ikävämmältä tuntuneen vaihtoehdon. Ääritapauksessa nuorelle ei edes annettu vaihtoehtoa, vaan hän tuli huostaanotettuna.

Nämä nuoret eivät siten samalla tavalla hakeneet muutosta kuin ”vertailunelikko”. Tämä todennäköisesti selittää osaltaan sitä, että heidän toiveensa ja pyrkimyksensä olivat selkeästi konkreettisempia ja ulkoisiin asioihin kiinnittyneitä myös alussa sen sijaan, että ne olisivat olleet minäprojekteja – he eivät kokeneet kuntoutumista tarpeellisena. Tyypillinen tavoite oli koulun suorittaminen.

Näiden pyrkimysten suhteen nuoret edistyivät eri asteisesti sisältöalueiden pysyessä varsin samanlaisina (vrt. toisen ryhmän muutos sisältöalueissa kuntoutumisen edetessä). Kaksi näistä nuorista mietti Ankkurin roolia omassa edistymisessään¹⁰, ja kumpikin oli sitä mieltä, että Ankkurissa olosta ei ole ollut hyötyä. He pitivät tapahtunutta edistystä nimenomaisesti omana aikaansaannoksenaan. Toisaalta taas yksi vastentahtoisesti tullut oli sitä mieltä, että Ankkurissa olo oli tehnyt hänelle hyvää.

Yhden nuoren kohdalla vaikutti siltä, että hänen yleinen tapansa käsitellä pyrkimyksiä oli hyvinvoinnin kannalta merkitsevämpää kuin varsinaiset tavoitteiden ulottuvuudet. Hän ei halunnut keskittyä miettimään pyrkimyksiään eikä etenkään puhua niistä haastattelijan kysymysten kautta. Vapaasti puhuminen omasta näkökulmasta sopi hänelle hetken ajan, ja aiheet rönsysivät pois alkuperäisistä aiheista. Minulla oli mielenkiintoisena peilauspintana näkökulma nuorten hoidon etenemiseen esimerkiksi hoitokokousten kautta. Tämän pohjalta voin todeta, että kyseisen nuoren kohdalla impulsiivisuus ja haluttomuus tarkastella tulevaisuutta haittasivat pitkäjänteistä työskentelyä. Siten tapa suhtautua pyrkimysten käsittelyyn haastattelutilanteessa vaikutti samansuuntaiselta kuin yleisempi asenne, jolla puolestaan oli vaikutusta konkreettisiin valintoihin ja samalla hyvinvointiin.

Haluan nostaa esiin myös kaksi haastattelusta kieltäytynyttä nuorta, koska heidän hoitojaksoistaan saamani vaikutelma antaa mielenkiintoisen lisän tähän pohdintaan. Nuoret, jotka eivät halunneet osallistua haastatteluun olivat hyvin haluttomia olemaan ylipäänsäkään Ankkurissa. Aloite hoitoon tuli ulkopuolelta, ja nämä nuoret olisivat omien sanojensa mukaan vain halunneet

jatkaa elämäänsä kuten ennenkin. Haastattelu olisi siten ollut vain ylimääräinen vaiva, ja sen hoidollinen tehtävä turhana tai kiusallisena pidetty. Muutenkin voi olla, että nämä nuoret halusivat antaa itsestään mahdollisimman vähän ”tarttumakahvoja” hoitotiimille, koska he muutenkin välttivät omista asioistaan puhumista.

Pyrkimysten kokonaisuus vs. nuoren ”todellinen” elämä

Pyrkimysten kartoittaminen antaa enimmilläänkin vain yhdenlaisen siivun yksilön elämästä. Tutkimukseni näkökulmassa korostui toiminnallinen ulottuvuus, joka saattoi jättää muita nuorta mietityttäviä asioita pois käsittelystä. Lisäksi on huomioitava, että omia asioita ei kuvailla hetkestä ja tilanteesta toiseen samalla tavalla. Esimerkiksi päiväsaikaan elämä voi näyttää kohtuulliselta, mutta illalla voimakas ahdistus värittää ajatukset eri elämänalueista. Aineiston pohtiminen suhteessa nuoren yhteen tiettyyn ”todellisuuteen” on siten vääristävää. Kokonaisvaltainen osallistumiseni Ankkurin toimintaan antaa aineiston suhteen hyvää vertailupohjaa. Voin arvioida haastattelujen sisältöä kokonaisuuden näkökulmasta.

Haastatteluissa saamani vaikutelmat nuorista sopivat varsin hyvin yksin ohjaajien havaintojen kanssa. Sellainen nuori, johon ohjaajienkin oli vaikea saada tuntumaa, oli myös haastatteluiden pohjalta vaikeimmin hahmotettavissa.

Miten hyvin nuoren haastattelussa antama kokonaiskuva sitten kattaa nuoria pohdituttaneet asiat? Näkisin, että tilanteessa, jossa nuori halusi muutosta monille elämänalueille, listatut pyrkimykset antoivat varsin hyvin kuvaa ajankohtaiselta tuntuvista asioista. Jos taas ainoana pyrkimyksenä oli esimerkiksi koulun suorittaminen, koska aloite Ankkuriin tulosta ei ollut oma, koulunkäynnin tarkastelu antoi luonnollisesti varsin kapean kuvan elämän kokonaisuudesta. Vähintään yhdessä haastatteluista haastateltavan haluttomuus keskittyä jäsentämään asioitaan johti suppeaan kuvaan hänen elämästään. Kuten edellä totesin, tässä haastattelussa nimenomaan tapa suhtautua asioiden erittelyyn olikin ehkä juuri kuvaavaa koko elämän kokonaisuuden kannalta.

Yhdessä haastattelussa oli lisäksi ilmeistä, että tavallaan keskeisimmät huolenaiheet jäivät ulkopuolelle niiden kipeyden takia. Siitä huolimatta tämä haastattelu antoi mielestäni kokonaisvaltaisen kuvan nuoren tilanteesta. Ulkopuolelle jätetty asia raamitti käydyn keskustelun, vaikka siitä ei asiana puhuttu. Pidän hyvin myönteisenä sitä, että käyttämäni haastattelurunko antoi nimenomaisesti tilaa valita, millä tasolla asioistaan haluaa puhua. Runko sopi sellaisiinkin tilanteisiin, joissa luottamuksen vähäisyys tuli selvästi ilmi.

Minäprojektit suhteessa muihin sisältöalueisiin

Olen ryhmitellyt nuoria sen mukaan, etenevätkö he minäprojekteista kohti ulkomaailmaan suuntautuvia tavoitteita, vai ovatko pyrkimykset alusta lähtien lähinnä konkreettisia ja ulosohjautu-

via. Minäprojektien on todettu kytkeytyvän heikompaan hyvinvointiin, mutta ovatko ne silti omalla tavallaan adaptiivisia? Aineistoni luonteen takia en voi vastata suoraan haastattelujeni ja havainnoinnin pohjalta, mutta esitän ajatuksia asiasta.

Tutkimustulokset tarjoavat lähtökohdaksi, että minäprojektit ovat sinällään hyvinvoinnin kannalta kielteisiä lähinnä tietyn ikävaiheen jälkeen. Ne vievät energiaa arkisten asioiden suorittamiselta, ja niihin kuuluva abstraktius ja vaikeudet edetä omissa projekteissa suuntaavat ajatuksia kielteisesti ”oman navan ympärille”. Toisaalta näkisin, että tällainen keskittyminen itseen voi olla hyvinkin adaptiivista, etenkin kun se on väliaikaista. ”Peruskysymyksiin” paneutuminen voi olla hyvä pohja harkitulle muutokselle. Itseen pysähtymisellä tilaa saa raivattua uuden suunnan ottamiseen. Kun esimerkiksi ensin saa työstettyä itsen hyväksymistä ja ajan kanssa pohtii tämän suhteen vaivaavia kysymyksiä, voi ehkä lähteä vahvempana vaikkapa aloittamaan uudessa opiskelupaikassa.

Tapa muotoilla pyrkimyksiä on epäilemättä myös hyvin henkilökohtainen. Joku saattaa työstää jatkuvia minäprojekteja ja saada tietynlaisesta ”itsessä vellomisesta” ainekset esimerkiksi taiteelliseen uraansa. Siten itseen keskittyminen on hänelle luonteenomainen tapa olla ja samalla luomisvoiman lähde runoihin tai maalauksiin. Joku toinen taas hahmottaa asiat hyvin konkreettisesti. Nykyajalle tyypillinen itsen reflektointi (ks. esim. Giddens 1991) on konkreettisesti suuntautuneelle vierasta siitä huolimatta, miten huonosti tai hyvin asiat tuntuvat menevän. Vain ulospäin suuntaavien projektien lisäksi tällainen henkilö ei siis ehkä tarvitse mitään ”itseensä keskittymisen kautta” voidakseen parantaa elämänsä laatua. Vaikeina aikoina voi helpottaa esimerkiksi urheilun harrastaminen pohdiskelun sijaan¹¹.

Kun tutkimuksissa on vertailtu konkreettisia ja abstrakteja tavoitteita, on huomattu ääripäiden näissä kummassakin liittyvän oireiluun. Hyvin konkreettisesti asioita lähestyvät kärsivät tyypillisemmin fyysisistä oireista, kun taas abstraktit ajattelijat ovat raportoineet enemmän psykologisesta stressistä ja vähäisemmästä tyytyväisyydestä elämäänsä. Jonkinlaisen keskitien löytäminen on havaittu hyväksi. (Emmons 1992, 296.) Haastattelujeni perusteella kommentoin, että tarkoituksenmukaista saattaa olla joustavuus tavoitteiden määrittelyssä. Jos pystyy hahmottamaan samat tavoitteet osana abstrakteja ylätavoitteita, pyrkimysten mielekkyys saattaa olla selkeämpää. Jos lisäksi osaa pilkkoa ylätavoitteet konkreettisiin toimintamalleihin, saa asioita edistettyä käytännössäkin. Esimerkiksi koulunkäynnin suhteen on tärkeää muistaa, että suorittaa sitä vaikkapa mahdollistaakseen ”hyvän elämän tulevaisuudessa”. Toisaalta on myös oleellista, että osaa hahmottaa koulunkäyntiin kuuluvat osasuoritukset kuten ”pyrin lukemaan läksyt heti koulun jälkeen”.

Päämäärälähestymistavan hyödyntäminen hoidollisesti

Nuorten toiveita ja pyrkimyksiä kartoittavat haastattelut antoivat mahdollisuuden jäsenellä nuorten kanssa heidän tavoitteitaan. Pyrkimysten edistymistä tukevien seikkojen esiin nostamisen

tarkoituksena oli antaa myönteistä palautetta jo toimivista asioista. Mahdollisesti haittaavien ulottuvuuksien erittely mahdollisti sen pohtimisen, miten nuorta voisi tukea Ankkuri-jakson aikana ja sen jälkeen.

Haastatteluun haluttomat saivat kieltäytyä tutkimukseen osallistumasta. Osallistuneista osa koki haastattelutilanteen varsin neutraaliksi, osa taas piti sitä itseään auttavana:

Tää on tuntunu vaikeelta mutta erittäin tärkeeltä. Erittäin erittäin tärkeeltä. Ja just niinku taval-
laan ensimmäinen semmonen vaikuttavin etappi etappi täs Ankkurin tähän menness. Et täm-
möst just tämmöst selkeyttämistä ja just näiden toimenpiteiden tämmöst mä oon aika paljo kyl
odottanuki. (1A104)

Tää oli oikeestaan ihan hyvä koska nyt tietää silleen tai tää et ku kirjotti taas tän paperille ni sitte
taas huomaa niinku että. Tai niinku joutu miettiin sitä että mitä mä oikeestaan haluan. Ja sit
niinku nyt ku ollaan käyty ne joka yksittäin läpi ni silleen että et niinku niihin on ehkä yksitel-
lenki helpom tai ku ne on käyny yksitellen läpi ni tietää vähän niinku et mitä ne sisältää silleen.
(1V185)

Päämäärälähestymistavassa näen hoidollisesti mielekkäänä tulevaisuuteen suuntautumisen. On hyvä
antaa ymmärtää, ettei ole ”runnomassa toista elämässä eteenpäin”, mutta ei myöskään toisen
vaikean tilanteen tähden liiallisesti varo uusiin haasteisiin kannustamista. Tavoitteisiin suuntaami-
nen ja niiden toteuttamisyrietykset tuovat ajallista perspektiiviä ja auttavat löytämään itsestään
vahvat puolet sekä tarttumaan vaikeisiin asioihin.

Salmela-Aro ja Nurmi (1995) suosittelevat tutkimustulostensa pohjalta, että psykologisessa
ohjantatyössä kannattaisi jo alkuvaiheessa kannustaa asiakasta konkreettiseen tekemiseen.
Tavoitteiden saavuttamisen kannalta auttaisi abstraktien pyrkimysten pilkkominen erilaisiksi
välitavoitteiksi. Pitkän tähtäimen tavoitteiden ohella on hyvä olla myös lyhyen aikavälin päämääriä,
joiden tärkeys nykyhetkelle on selkeä (Palys ja Little 1983, 1225). Suorittamisen ja puurtamisen
vastapainoksi tarvitaan myös onnistumiskokemuksia. Kehitystehtävien mukaiseen suuntautumiseen
rohkaiseminen olisi sekin hyvinvoinnin kannalta keskeistä.

Ankkurin anti on muutakin kuin hoitoa

Esittelin Ankkurin rakenteita käsittelevässä osiossa hoidolliseksi suunniteltuja elementtejä.
Käytännössä moni asia näiden ohella vaikuttaa havainnointini perusteella olleen nuorten kuntoutu-
misen kannalta merkityksellinen. Olennaisena tekijänä voi olla irtautuminen joiksikin kuukausiksi
tutusta ympäristöstä. Esimerkiksi kotitilanteen ollessa vaikea vanhempien riitelyn takia voi olla
helpottavaa voida keskittyä välillä enemmän itseensä. Ympäristönvaihdos voi muutoksena olla
myös sinällään hyvä alkusysäys asioiden yleisemmälle muuttamiselle. Esimerkiksi masentuneelle

uusi ympäristö uusine virikkeineen voi Latikan (1997, 24) mukaan edesauttaa depressiiviselle tyyppillisten ajatuskuvioiden rikkoutumista ja niistä vapautumista.

Tieto siitä, että on saanut hoitopaikan ja että hoitojakso siellä jatkuu vain rajallisen ajan, voi myös kannustaa tarttumaan keskeisiin kysymyksiin. Vertaisryhmän rooli saattaa olla sekin tärkeä. Yksi nuorista oli kokenut nimenomaan keskustelut huonetoverinsa kanssa tärkeänä apuna. Ihmisten keskellä ei voinut jäädä yksin hautomaan ongelmiaan.

Tärkeää on myös muistaa, että ajan kuluminen auttaa usein jo sinällään. Jos nuori on ollut itsetuhoinen, tuo ”aikalisä elämälle” ei ole tosin itsestäänselvyys. Siten voi olla tärkeää, että nuori saadaan tiiviiseen hoitoon, kun hänellä on vaikeaa, jotta hän ehtisi pysähtyä miettimään, mitä oikeastaan haluaa. Lopullinen ratkaisu, itsemurha, todennäköisesti korvautuu muunlaisilla suunnitelmilla, kun asioita rauhassa miettii.

Elämää Ankkurin jälkeen

Ankkurissa arjen perushuolto toimi ja ruoka oli pöydässä ilmoitettuna kellonaikana. Ympärillä oli jatkuvasti ihmisiä, joista oli seuraa ja tukea. Jos asiat eivät hoituneet, kuten kouluun lähtö jonain päivänä, asia selviteltiin heti. Entä kun nuori siirtyi takaisin vanhempiensa luo tai asumaan itsenäisesti? Jos nuori oli hoitojaksolla päässyt elämään kiinni Ankkurin esitteen sanoin, niin miten jatko sujui?

Nämä ovat tärkeitä ja kiinnostavia kysymyksiä, joihin on toistaiseksi hyvin vähän vastauksia. Ankkuri on niin tuore toimintamuoto, että varhaisimmastakaan suunnitellusta kotiutumista ei ollut kulunut vielä vuottakaan kun tein tutkimustani. Tutkimukseni ajalliseen kehikseen seuranta ei sopinut, ja jatkoraamit olivat vasta kehitteillä Ankkurissakin. Koska henkilökunta oli vaihtunut niin paljon, nuorten kuulumisia ei välittynyt nykyisten omaohjaajienkaan kautta, koska samat ihmiset eivät olleet enää työsuhteessa.

Näistä syistä pohdin kysymystä nuorten jatkonäkymistä yleisellä tasolla, pitkälti spekulatiivisesti. Moni nuori lähti Ankkurista huomattavasti paremmassa kunnossa kuin oli tullessaan ollut. Nuorilla oli kuitenkin eriasteisia kynnyksiä Ankkurin ulkopuoliseen elämään siirtyessään. Asuinpaikan vaihtuessa voi joutua itse aloittamaan omasta ruokataloudesta huolehtimisen tai ainakin ryhtymään ennalta tuttuihin puuhiin, joista ei ole tarvinnut moneen kuukauteen huolehtia. Yhtäkkiä saattaa olla opiskelupäivän jälkeen varsin yksinäistä, jos asuu omassa kodissa. Mahdollisuudet keskustella, kun kokee siihen tarvetta, ovat ehkä rajalliset. Nuori saattaa palata myös vanhempiensa luokse, jossa vuorovaikutus sujuu eri asteisesti. Välit ovat saattaneet olla aina hyvät, tai sitten särmiä on juuri hoitojakson aikana hiottu, ja vasta arki näyttää, miten yhteiselo sujuu. Voi myös olla, että kotona asiat eivät ole muuttuneet ja vaikeudet jatkuvat. Nuoret palaavat hoitojaksonsa jälkeen hyvin vaihteleviin olosuhteisiin. Olennainen kysymys on esimerkiksi, muuttaako nuori omilleen ensimmäistä kertaa.

Muutenkin arjen elementit ovat eri tavoin hallinnassa nuorten lähtiessä Ankkurista. Yhden nuoren päivittäiset rutiinit kodin ulkopuolella toistuvat varsin samanlaisina kuin Ankkurissa eli esimerkiksi koulu ja harrastukset sekä kaverit ovat edelleen samoja. Toinen taas saattaa aloittaa uuden koulun vasta lähtönsä jälkeen, jolloin uuden tilanteen tuomia haasteita ei ole vielä pystytty ennakoimaan kuntoutuksessa. Hyvinvointi vaihtelee muutenkin ajallisesti, ja esimerkiksi stressitilanteet kuten kiireet koulussa voivat keikuttaa jo saavutettua tasapainoa.

Kotiutuminen voi olla paljon helpompaa, jos hyvältä tuntuvasta tavasta elää ja sopeutumisesta ympäröivään yhteiskuntaan on jo pitkä kokemus ennen vaikeita vaiheita. Esimerkiksi vanhan kaveripiirin olemassaolo sekä tieto ja taito siitä, miten koulun saa suoritettua, auttavat jatkossakin. Yksittäisissä tilanteissa välillä pienetkin asiat kuten vuorovaikutustaidot saattavat tasoittaa tuntuvasti jatkoa. Sosiaalinen tuki vaikuttaa keskeiseltä seikalta Ankkurista lähdön jälkeen.

Jatkon sujumisen kannalta näen keskeisenä paitsi elämäntilanteen kohentumisen, myös uusien ”selviytymisen metataitojen oppimisen”. Vertaan ihannetilannetta hoitojakson jälkeen Niemen (1984, 34) terapiatutkimukseen, jonka mukaan terapian tulokset ovat nähtävissä pikemminkin käynnistyneenä kehitysprosessina kuin saavutettuna psyykkisenä tilana. Niemen tutkimilla opiskelijoilla 5-vuotisseurannassa kokonaisoireet olivat terapian jälkeen jatkuvasti vähentyneet samoin kuin masentuneisuus, ja kokemus nykyisyydestä ja tulevaisuudesta muuttui koko ajan positiivisemmaksi. Tutkitut opiskelijat kokivat opiskelumenestyksensä yhä parempana. Itsenäistymisprosessi oli käynnistynyt, mikä heijastui ihmissuhteiden painopisteen muutoksena kohti lapsuudenkodin ulkopuolisia ihmissuhteita. Kokemus terveydestä lisääntyi, ja minäkuva muuttui kohti suurempaa luovuutta, levollisuutta ja tarmokkuutta. Samoin Ankkuri-jakson tulisi tukea tällaisen kehitysprosessin käynnistymistä, jolloin nuori itse saisi välineitä työstää eteen tulevia vaikeuksia sen sijaan, että asiat olisi vain hetkellisesti ”korjattu”.

Uudenlaiset tavat suhtautua vaikeuksiin antavat pohjan, joka estää hankaluuksien muodostumista romahduttaviksi. Nuorta saattaa auttaa myös kokemus siitä, että vaikeaa on ollut ennenkin, mutta siitä on selvitty. Uudet keinot käsitellä negatiivisia tunteita voivat helpottaa arkea: esimerkiksi ennen päihteitä käyttänyt nuori lähteekin lenkille stressin painaessa.

Konkreettisten kielteisten tunteiden purkukanavien ohella merkitsevää voi olla uudenlainen tapa suhtautua apuun. Ehkä seuraavalla kerralla, kun elämä alkaa tuntua liian vaikealta, nuoren on helpompi hakea apua. Hän tietää jo, mistä apua saa, ja hänellä saattaa olla kokemusta eri tyyppisistä hoitomuodoista. Ehkä hän tällä kertaa pystyy heti valitsemaan itselleen mielekkäimmän tukimuodon ja osaa muutenkin jo suhtautua avun saamisen prosessiin.

Jos pohtii sitä, käynnistykö kuntoutusjakso Ankkurissa nuoressa kuvaillun kaltaisen omaehtoisen kehitysprosessin, vastaus vaihtelee eri nuoria arvioitaessa. Osaa hoito auttoi todennäköisesti juuri tämän suuntaisesti. Jotkut ovat ehkä oman vähäisen hoitomotivaationsa takia estyneet hyötymästä tarjolla olevista mahdollisuuksista. Myös Ankkurista johtuvat syyt ovat välillä epäilemättä haitanneet kuvatun kaltaisesta kehitysprosessista kiinni saamista. Näkisin, että kehityskulussa on nimenomaan olennaista jäsenyteen omaohjaajakeskusteluihin tapahtuva asioiden

analysointi, jossa voi hakea rakentavampia tapoja suhtautua erilaisiin tilanteisiin ja tarkastella oman elämän syy-seuraus-kytköksiä. Sellaisessa Ankkurin vaiheessa, jossa henkilökuntavaihdosten takia omaohjaajasuhteiden kehittyminen häiriintyi, mahdollisuuksissa asioiden jäsentelyyn on jäänyt toivomisen varaa.

Kuntoutumisen ihanuus ja kurjuus

Tarkasteltuani Ankkurin nuorten prosesseja pohdin kuntoutumista yleisemmällä tasolla. Yksittäisten pyrkimysten suhteen esittelin ulottuvuutena ambivalenssin eli toiveen saavuttaa ja samalla olla saavuttamatta tietty pyrkimys. Näen tämän ambivalenssin olevan yleisen tason ytimenä monenlaisissa muutoksissa.

Nuoren käytössä olevat selviytymisstrategiat tai koko elämäntapa saattavat näyttää ulospäin tuhoisilta ja mielettömiltä, mutta jotain nuorta palvelevaa niissä on oltava. Muuten asiaan ei olisi alunperinkään ryhdytty, eikä toiminta ainakaan jatkuisi. Esimerkiksi viiltely voi vaikuttaa järjettömältä, mutta se saattaa tuntua yksilöstä esimerkiksi ainoalta helpotukselta voimakkaisiin vihan ja itsehalveksunnan tunteisiin (Hawton ja Catalán 1985).

Anoreksiakin saattaa tyypistyä ulkopuolisen silmissä ”typeräksi pelleilyksi” itsestänselvyyden kuten ruoan kanssa. Alunperin anorektinen nuori on kuitenkin ehkä vain tavoitellut terveellisiä elämäntapoja tai hakenut kontrollin tunnetta itsensä hallitsemisen kautta. Ajan kanssa anorektinen elämäntyyli voi olla muodostunut osaksi omaa persoonallisuutta, ja yksilön kokemusmaailmasta katsottuna se saattaa olla ”normaali” ja turvallinen tapa elää (Puuronen 2000b, 38).

Viiltelevä nuori kuitenkin todennäköisesti myös kärsii viiltelystään, ja moni anorektikko tiedostaa elämäntapaansa sisältyvät ongelmat. Tilanne on ristiriitainen: nykyinen käyttäytymismalli saattaa tuntua tarkoituksenmukaiselta, koska siinä on omat etunsa. Vähintään se on tuttu ja turvallinen, jos sen käyttämiseen on ehtinyt tottua. Muutos voi aina tuntua pelottavalta. Syömishäiriöitä kuvaavassa kirjassa ongelmasta itse kärsivä Siru kiteyttää asian hyvin: ”Kun oikein rehellisesti tarkastelen tuntemuksiani, löydän myös halun olla sairas. Pelkään paranemista. Mitä sitten tapahtuu? Parempi tuttu helvetti kuin tuntematon taivas.” (Hakala 2000, 324.)

Itsen kannalta tuhoisa elämäntapa on myös kielteinen, ja tästä positiivisen ja negatiivisen yhteen kietoutumisesta syntyy ambivalenssi. Toisaalta haluaa jatkaa tutulla polulla, toisaalta haluaa muutosta. Itsemurhayrityskin on usein hyvin jännitteinen ratkaisu (Curran 1987, 20). Nuori saattaa esimerkiksi haluta vain taukoa sietämättömästä olotilasta, mutta kuolema ei kuitenkaan lopullisuudessaan houkuttele. Järventie (1993) pitää itsemurhayritystä usein nimenomaan selviytymisstrategiana.

Parantumisen ja hoidon mahdollisuudet sisältyvät kuvattuun ambivalenssiin. Ristiriitaisuutta kuvaa syömishäiriökirjan ”Emmana” esiintyvä kirjoittaja:

”Vaikka muut yrittävät toimittaa hoitoon, vaikka ruumis on hajoamispisteessä ja elämä on

käynyt vähintäänkin hankalaksi, on silti houkuttelevampaa pitäytyä yhdessä, yksinkertaisessa ongelmassa, laihduttamisessa, kuin avata silmänsä kaikelle sille, mikä oikeasti on vialla. En useinkaan halua parantua. Tämän pienen, synkän maailman ulkopuolinen todellisuus tuntuu vielä pahemmalta”. (Hakala 2000, 72.)

Jotta voisi parantua ja jotta hoito ”menisi perille”, nuoren on kyettävä kohtaamaan muutoksia. Ankkurin kuntoutumista haluavilla nuorilla oli mielikuvia ”normaalista elämästä”, ajatuksia siitä, mitä voisi saada muutoksen kautta. Näihin tulevaisuustavoitteisiin liittyi usein tasapainoinen aikuiselämä perheineen ja työpaikkoineen, ja nämä mielikuvat motivoivat muutokseen. Jos sen sijaan esimerkiksi huumeiden käyttö on sellaisessa vaiheessa, että vaikutukset tuntuvat vain positiivisilta, käyttäjä itse ei koe muutoksen tarvetta. Lopettavalla käyttäjällä täytyy olla halu ja valmius luopua elämäntavasta ja huumemaailmasta (Ahtiala ja Ruohonen 1998, 175).

Toki vastaanottavaisuutta voidaan myös pyrkiä vauhdittamaan eli yrittää motivoida nuorta muutokseen. Siten hoidon lähtökohtana ei ole välttämättä oltava oma muutoksen halu. Tähän voi perustua vastentahtoinen hoito.

Muutoksen pohjustamiseksi ongelmallista elämäntapaa on hyvä päästä neutraalisti tarkastelemaan. Puuronen (2000b, 38) painottaa tärkeää ajatusta siitä, että hoidon suunnittelun ja toteuttamisen tulisi sisältää ymmärryksen niistä merkityksistä, joiden varaan (Anne Puurosen tutkimuksessa anorektisen) yksilön elämäntodellisuus on rakentunut. Ulkokohtaisesti ohjattu muutos lienee harvoin pysyvää.

Kun ymmärtää nuoren tavan hahmottaa tilannettaan, tämän ymmärryksen pohjalta voi tukea häntä jäsentelemään nykytilannetta ja muutoksen vaikutuksia niin myönteiseltä kuin kielteiseltä puolelta. Asiat, jotka nuorta häiritsevät nykytilanteessa, kannustavat muutokseen. Nämä negatiiviset puolet eivät välttämättä ole juuri niitä, joiden ulkopuolinen henkilö kuvittelisi tilanteessa eniten vaivaavan, ja siksi onkin tärkeää perehtyä nuoren omaan näkökulmaan. Esimerkiksi tupakoinnin lopettamisen suhteen keuhkosityövän riski voi tuntua tupakoijasta itsestään etäiseltä ja siten myös merkityksettömältä, joten sillä uhkaileminen ei auta. Henkilökohtainen syy suunnitella lopettamista voi sen sijaan olla rahan meno tai poikaystävänsä toivomus, että kunpa et enää haisisi röökiltä.

Muutoksen ja samalla tulevaisuuden myönteisten puolien hahmottelu luo toivoa, joka on vastapainona masennukselle (ks. esim. Kiikkala 1996; Salokangas 1997) ja itsetuhoisille ajatuksille (ks. esim. Curran 1987; Hawton 1986). Toivon kautta elämässä tuntuu olevan jotain, mitä odottaa ja jotain, minkä takia muutoksen vaikeudetkin ovat voitettavissa.

Tutkimuksen luotettavuus

Käsiteltyäni tutkimustehtäviäni palaan vielä pohtimaan tutkimukseni luotettavuutta kokonaisuutena. Perustana luotettavuuden arvioinnille ovat raportissa esittämäni kuvaukset tutkimuksen toteutuksesta. Toivon näiden antavan lukijalle välineitä jäsentää luotettavuuskysymyksiä.

Merkittävää tutkimusasetelmassani oli kaksoisroolissa toimiminen. Olen ollut kiinteästi mukana Ankkurin vaiheissa, eli en edes pyri ulkokohtaiseen objektiivisuuteen. Kyseessä on valinta: lähellä ja siten ehkä liiankin sisällä tai etäällä ja samalla rajallisen näkökulman saavana. Näitä valintoja on turha asetella yleispätevään paremmuusjärjestykseen, vaan kyse on tilannekohtaisesti mielekkäistä ratkaisuista. Olemalla sisällä olen päässyt ymmärtämään toimintaa eri lailla ja saanut luontevan kontaktin niin työyhteisöön kuin tutkittaviin nuoriin, ja samalla olen joutunut hyväksymään tiiviin tutkimussuhteen haittapuolet.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on keskeistä, että positioni on lukijalle selvitetty. Asetelman ongelmia olen minimoinut tutkijan työvälinein. Olen ottanut fyysistä ja psyykkistä etäisyyttä tutkimuskohteeseeni, mihin esimerkiksi tutkimuspäiväkirjan pitäminen on auttanut. Käsittelemällä ja analysoimalla ajatuksiani ja tunteitani olen pyrkinyt ”nousemaan niiden yli” tarkastellessani Ankkuria. Myös kirjallisuuteen tutustuminen on auttanut oman näkökulman laajentamista. Tieteellinen taustayhteisöni seminaareineen ja välillä suorine kollegapalautteineen on ollut ensiarvoisen tärkeää.

”Sisällä olijana” olen pitänyt tutkimusta ja henkilökohtaisia mielipiteitäni erillään pysyttelemällä ajan tasalla muiden ajatuksista asioiden suhteen. Suhtautuminen avoimesti osallisten näkökulmiin ja kokonaisuuden hahmottaminen on tuonut yleistä näkökulmaa yksityishenkilönä kommentoinnin sijaan. Tieteellisen aineiston keräämiseen liittyvä systemaattisuus ja dokumentointi on estänyt suppeaa päättelyä.

Ankkuri: alkumetreistä pitkäjänteiseen työskentelyyn?

Ankkurin toimintaa on takana yli vuosi. Asiakastyöstä asumis- ja kuntoutumisyksikössä on jo kokemusta, perustoja on määritelty ja toimintamalleja hiottu. Tämä kehittämistyö ei ole ollut niinkään tasaisen jatkuvaa, vaan etenkin viimeisten tutkimuskuukausien aikana siinä on edistytty runsaasti. Kehittäminen on vaatinut tietoisien panostuksen. Tutkimuksen loppuvaiheessa suunta näytti lupaavalta – paljon oli saatu aikaan ja tarve kehittämisen jatkumiseen oli selkeästi tiedostettu.

Ankkuriin sisältyy paljon mahdollisuuksia. Lähtökohdat kuten tilat ja sijainti ovat mielekkäitä. Jo kertynyt kokemus, josta yksi siivu on dokumentoitu tutkimuksen muotoon, auttaa toivottavasti tekemään priorisointeja ja jäsentämään työtä myös jatkoa palvelevasti. Kysyntää on ollut enenevästi, eli palvelun tarvitsijoita riittää, ja vaikuttaa siltä, että asiakkaat ovat hyötäneet selkeästi hoidosta.

Työtiimi on pitkstä aikaa kokonainen ja vakituinen, mikä tuo pysyvyyttä perustehtävän suorittamiseen. Voimavarana on henkilökunnan ammattitaitoisuus. Toisaalta henkilökuntaan liittyvät suurimmat uhkakuvatkin. Työskentely Ankkurissa on ollut vaihtelevissa määrin kiitollista, ja yleisen alan työtilanteen ollessa hyvä työpaikan vaihdokset ovat mahdollisia. Yksikön historiaa vasten yksittäistenkin ihmisten lähtö saattaisi rapauttaa muiden sitoutumista ja toiveikkuutta

yhteisen projektin suhteen. Erityisesti kehittämisen kannalta ydinhenkilöiden lähtö voi aiheuttaa yleisemmän kriisin.

Paljon on tapahtunut ja paljon on edelleen tapahtumassa. Tutkimusjakso loppuu, mutta kiinnostus jää: mitä Ankkurille kuuluu, kun vuosi on kulunut?

Viitteet

- ¹ Helsingin Kaupunkilähetyksen vuonna 1993 perustama kriisitukipalvelu, jossa on päivystysluontoinen kriisivastaanotto ja päivystävä puhelin sekä kriisityöntekijöiden ajanvarausvastaanotto.
- ² Silloinen Nuorisotutkimusohjelma 2000.
- ³ Vastaavanlainen tutkimustilanne eli alkava toiminta oli Seija Raitasuolla (1998), joka tutki psykiatrisen osastohoidon kokeiluyksikköä henkisesti jälkeenjääneille.
- ⁴ Lupamenettelyn kautta lääninhallitukset voivat varmistaa, että henkilökunnan määrä ja koulutustaso sekä toimitilat ja välineet ovat asianmukaisia suunniteltuun toiminnan laatuun ja laajuuteen (Kauppinen 1999, 6).
- ⁵ Aktiivisuus vaikutti polarisoituvan nuorten keskuudessa. Joillakin oli koulu suoritettavanaan, tiivis sosiaalinen verkosto ja erilaisia harrastuksia tai muita menoja. Näissä tapauksissa oli hoidollisesti keskeistä saada elämän rytmiä rauhoitettua, jotta kuntoutumiseenkin ehti keskittymään. Toisilla taas oli hyvin vähän tekemistä Ankkurin ulkopuolella, jolloin päivät saattoivat käydä pitkiksi.
- ⁶ Käytännössä esimerkiksi sairauslomien takia työntekijöitä ei kuitenkaan ollut riittävästi.
- ⁷ Tätä voisi verrata peliin, jossa maali on näkyvä suoritus, mutta maaliin johtava syöttö on yhtä tärkeä joskin näkymättömämpi asia. ”Syöttäjä” ei ehkä saa suosiota maalin varjoon jäävästä panoksestaan, mutta hän voi hyvillä mielin tietää itse tehneensä yhteisen hyvän eteen.
- ⁸ Tätä voisi olla mahdollista Ankkurissakin tehostaa varaamalla tietty määrä kokousaikaa, jossa voitaisiin käsitellä ”viikon vaivaavaa asiaa” miettien yhdessä ratkaisukeinoja tai miksei keskustella tuoreesta onnistumisesta ja miettiä, millä se saatiin aikaan.
- ⁹ Numero- ja kirjainyhdistelmä viittaa aineiston kohtaan, josta katkelma on poimittu. Kirjain on etunimen ensimmäinen kirjain, joka on kuitenkin muutettu henkilöllisyyden peittämiseksi.
- ¹⁰ Yhdestä näistä neljästä nuoresta on vain alkuhaastattelu, joten hän ei siinä vaiheessa edes voinut vielä kommentoida hoitajaksoaan.
- ¹¹ Toki vähemmänkin adaptiivisia vaihtoehtoja on tarjolla: esim. ongelmajuominen.

Lähteet

- Aalberg, Veikko (1997) Osa nuorista voi pahoin. *Duodecim* 113, 559-561.
- Aalberg, Veikko ja Siimes, Martti A. (1999) Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Ahtiala, Päivi ja Ruohonen, Kaisa (1998) ”Se oli sitä koko elämä” Kokemuksia ja näkemyksiä huumeriippuvuudesta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Bertolino, Bob (1999) Ratkaisukeskeinen nuorisoterapia. Opaskirja ongelmanuorten kanssa työskenteleville. (Alkup. *Therapy with troubled teenagers: Rewriting young lives in progress*. 1999. John Wiley & Sons. Suom. Riitta Bergroth.) Lyhytterapiainstituutti.
- Brunstein, Joachim B. (1993) Personal goals and subjective well-being: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology* 65 (5), 1061-1070.
- Cantor, Nancy, Norem, Julie K., Niedenthal, Paula M., Langston, Christopher A. ja Brower, Aaron M. (1987) Life tasks, self-concept ideals, and cognitive strategies in a life transition. *Journal of Personality and Social Psychology* 53 (6), 1178-1191.
- Coats, Erik J., Janoff-Bulman, Ronnie ja Alpert, Nancy (1996) Approach versus avoidance goals: Differences in self-evaluation and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin* 22 (10), 1057-1067.
- Conger, John Janeway (1977) Adolescence and youth. Psychological development in a changing world. Second edition. New York; Harper & Row Publishers.
- Curran, David K. (1987) Adolescent suicidal behavior. New York: Hemisphere Publishing Corporation.
- Depressio – tunnistaminen ja hoito. Suomen Akatemian julkaisuja 1/95. Konsensuskokous 28.-30.11.1994. Helsinki: Suomen Akademia & Suomalainen Lääkäriseura Duodecim.
- Emmons, Robert A. (1986) Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 51 (5), 1058-1068.
- Emmons, Robert A. (1992) Abstract versus concrete goals: Personal striving level, physical illness, and psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 62 (2), 292-300.
- Emmons, Robert A. ja King, Laura A. (1988) Conflict among personal strivings: Immediate and long-term implications for psychological and physical well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 54 (6), 1040-1048.
- Eriksson, Maria, Lahelma, Eero ja Rahkonen, Ossi (1992) Nuorten ja nuorten aikuisten psyykkisen oireilun sukupuoli- ja sosiaaliluokkaerot. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 29, 89-95.
- Furman, Ben ja Ahola, Tapani (1995) Terapiasta ratkaisuihin. Keuruu: Lyhytterapia-instituutti.
- Giddens, Anthony (1991) Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age. Cornwall: Polity Press.
- Hakala, Laura toim. (2000) Siskonmakkarat – miltä syömishäiriö tuntuu.
- Hakanen, Jari ja Upanne, Maila (1999) Itsemurhien ehkäisyn käytännöt Suomessa. Itsemurhien ehkäisyprojektin seuranta ja arviointi. *Stakes Raportteja* 228. Helsinki: Stakes.
- Hart, Elizabeth ja Bond, Meg (1995) Action research for health and social care. A guide to practice. Buckingham: Open University Press.
- Haslam, David (1994) Bulimia. A guide for sufferers and their families. Lontoo: Cedar.
- Hawton, Keith (1986) Suicide and attempted suicide among children and adolescents. *Developmental Clinical Psychology and Psychiatry* 5. Beverly Hills: Sage.
- Hawton, Keith ja Catalán, José (1985) Självordsförsök. Bedömning och behandling. Lund: Natur och Kultur. (Alkup. *Attempted suicide. A practical guide to its nature and management*. 1982. Oxford University Press.)
- Hermanson, Elina, Karvonen, Sakari ja Sauli, Hannele (1998) Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys Suomessa – valtakunnalliset trendit 1990-luvulla. Osat I ja II. *Stakes Tilastoraportti* 13/1998. Helsinki: Stakes.
- Holmila, Marja (1999) Evaluaatiotutkimuksesta sosiaalitieteissä. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) *Arviointitutkimus ja nuoriso. Tulostavasta dynaamiseen nuorisotoimintaan*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Ingram, Rick E. (1990) Self-focused attention in clinical disorders: review and a conceptual model. *Psychological Bulletin* 107 (2), 156-176.
- Jyrkämä, Jyrki (1978) Toimintatutkimuksen teoriasta ja tutkimuskäytännöstä. *Sosiaalipolitiikka* 1978, 37-72.
- Järventie, Irmeli (1993) Selviytyä hengiltä. Sosiaalipsykologinen ja sosiaalipsykiatrinen näkökulma itsemurhiin. *Stakes Tutkimuksia* 34. Helsinki: Stakes.

- Katzenbach**, Jon R. ja **Smith**, Douglas K. (1993) Tiimit ja tuloksekas yritys. (Alkup. 1993, McKinsey.)
Ekonomia-sarja. Weilin + Göös.
- Kauppinen**, Sari (1999) Yksityiset sosiaalipalvelut 1998. Stakes Tilastoraportti. Helsinki: Stakes.
- Kiesiläinen**, Liisa (1998) Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Arator.
- Kiikkala**, Irma (1996) Masennus käsitteenä. Mielensterveystyön opettajien laatimiin määrittelyihin perustuva masennus-käsitteen sisällön tarkastelu ja alustava uudelleenmäärittely. Hoitotyön vuosikirja 1996.
- Kleinman**, Sherryl ja **Copp**, Martha A. (1993) Emotions and fieldwork. Qualitative research methods series 28. Newbury Park: Sage.
- Koskinen**, Sari (1997) Mielensterveuden häiriöiden hoito 1990-luvulla – mitä tilastot kertovat? Stakes Terveys 1997:4. Helsinki: Stakes.
- Kuitunen**, Kimmo (1991) Toimintatutkimuksen tulosten arviointi- ja mittaamisongelmat: Esimerkkitaupuksena henkilöstön kehittämisen kuntasektorilla. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Työelämän tutkimuskeskus. Työraportteja 21/1991. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuula**, Arja (1999) Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Laadunhallinta** sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtakunnallinen suositus sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinnan järjestämisestä ja sisällöstä. (1995) Helsinki: Stakes.
- Laaksonen**, Pirjo, **Alho**, Annikki ja **Luotoniemi**, Markku (2000) Nuorten mielensterveyspalvelujen selvitys. Stakes Aiheita 6/2000. Helsinki: Stakes.
- Latikka**, Anne-Maria (1997) Tilaa mielensterveydelle – mielensterveys ja fyysinen ympäristö. Stakes Aiheita 8/1997. Helsinki: Stakes.
- Latvala**, Eila (1998) Potilaslähtöinen psykiatrinen hoitotyö laitospäristössä. Acta Universitatis Ouluensis D 490. Oulu: Oulun yliopisto.
- Lecci**, Len, **Karoly**, Paul, **Briggs**, Catherine ja **Kuhn**, Keith (1994) Specificity and generality of motivational components in depression: A personal projects analysis. Journal of Abnormal Psychology 103 (2), 404-408.
- Lindström**, Kari ja **Kiviranta**, Jaana (1995) Työryhmät ja tiimit. Ryhmän toimivuus ja jäsenten hyvinvointi. Työ jaihiminen, tutkimusraportti 6. Helsinki: Työterveyslaitos ja Työministeriö.
- Little**, Brian R. (1989) Personal projects analysis: Trivial pursuits, magnificent obsessions, and the search for coherence. Teoksessa Buss, D. M. ja Cantor, N. (toim.) Personality psychology. Recent trends and emerging directions. New York: Springer-Verlag.
- Little**, Brian R. (1993) Personal projects and the distributed self: aspects of a conative psychology. Teoksessa Suls, Jerry (toim.) Psychological perspectives on the self. Volume 4. The self in social perspective. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Lounamaa**, Anne, **Pelanteri**, Simo ja **Tuori**, Timo (1998) Psykiatria 1997. Stakes Tilastoraportti 34/1998. Helsinki: Stakes.
- Luomahaara**, Jaakko, **Vuorinen**, Marja ja **Naarala**, Mikko (2000) Puhkisäästetyt mielensterveyspalvelut. Stakes Aiheita 7/2000. Helsinki: Stakes.
- Markus**, Hazel ja **Nurius**, Paula (1986) Possible selves. American Psychologist 41 (9), 954-969.
- Metcalf**, Linda (1998) Solution focused group therapy. Ideas for groups in private practice, schools, agencies, and treatment programs. New York: The Free Press.
- Mikkola**, Pirjo (1999) Laadun elementit sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 14. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Murto**, Kari (1992) Prosessin johtaminen. Kohti prosessikeskeistä työyhteisön kehittämistä. Saarijärvi: Jyväskylän Koulutuskeskus.
- Niemi**, Timo (1984) Viisi vuotta jälkeen psykoterapian alun. Prospektiivinen selvitys opiskelijoiden yksilöpsykoterapiasta N:o 3. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia ja selvityksiä 26/1988. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö.
- O'Hanlon**, W. H. ja **Weiner-Davis**, M. (1990) Ratkaisut löytyvät. Psykoterapian uusi suunta. Hämeenlinna: Karisto. (Alkup. In search of solutions, 1989.)
- Palys**, T. S. ja **Little**, Brian R. (1983) Perceived life satisfaction and the organization of personal project systems. Journal of Personality and Social Psychology 44 (6), 1221-1230.
- Partanen**, Irmeli ja **Wiklund**, May Britt (1999) Entistä tietoisempaan johtamiseen. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 12. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Perälä**, Marja-Leena toim. (Hoitotyön projektiryhmä) (1997) Hoitotyön suunta. Strategia laatuun ja tuloksellisuuteen. Helsinki: Stakes.
- Piha**, Jorma, **Kaivosoja**, Matti ja **Salomaa**, Kaija (2000) Lasten mielensterveyspalveluselitys. Stakes Aiheita

4/2000. Helsinki: Stakes.

- Puuronen**, Anne (2000a) Mitä on hyvä elämä? Nuorisotutkimus 18 (1), 40-42.
- Puuronen**, Anne (2000b) Subjektin (sairaus)kokemukseen on kiinnitettävä enemmän huomiota anoreksian hoidossa. Nuorisotutkimus 18 (1), 37-39.
- Pylkkänen**, Kari (1999) YTHS:n mielenterveyspalvelut tänään. Teoksessa Pylkkänen, Kari ja Kukkonen, Martti (toim.) 30 vuotta opiskelijoiden mielenterveyttä. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön korkeakoulu-opiskelijoille kohdennetut mielenterveyspalvelut 1969-1999.
- Raitasuo**, Seija (1998) Psychiatric inpatient care for the mentally retarded. A prospective study in the specialist unit in the special welfare district of Southwest Finland. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja D, osa 319. Medica Odontologica. Turku: Turun yliopisto.
- Ruehlman**, Linda S. ja **Wolchik**, Sharlene A. (1988) Personal goals and interpersonal support and hindrance as factors in psychological distress and well-being. Journal of Personality and Social Psychology 55 (2), 293-301.
- Salmela-Aro**, Katariina (1992) Struggling with self: The personal projects of students seeking psychological counselling. Scandinavian Journal of Psychology 33, 330-338.
- Salmela-Aro**, Katariina (1996) Personal projects and subjective well-being. Helsingin yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia n:o 18. Helsinki: Helsingin yliopiston psykologian laitos.
- Salmela-Aro**, Katariina ja **Nurmi**, Jari-Erik (1995) Henkilökohtaiset projektit ja hyvinvointi – kognitiivinen lähestymistapa motivaatioon. Teoksessa Räikkönen, Katri ja Nurmi, Jari-Erik (toim.) Persoonallisuus, terveys ja hyvinvointi. Helsinki: Suomen psykologinen seura.
- Salmela-Aro**, Katariina ja **Nurmi**, Jari-Erik (1996a) Depression and personal project appraisals: Causal relationships in a cross-lagged study. Personality and Individual Differences 21 (3), 373-381.
- Salmela-Aro**, Katariina ja **Nurmi**, Jari-Erik (1996b) Goal contents, well-being, and life context during transition to university: A longitudinal study. International Journal of Behavioral Development 19,.
- Salokangas**, Raimo K. R. (1997) Kliininen depressio. Mitä se on ja miten sitä hoidetaan? Porvoo: WSOY.
- Suojanen**, Ulla (1992) Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Finn Lectura.
- Suominen**, Heikki (1998) Lasten ja nuorten hyvinvointi: uudet haasteet – vanhat palvelut. Hyvinvointia ja palveluita koskevat strategiat, periaatteet, kannanotot ja selvitykset sekä poimintoja 1990-luvulla käydystä keskustelusta. Stakes Aiheita 14/1998. Helsinki: Stakes.
- Uotila**, Pekka (2000) Nuorten kriisipiste nuorisopsykiatria ja sosiaalityötä täydentävänä yksikkönä. Nuorisotutkimus 18 (1), 47-49.
- Upanne**, Maila, **Arinperä**, Helena ja **Lönnqvist**, Jouko (1991) Itsemurhien ehkäisy Suomessa 1992–1995. Tavoite- ja toimintaohjelman perusteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportteja 45/1991. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Uusitalo**, Hannu ja **Staff**, Mikko toim. (1997) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 1997. Stakes Raportteja 214. Helsinki: Stakes.
- Ward**, Martin F. (1988) Psykiatrinen hoitosuunnitelma. (Alkup. The nursing process in psychiatry. Longman Group 1985). Porvoo: WSOY. x
- Wood**, Joanne V., **Saltzberg**, Judith A., **Neale**, John M., **Stone**, Arthur A. ja **Rachmiel**, Tracy B. (1990) Self-focused attention, coping responses, and distressed mood in everyday life. Journal of Personality and Social Psychology 58 (6), 1027-1036.
- Zirkel**, Sabrina ja **Cantor**, Nancy (1990) Personal construal of life tasks: those who struggle for independence. Journal of Personality and Social Psychology, 58 (1), 172-185.

Käytetyt ajankohtaisartikkelit

- Helsingin Sanomat 20.5.98 Pylkkänen, Kari (Vieraskynä): Irti masennuksen vuosikymmenestä.
- Helsingin Sanomat 16.7.99 Vairimaa, Reetta: Lapset ja nuoret jonottavat jopa vuosia mielenterveyshoitoon Helsingissä.
- Helsingin Sanomat 14.10.99 Hyvärinen, Irja: Turkulaislapsi jonottaa psykiatriseen hoitoon ensi vuoden elokuuhun.
- Helsingin Sanomat 30.10.99 Uhrendorf, Marianne (Vieraskynä): Yhteiskunnan vai yksilön sairauksia?
- Helsingin Sanomat 12.11.99 Lapintie, Pyry: Lastenpsykiatriasta väitös Turussa: Häiriintyneistä lapsista vain kuudeosa hakeutuu hoitoon tai tutkimuksiin.
- Helsingin Sanomat 18.12.99 Forsström, Raija: Isoveli surmasi kymmenvuotiaan pikkuveljensä Kuopion Riistavedellä.
- Helsingin Sanomat 30.11.99 STT: Mielenterveyden keskusliitto: Lapsi saa odottaa hoitoa jopa seitsemän vuotta.
- Helsingin Sanomat 17.1.00 Aho, Kaija: Lapsilta ja nuorilta puuttuu psykiatrian hoitopaikkoja.
- Helsingin Sanomat 12.3.00 Hyvärinen, Irja: Roolikartta auttaa arvioimaan vanhemmuutta.
- Helsingin Sanomat 31.3.00 Lindberg, Marjut: Sosiaaliturvaa leikataan yhä taloudellisin perustein.
- Helsingin Sanomat 5.4.00 Repo, Päivi: Mielenterveyden ongelmista kärsii joka viides suomalaislapsi.
- Helsingin Sanomat 7.4.00 Aho, Kaija: Lasten ja nuorten mielenterveystyö sai 50 miljoonaa.
- Helsingin Sanomat 2.5.00 Aho, Kaija: HUS:n lastenpsykiatrit jalkautuvat.
- Helsingin Sanomat 25.5.00 Aho, Kaija: HUS saa jälkikäteen lasten ja nuorten psykiatriarahat.
- Helsingin Sanomat 14.7.00 Korhonen, Tomi: Lasten- ja nuorisopsykiatrian erikoislääkäreistä huutava pula.
- Helsingin Sanomat 10.9.00 Repo, Päivi: Lasten mielenterveysongelmien hoito on heikkoa ja hajanaista.
- Helsingin Sanomat 22.1.01 Valtavaara, Marjo: Lapsille ja nuorille perustettu yli sata yksityistä hoitokotia.
- Lapsen Maailma 4/00 af Hällström, Elisa: Yhteistyö vanhempien kanssa ehdoton kulmakivi.

Liitteet

Liite 1

Kati Kärkkäinen 29.1.1999

Nuorten tukeminen selviytymisessä: tarkastelussa Kaupunkilähetyksen hoitoyksikköprojekti Tiivistelmä tutkimuksesta Ankkurin työtiimiä varten

Tutkimusaika:

Pohjatyötä kesästä 1998 tammikuun 1999 loppuun. Varsinainen tutkimusperiodi kaksivuotinen (1.9.1999-31.8.2001¹).

Lähtökohdat:

- Tutkimustyö asettuu hoidollisen otteen alle: tutkimukselliset ratkaisut tukevat hoidollisten tavoitteiden saavuttamista (jos tuntuvat häiritsevilä, niin ne pitää muokata muuhun muotoon).
- Työtiimiä käsitellään raportoinnissa kokonaisuutena ja nuoria etupäässä yksilöinä, joiden anonyymiteetin säilyminen on ehdoton perusta.
- Kaikkien tutkittavien on tiedettävä ja hyväksyttävä, että he osallistuvat tutkimukseen (täysin ok, jos nuori ei halua yksilönä olla mukana tutkimuksessa; silloin hän on mukana vain koko Ankkurin tasolla, eikä eriydy tutkimuksessa ”omaksi tapaukseksi”).

Tutkimuksen päämäärät:

- 1) *kuvailu*: ”Miten hoitoyksikön käytännön arki rakentuu?” (mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva Ankkurin toiminnasta, esim. hoitosuunnitelma, päiväohjelmat, nuoren hoidon tyypilliset vaiheet).
- 2) *arviointi*: ”Minkälaista on kunkin yksittäisen nuoren saama anti hoitajaksoilta?”

Näiden päämäärien kautta on tarkoitus hyödyttää

1) *Ankkuria yksikkönä, sen työtiimiä ja nuoria*

tarkastelemalla ja arvioimalla toimintaa sitä päästään kehittämään jatkuvasti tutkimuksellinen ote mahdollistaa Ankkuria ja sen nuoria suhteuttavan muualla tutkitun tiedon kokoamisen ja levittämisen myös työtiimin käyttöön

2) *muuta auttamisalalla toimivia*

saamalla kuvan projektista kokonaisuudessaan Ankkurissa syntynyttä tietotaitoa voivat hyödyntää myös samantyyppistä työtä tekevät muut ihmiset

3) *päätäjiä*

tutkimuksen antaman kuvan avulla päätäjät (ja rahoittavat tahot) voivat arvioida tätä tutkimuotoa

¹ Tarkennus 12/2000: Tutkimuksen rahoituksen takia tutkimusjakso rajautui vuoden 2000 loppuun.

Aineiston kerääminen (alustava suunnitelma):

Yleisenä linjana on, että Ankkuria tarkastelen kokonaisuutena samoin kuin siinä toimivaa työtiimiä, hoidossa olevat nuoret ovat sen sijaan yksilöinä tarkastelussani, jotta voin arvioida heidän kunkin saamaansa antia Ankkuri-jaksosta

- nuorille: hoidon alussa ja lopussa *haastattelu*, johon todennäköisesti kuuluu hoidolle itse asetettujen tavoitteiden tarkempaa erittelyä *lomakepohjalla*
- työtiimille: näkökulmia haasteista, toimivista käytännöistä, kehittymistarpeista ja ongelmallisista asioista kerään tietyin väliajoin avoimia kysymyksiä sisältävillä *lomakkeilla*
- Ankkurin toiminnasta kokonaisuudessaan: tehdessäni käytännön työvuoroja olen mukana hoitoyksikön arjessa, jota siten voin *havainnoida*; lisäksi tutustun Ankkuria koskeviin dokumentteihin kuten talousarvioihin

Liite 2

11.6.2000²

Tutkiva työote – osa Ankkurin arkea

Ankkuri on uudenlainen tukimuoto, jonka toimintaa halutaan tarkastella ja kehittää. Tärkeintä tässä on saada palautetta ja kuulla näkökulmia juuri sinulta, sillä kenelläkään muulla ei ole samanlaista asiantuntemusta kommentoida kuntoutumisyksikön toimintaa. Tutkimuksen kautta autat meitä tukemaan sinua ja sinun jälkeesi tulevia ankkurilaisia.

Kuka tutkii?

Tutkimuksen käytännön toteutuksesta vastaa Kati Kärkkäinen, Ankkurin työtiimin sosiaalipsykologi. Tutkimuksen teon maksaa Nuorisotutkimusverkosto.

Miten ja milloin tutkitaan?

Kaikkiaan tutkimus kestää vuoden 2000 loppuun. Sinulle näkyvä ja toivottavasti hoitoasi suoraan hyödyttävä osio on Ankkuri-jaksosi alkuun ja loppuun sijoittuvat tilannekartoitukset, joihin osallistuminen on vapaaehtoista. Muutama päivä saapumisesi jälkeen haastattelen sinua ensimmäisen kerran, ja ennen Ankkurista lähtöäsi palataan tarkastelemaan sitä, mitä alussa pohdituille asioille sillä hetkellä kuuluu.

Haastatteluun sovitaan yhdessä aika (kannattaa varata reilu parituntinen), ja muutama päivä haastattelun jälkeen kokoonnumme sinun ja omaohjaajasi kanssa keskustelemaan siitä, miten kartoituksesta nousseita ajatuksia voisi hyödyntää sinun tukemisesi Ankkurissa.

Sinun kannaltasi sivuosassa tutkimusta on Ankkurin arkiseen toimintaan perehtyminen. Tämä tarkoittaa käytännössä arjen havainnoimista tavallisen työskentelyn ohessa: esimerkiksi päivärytmin ja Ankkurissa käytettyjen tuki- ja hoitomuotojen kirjaamista.

Miten suojaamisesta huolehditaan?

Tutkimuksen itsestään selvänä lähtökohtana on, että kaikessa raportoinnissa osallistujien henkilöllisyys on suojattu. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikista käytetään peitenimiä ja lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, ettei yksityiskohtien pohjalta ketään voida tunnistaa. (Poikkeuksina tässä voivat olla nuoret, jotka ovat kanssasi samaan aikaan Ankkurissa, ja sellaiset läheisesi, jotka tietävät hyvin elämäntilanteesi ja sen että olet Ankkurissa. Jos nämä henkilöt tutustuvat tutkimuksen raportointiin, he saattavat tietää kenestä on kyse suojauksesta huolimatta.)

Lisätietoja...

...voit kysellä milloin tahansa Katilta.

Oma osallistumisesi tutkimukseen

Olen lukenut tutkimuksen kuvailun tästä paperista ja saanut haluamani lisätiedot.

Osallistun tilannekartoitukseen hoitojaksoni alussa ja lopussa (jos haastatteluihin ei osallistuta virke yliviivataan).

Hki _____

² Tarkennus 12/2000: Liitteenä oleva esittely on viimeisin versio nuorille jaetusta infolapusta.

Hei tiimin jäsen!

Piakkoin Ankkuri on toiminut puoli vuotta. Tiimin jäsenenä olemme olleet arjessa mukana eri tavoin ja eri aikoinakin. Jokaisella on varsin omanlaisensa näkökulma toimintaan. Toivon, että voit valottaa tällä lomakkeella ajatuksiasi siitä, mitä Ankkurille kuuluu. Käytän näitä mietteitänne tutkimukseni taustatietona.

Työtiimimme on niin pieni ja kunkin roolin edustajia on vain yhdestä kolmeen, joten tätä kyselyä ei ole mielekästä tehdä anonymisti (siksi kysynkin suoraan nimesi ensimmäisessä kohdassa niin tiedän samalla, mistä roolista asioita lähestyt). Vastauksesi ovat *luottamuksellisia* – jos samoja asioita käsitellään esim. kehittämiskokouksessa, tuot itse esiin mitä/miten haluat.

Kun olet täyttänyt lomakkeen – toivottavasti to 10.2. mennessä – sulje se kuoreen ja laita postilokeroon.

Kiittäen,

jolta voi luonnollisesti kysellä, jos tähän liittyen on kysyttävää!

Lomakkeen täyttäjä _____

Mikä on hyvää/toimivaa?

Yleisesti

Oman roolin suhteen

Mitä olisi hyvä kehittää/ongelmakohtia?

Yleisesti

Oman roolin suhteen

Mikä on yllättänyt?

Yleisesti

Oman roolin suhteen

Ankkurin elinkaari

Piirrä Ankkurin ”elämänviivaa” sekä mennyttä että tulevaa koskien (nousut ja laskut, virstanpylväät, merkkipaalat, käännekohtat):

Millaisia vaiheita/esiin nousevia tapahtumia on ollut tähän mennessä?

Miltä uskot jatkon näyttävän, mitä odotat tulevan eteen?

Muita

ajatuksia

Liite 4

Jokaisella ihmisellä on erilaisia toiveita ja pyrkimyksiä, joiden ympärillä ajatukset pyörivät ja joiden tiimoilta välillä myös toimitaan. Eri toiveisiin ja pyrkimyksiin kytkeytyy erilaisia tunteita. Pyrkimykset pohdituttavat, niiden toteuttamista usein suunnitellaan ja niiden hyväksi voidaan tehdä jotain käytännössä. Joskus pyrkimyksen voi saada saatettua loppuunkin.

Esimerkkejä:

pyrin pitämään huolta fyysisestä kunnostani
välttelen tilanteita joissa joudun esiintymään
yritän pitää yhteyttä tädin perheen kanssa
en myöhästele koulusta
lisää itsevarmuutta
kesätyöpaikan hankkiminen

Kirjoita alla olevaan tilaan niin monta tällaista toivettasi/pyrkimystäsi kuin sinulle tulee mieleen kymmenessä minuutissa.

Liite 5

Haastatteluiden rungot

Alkuhaastattelu

Miten **päädyit** Ankkuriin?

Millaiset asioiden ympärillä **ajatukset** ovat **pyörineet** viime aikoina? Millaiset asiat ovat tuntuneet ongelmallisilta/vieneet energiaa arjessa?

Tuntuuko, että olet jo **edistynyt** niiden kanssa? Miten?

Miten muuten kuvailisit **nykytilannettasi**? Millainen psyykkinen/fyysinen olo sinulla on?

Millaisia **odotuksia** sinulla on Ankkuri-jaksosi suhteen? Miten toivot hyötyväsi Ankkurissa olemisesta?

(Pyrkimyslistauksen tekeminen, viiden keskeisimmän valinta.)

Miltä tuntui listata?

Jokaisesta pyrkimyksestä:

Kuvaile vähän mistä tässä on kyse.

Kuinka tärkeä tämä pyrkimys/toive on sinulle tällä hetkellä? Missä mielessä se on tärkeä?

Milloin se on tullut kuvaan mukaan?

Millä lailla sen tärkeys vaihdellut ajan kuluessa? Milloin tullut tärkeämmäksi/milloin alkanut tuntua vähemmän tärkeältä?

Kuinka **sitoutunut** olet tähän?

Kuinka kiinni/sisällä olet tässä pyrkimyksessä/toiveessa?

Kuinka paljon **energiaa** käytät ja ylipäänsä yrität päästäksesi eteenpäin tämän asian kanssa?

Millä lailla olet satsannut tähän?

Minkä verran pyörii mielessä/minkä verran käytännössä toimit tämän eteen?

Missä määrin sinusta tuntuu että käytät riittävästi **aikaa** tähän? Paljonko aikaa tähän menee?

Miten käytännössä pyrit tätä kohti, mitä arjessa teet edistyäksesi tässä? (kuinka)

Kuinka **vaikealta** tämä sinusta tuntuu? Mikä siinä on vaikeaa?

Miten olet tullut **ryhtyneeksi** tähän?

Kuinka pitkälti ryhtyminen on tapahtunut **omasta aloitteestasi**? Kuka tai ketkä ovat vaikuttaneet aloittamiseen ja miten?

Jos itse et olisi aloittanut/alkanut miettiä tätä, uskotko, että joku olisi yrittänyt saada sinua ryhtymään vastaavaan?

Minkälaisia **fiiliksiä** tähän liittyy?

Kuinka paljon **nautit** tämän pyrkimyksen tiimoilla puuhaamisesta? Mikä siinä on hauskaa?

Kuinka **stressaavaa** tämän pyrkimyksen ajatteleminen sekä varsinainen tekeminen sinulle on? Mikä siinä stressaa?

Mitä sinulle merkitsisi se, jos syystä tai toisesta tämä ei onnistuisi ollenkaan?

Kun pääset eteenpäin tässä pyrkimyksessä/olet siinä menestyksekkäs, liitytkö siinä **hyviin** tunnelmiin myös **huonoja**?

Millaisia? (esim. esiintymistilanteiden vältteleminen: tyytyväinen, kun ei joudu pitämään esitelmää, mutta toisaalta siitä luistaminen muistuttaa jännittämisestä ja tulee itseän pettynyt olo)

Kuinka hyvin **läheisesi** tietävät, että sinulla on tällainen pyrkimys/toive? Oletko kertonut heille vai näkykö vain toiminnastasi? Kuinka **tärkeänä** läheisesi näkevät tämän?

Ketkä ja miten mukana?

Jos ajatellaan yleisemmin, kuinka sosiaalisesti hyväksyttävä myös muiden kuin läheisten mielestä tämä pyrkimys mielestäsi on? Otetaanko tällaiseen kantaa lehdissä, TV:ssä, kaveriporukoissa tai muualla? Miten? Mikä on **"ajan henki"** tällaisen asian suhteen? Katsotaanko tällainen juttu yleisesti myönteiseksi vai kielteiseksi?

Kuinka pitkälle tämä on omassa **kontrollissasi**? Millaiset itseesi liittyvät jutut vaikuttavat tähän?

Ketkä muut/mitkä asiat vaikuttavat itsesi lisäksi?

Kuinka hyvin olet **edistynyt** tähän mennessä? Kuinka tyytyväinen olet tähän edistykseen?

Mikä edistymisessä on auttanut, mikä mahdollisesti haittaa? Millaisia **virstanpylväitä**/käännekohtia?

Kuinka selvä idea sinulla on siitä, mitä **tarvitset** onnistuaksesi tässä? Mitä tarvitset?

Millaisena näet **jatkon** tämän asian suhteen/miten menestyksekkääksi uskot tämän pyrkimyksesi? Mihin tämä arvio perustuu?

Kuinka todennäköistä on, että olet menestysekäs tässä, jos **et itse tee** asialle mitään? Miten edistyminen siinä tapauksessa tapahtuisi?

Millaiselle **aikajänteelle** tämä pyrkimys asettuu? Missä vaiheessa voisit olla saavuttanut tämän?

Miten hyvin **voimavarasi** mahdollistavat tässä etenemisen? Entä **käytännön puitteet**?

Miten nämä pyrkimykset ovat keskenään yhteydessä/**vaikuttavat** toisiinsa?

Miltä tuntuu, **kiteytyykö** näihin hahmottelemiisi pyrkimyksiin se, mihin arjessa tähtäät?

Kun tarkastelet näitä kokonaisuutena, niin kuinka pitkälti nämä asiat ovat sellaisia, joita arjessa ajattelet, joihin tunteesi liittyvät, joiden tiimoilla toimit?

Miten sinusta **tulokeskustelussa** pohditut tavoitejutut vaikuttivat tähän?

Tuleeko sinulle vielä mitään jotain toiveita tai pyrkimyksiä, jotka tuntuvat tärkeiltä, mutta joita **et huomannut listata**?

Miltä tämä **keskustelu tuntui** sinusta?

Loppuhaastattelu

Miltä elämä näyttää tällä hetkellä? Minkä ympärillä ajatukset pyörivät?

Miten kuvailisit **nykytilannettasi**? Millainen psyykinen/fyysinen olo sinulla on?

Miten oma olo on muuttunut (vai onko ylipäänsä) viime kuukausina?

Miltä **Ankkuri-jakso** on tuntunut? Miten olet siitä hyötynyt? Mikä on tuntunut hyvältä/toimivalta, mikä mahdollisesti tökkinyt?

Oliko jakso mielestäsi sopivan **pituinen**? Entä sopivasti jaksotettu?

Millainen **tuen kokonaisuus** sinulla on tällä hetkellä? Miten osaset toimivat?

(Listaus tämänhetkisistä pyrkimyksistä. Valitaan kaksi/kolme keskeisintä.)

Miltä tuntui listata?

Uusista pyrkimyksistä:

Samat kuin alkuhaastattelussa

Vanhoista pyrkimyksistä:

Kun nyt katselet näitä mitkä nimesit **alkuhaastattelussa**, niin mitä **kommentoisit**?

Mitä tälle kuuluu? Onko sille tapahtunut mitään?

Mikä sen suhteen on auttanut? Mikä haitannut?

alussa esiin nousseiden estävien/edistävien ulottuvuuksien tarkistus

Onko **Ankkurissa** olo vaikuttanut tähän? Miten?

Miltä uskot jatkon näyttävän oman elämäsi suhteen?

Sitten vielä Ankkurista väliaikaiskotinasi

Millaisia ”varavanhempia” Ankkurin ihmiset ovat mielestäsi olleet?

Jos ajatellaan sitä, miten Ankkurissa on toiminut tällainen ”perushuolto” ja ylläpito, arkiset asiat kuten ruoat, nämä Ankkurin puitteet, niin mitä olet mieltä? Entäs miten täällä on levon, terveydestä huolehtimisen, virikkeiden suhteen?

Mikä toiminut, mikä jättänyt toivomisen varaa?

Miten erilaiset säännöt ja sopimukset toimineet? Miten turvallista ja selkeää arki on täällä ollut (missä mennään)?
Onko ilmapiiri ja ihmiset olleet sinusta välittäviä, oletko saanut tunnetasolla hyväksyntää ja tukea? Oletko saanut positiivista palautetta?
Mitä olet mieltä mahdollisuuksista jäsenellä omia asioitaan täällä? Miten omaohjaajakeskustelut, entä muut juttutuokiot ohjaajien/muiden nuorten kanssa?
Millaista on ollut olla muiden Ankkurin nuorten kanssa?
Miten olet kokenut työntekijöiden vaihtumisen?

Miltä tämä **keskustelu tuntui** sinusta?

Tutkimukseen liittyviä kysymyksiä?